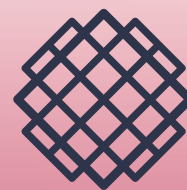

Republika e Kosovës
Republika Kosova
Republic of Kosovo

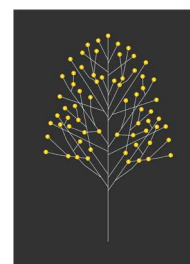
Zyra Kombëtare e Auditimit
Nacionalna Kancelarija Revizije
National Audit Office

Izveštaja Revizije Učinka

RAVNOPRAVNOST POLOVA I OSNAŽIVANJE ŽENA IZ RURALNIH SREDINA PUTEM NJIHOVOG UKLJUČIVANJA NA TRŽIŠTE RAD

Priština, marta 2024. godine

Objavlivanje ovog izveštaja podržano je od strane UN Women u okviru regionalnog programa "Transformacijsko finansiranje za rodnu ravnopravnost na Zapadnom Balkanu", finansiranog od strane Sida.

Generalni revizor Republike Kosovo je najviša institucija ekonomske i finansijske kontrole, kojoj Ustav i Zakon¹ garantuju funkcionalnu, finansijsku i operativnu nezavisnost.

Nacionalna kancelarija revizije, kojom predsedava generalni revizor, pomaže mu u obavljanju njegovih/njenih dužnosti. Zajedno efikasno doprinose odgovornosti javnog sektora, promovišući javnu transparentnost i dobro upravljanje, podsticajem ekonomičnosti, delotvornost i efikasnost vladinih programa za dobrobit svih. Generalni revizor je odgovoran Skupštini za vršenje dužnosti i ovlašćenja definisanih Ustavom, zakonom, podzakonskim aktima i međunarodnim standardima revizije javnog sektora.

Naša misija je da putem kvalitetnih revizija jačamo odgovornost u javnoj upravi za delotvorno, efikasno i ekonomično korišćenje nacionalnih resursa. Izveštaji Nacionalne kancelarije revizije direktno promovišu odgovornost javnih institucija tako što pružaju solidnu osnovu za pozivanje na odgovornost rukovodilaca bilo koje revidirane organizacije. Na ovaj način povećavamo poverenje u trošenje javnih sredstava i igramo aktivnu ulogu u obezbeđivanju interesa poreskih obveznika i drugih zainteresovanih strana za povećanje javne odgovornosti.

Ova revizija je obavljena u skladu sa Međunarodnim standardima vrhovnih revizorskih institucija (SNISA 3000)².

Revizije učinka koje sprovodi Nacionalna kancelarija revizije su objektivni i pouzdani pregledi kojima se procenjuje ukoliko vladine radnje, sistemi, operacije, programi, aktivnosti ili organizacije rade u skladu sa principima ekonomičnosti³, delotvornosti⁴ i efikasnosti⁵ i ukoliko ima prostora za poboljšanje.

Generalni revizor je odlučio o sadržaju izveštaja revizije učinka „Ravnopravnost polova i osnaživanje žena iz ruralnih područja putem njihovog uključivanja na tržište rada“, uz konsultacije sa pomoćnikom generalnog revizora, Myrrete Gashi Morina, koja je nadgledala reviziju.

Tim koji je napravio ovaj izveštaj:

Ariana Gjonbalaj Shala, direktor Odeljenja revizije

Ardiana Miftari, vođa tima

Ylfete Osmani, član tima

Arlinda Mustafa, član tima

NACIONALNA KANCELARIJA REVIZIJE - Adresa: Naselje Arbëria , Ul. Ahmet Krasniqi 210, Priština 10000, Kosovo

Telefon: +381(0) 38 60 60 04/1011

1 Zakon 05/L-055 o Generalnom revizoru i Nacionalnoj kancelariji za reviziju Republike Kosovo

2 Standardi i smernice za reviziju učinka zasnovane na standardima ONISA za reviziju

3 Ekonomičnost – Princip ekonomičnosti podrazumeva minimiziranje troškova resursa. Korišćeni resursi moraju biti dostupni u pravo vreme, u pravoj količini i kvalitetu i po najboljoj mogućoj ceni.

4 Delotvornost – Princip delotvornosti podrazumeva izvlačenje maksimuma iz raspoloživih resursa. Radi se o odnosu između uključenih resursa i rezultata koji se daje u smislu kvantiteta, kvaliteta i vremena.

5 Efikasnost – Princip efikasnosti podrazumeva postizanje unapred određenih ciljeva i postizanje očekivanih rezultata.

Pregled sadržaja

Opšti pregled.....	1
1.Uvod	4
2.Cilj i revizijska pitanja	8
Revizijska pitanja.....	8
3.Nalazi revizije.....	12
3.1.Ocenjivanje kriterijuma, informisanje javnosti i praćenje programa grantova Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.....	14
3.1.1. Kriterijumi za izbor ne obezbeđuju podršku ravnopravnosti polova	14
3.1.2. Neuključivanje žena u informisanje o Programima ruralnog razvoja.....	17
3.1.3. Nedostaci u procesu praćenja PRR-a.....	20
3.2.Objava poziva za podnošenje aplikacija, razmatranje aplikacija i proces kontrole grantova od strane Agencije za Razvoj Poljoprivrede.....	21
3.2.1. Kašnjenje u objavljivanju poziva za apliciranje.....	21
3.2.2. Procedure registracije i razmatranja aplikacija ne podržavaju u dovoljnoj meri ženski pol.....	23
3.2.3. Povećanje interesovanja za neke od poljoprivrednih sektora nije povećalo i broj žena korisnica	26
3.2.4. Uslovljavanje afirmativnih mera učinilo je njihovu svrhu neefikasnom.....	28
3.2.5. Nedostaci u procesu kontrole korisnika grantova.....	31
3.3.Registracija osoba koje traže posao i profila obuke za žene na selu od strane Zavoda za zapošljavanje	35
3.3.1. Nedostaju podaci i usluge stručne obuke odvojene od urbanih i ruralnih područja.....	35
4.Zaključci	40
5.Preporuke	44
Prilog 1. Obim i metodologija revizije	48
Prilog 2. Analiza kriterijuma i broja korisničkih kontrola.....	50
Prilog 3. Izveštaj ankete	54
Prilog 4. Pisma potvrde i komentari subjekata revizije	84

Spisak skraćenica

UA	Upravni autoritet
AZRK	Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo
ASK	Agencija za statistiku Kosova
ARP	Agencija za razvoj poljoprivrede
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
PPRR	Program za poljoprivredu i ruralni razvoj
PKBGJ	Program Kosova za ravnopravnost polova
ZRP	Zakon o ravnopravnosti polova
RDP	Program za ruralni razvoj
IPA	Međunarodna agencija za ruralni razvoj
IPARD	Međunarodni program za ruralni razvoj
ORP	Odbor za ravnopravnost polova
MFPT	Ministarstvo finansija, rada i transfera
KDI	Demokratski institut Kosova
AU	Administrativno uputstvo
OSTU	Odeljenje savetodavnih i tehničkih usluga
CSO	Centar za stručno osposobljavanje

Opšti pregled

Nacionalna kancelarija revizije izvršila je reviziju učinka „Ravnopravnost polova i osnaživanje žena sa ruralnih sredina putem njihovog uključivanja na tržište rada“. Cilj ove revizije je bio da se proceni delotvornost i uticaj politika, programa i mera usmerenih na promovisanje uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada, sa fokusom na povećanje njihovog učešća i identifikovanje mogućnosti za poboljšanje.

U fokusu ove revizije bili su Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja kao odgovorno za izradu Programa za ruralni razvoj, Agencija za razvoj poljoprivrede kao nosilac ovog programa, kao i Agencija za zapošljavanje kao odgovorna za administraciju tržišta rada i sprovođenje politike zapošljavanja i stručnog osposobljavanja na Kosovu. Ova revizija je obuhvatila period 2019-2023 i fokusirala se na uticaj programa i mera za uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada.

Zaključak revizije pokazuje da još uvek nisu postignuti zadovoljavajući rezultati za osnaživanje žena, a posebno uključivanje žena iz ruralnih područja na tržište rada. Programi ruralnog razvoja predviđeni za osnaživanje žena na tržištu rada i utvrđivanje afirmativnih mera za ovu svrhu nisu uspjeli da obezbede jednaku podršku za oba pola. Ne postoji sistematska institucionalna procena upravljanja projektima na osnovi pola ili o postizanju programskih ciljeva iz ove perspektive.

Programi za ruralni razvoj nisu izrađeni i usvojeni na vreme. Svi pozivi za podnošenje prijave poljoprivrednika i domaćinstava tokom perioda 2019-2022 raspisani su u drugoj polovini godine, dok je raspis za 2023. godine bio krajem ove godine. Kašnjenja u izradi i usvajanju Programa lančano su uticala i na druga kašnjenja kao što su: kašnjenje u raspisivanju poziva za podnošenje prijave kao i u izboru korisnika grantova.

Sadašnje afirmativne mere nisu efikasne u podršci ženama u ruralnim sredinama. Uslovljavanje afirmativne mere sa tri do pet godina kao vlasnice zemljišta ili preduzeća učinilo je njihovu namenu neefikasnom jer ograničava učešće ili podršku žena i devojaka koje su nedavno započele svoju delatnost. Kako su problemi vlasništva znatno izraženiji kod ženskog pola, nesprovođenje afirmativne mere povećava broj odbijenih ženskog pola. Isto tako, kriterijumi izbora ne obezbeđuju učešće i ravnopravnu zastupljenost ženskog pola za dobijanje grantova kroz program za ruralni razvoj. Kriterijumi za izbor na osnovu pola su implicirani drugim kriterijumima, što negativno utiče na nivo žena korisnica.

Identifikovani su nedostaci u praćenju i nadzora primaoca grantova. U izveštajima praćenja nedostaju podaci razvrstani po polu i administrativni postupci, rotacija inspektora ne sprovodi se u kontinuitetu kako treba, što dozvoljava da se pitanja kao što su nesprovođenje kriterijuma za zaposlene ili otvaranje novih radnih mesta ne mogu proveriti kako je to predviđeno u projekat. Nedostatak funkcionalnog odbora za praćenje od 2014. godine i nedostaci u procesu imenovanja inspektora rezultirali su nedostatkom podataka koji bi odražavali postignute rezultate ili njihov uticaj na uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada.

Nedostaci informacija i komunikacijske prepreke. Nedostatak rodno specifičnih informacija o podnosiocima zahteva za grantove doprinosi na stvaranje prepreka u kreiranju politike. Neinformisanje žena u ruralnim sredinama o mogućnosti koje imaju za dobijanje grantova utiče na nizak nivo njihove obuhvatnosti.

Agencija za zapošljavanje ne raspolaže podacima podeljeni po polu, prema urbanim i ruralnim zonama. Agencija za zapošljavanje nema jasan uvid u stanje i potrebe žena sa ruralnih sredina. Nedostatak ovih podataka stvara nejasnoću za interesne grupe u smislu prepoznavanja potreba i planiranja širenja tržišta u korist ravnopravnosti polova. A neuspeh da se efikasno prenesu informacije, posebno u vezi sa stručnom obukom za poljoprivrednice, ograničava njihovo uključivanje na tržište rada.

Nalazi revizije pokazuju da pitanja koja se odnose na uticaj politika, programa i mera usmerenih na promociju uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada zahtevaju poboljšanje i za to je dato 10 preporuka. Lista preporuka je prikazana u Poglavlju 5. ovog izveštaja.

Odgovor strana uključenih u reviziju

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja kao i Agencija za razvoj poljoprivrede su se delimično saglasili sa nalazima i zaključcima revizije, ovi komentari se nalaze u Prilogu IV, i obavezali su se da će adresirati sve date preporuke. Takođe, Agencija za rad se saglasila sa nalazima i zaključcima revizije i obećala da će odgovoriti na sve date preporuke.

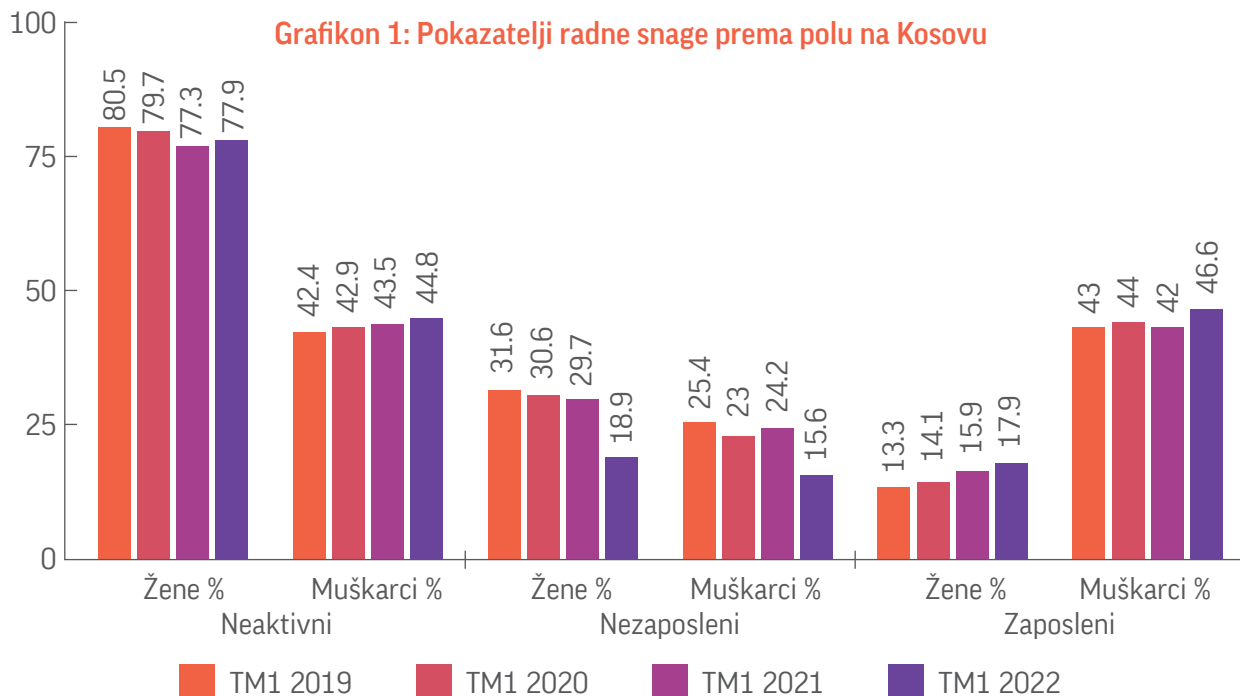
UVOD

01

1. Uvod

Ravnopravnost polova je osnovna vrednost demokratskog razvoja zemlje, koja ima ključni uticaj na ekonomski i društveni razvoj društva. Da bi se ostvarilo pravo na ravnopravnost polova, ovo pravo mora biti zakonom priznato i sprovedeno u društveni, politički, ekonomski i kulturni život. Princip ravnopravnosti polova u pravnom i institucionalnom okviru naše zemlje ogleda se u Ustavu Kosova, Zakonu o ravnopravnosti polova i drugim zakonima Kosova zasnovanim na regionalnim konvencijama kao što su Evropska povelja o ljudskim pravima i Konvencija Saveta Evrope protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i međunarodne konvencije o pravima žena.⁶

Iako je na Kosovu pravni okvir prilično napredan da obezbedi i garantuje ravnopravnost polova, a javne politike su usvojene od strane Vlade, kao što je Kosovski program za ravnopravnost polova 2020-2024 (u daljem tekstu KPRP), u praksi ravnopravnost polova i dalje ostaje nedostignut standard gde su žene nedovoljno zastupljene u mnogim sferama društva kao što su donošenje odluka, zapošljavanje i druge društvene sfere. Žene su i dalje diskriminisane pri zapošljavanju gde je njihovo učešće na tržištu rada i dalje najniže u poređenju sa drugim zemljama u regionu. Prema podacima Agencije za statistiku Kosova tokom 2022. godine, procenat zaposlenih iz muškog pola je bio 47%, dok je iz ženskog pola samo 18%.⁷ Na slici ispod, prikazani su pokazatelji radne snage za prvi kvartal za period 2019-2022 prema podacima Agencije za statistiku Kosova.

Izvor: Podaci dobijeni iz ASK-a, Anketa o radnoj snazi K1, 2019 2020, 2021 i 2022

6 Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena CEDAW

7 Anketa o radnoj snazi (ARS), K1 2022

Iako je nezaposlenost nastavila da pada od 2019. do 2022. godine, tržište rada karakteriše visok stepen neaktivnosti, što prema slici pokazuje da 77% žena uopšte ne traži posao. Nivo jaza koji se stvara među nezaposlenim i neaktivnim ženama na tržištu rada je zbog činjenice da se one i dalje suočavaju sa izazovima koji proizilaze iz društva, ali i kao ishod nedostatka institucionalnih akcija za sprečavanje ili promenu situacije. Poboljšanje učešća žena na nivou zemlje na tržištu rada treba da bude visoki prioritet ne samo zbog ravnopravnosti, već i zbog pozitivnog ekonomskog uticaja na zemlju uopšte.

Žene su nedovoljno zastupljene u poljoprivrednom sektoru zbog neregistrovane radne snage, nedostatka vlasništva, niskog nivoa obrazovanja i nedostatka informacija/ obrazovanja.⁸ Procenat žena na Kosovu koje rade u poljoprivredi i agrobiznisu je približno isti kao i muškaraca, ali su rezultati njihovog rada malo dokazani, jer njihovo zapošljavanje u ovoj oblasti nije formalizovano. Slični rezultati su prikazani i u drugim izveštajima, sa posebnim naglaskom na žene koje žive u ruralnim sredinama, za koje je manja verovatnoća da učestvuju na tržištu rada u poređenju sa ženama koje žive u urbanim sredinama.

Što se tiče razvoja ruralnog poslovanja i ekonomske diversifikacije, najvažnija javna intervencija je šema grantova Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (u daljem tekstu MPŠRR). MPŠRR je kroz program za poljoprivredu i ruralni razvoj izradilo neke povoljne politike/afirmativne mere za žene kako bi podržalo zapošljavanje žena iz ruralnih područja i njihovo osnaživanje u poljoprivrednim poslovanjima.

U sledećoj tabeli dati su podaci o broju korisnika kao i budžetu utrošenom za finansiranje njihovih projekata kroz Programa za ruralni razvoja (u daljem tekstu PRR), za period 2019-2022.

Tabela 1: Broj korisnika i utrošen budžet na projekte ugovorene kroz PRR, za period 2019-2022.⁹

Godina	Ukupan broj korisnika	Broj grantova dodeljeni ženama	Broj grantova dodeljeni muškarcima	Ukupan ugovoreni budžet za žene i muškarce	Ugovoreni budžet za žene	Ugovoreni budžet za muškarce
2019	499	216	283	16,433,590	7,395,115	9,038,474
2020/21	343	130	213	12,627,799	4,798,563	7,829,235
2022	495	145	350	24,163,827	7,249,148	16,914,678

Izvor: ARP, www.azhb-ks.net.

Kao što se vidi iz tabele, od ukupnog broja korisnika za dodelu grantova putem PRR, broj korisnika je manji u odnosu na muške korisnike. Tako da u 2019. godini ima 43 odsto korisnica, 2020/21 oko 38 %, dok je 2022. godine broj korisnica pao na oko 30 %.

Ovi pokazatelji nam omogućavaju da shvatimo da je smanjenje nezaposlenosti žena iz ruralnih sredina kroz grantove ministarstva na niskom nivou. A odlučujuću ulogu u ovom pogledu ima Agencija za zapošljavanje.

8 Izveštaj Mreže žena Kosova

9 Zbirni izveštaj "Žene u poljoprivredi i ruralnim aktivnostima" MPŠRR

CILJ I REVIZIJSKA PITANJA

02

2. Cilj i revizijska pitanja

Cilj ove revizije je procena efikasnosti i uticaja politika, programa i mera usmerenih na promovisanje uključivanja žena iz ruralnih područja na tržište rada, sa fokusom na povećanje njihovog učešća i identifikovanje mogućnosti za unapređenje.

Kroz ovu reviziju, imaćemo za cilj da pružimo preporuke za poboljšanje sistema u specifičnoj oblasti revizije.

Revizijska pitanja

Da bi se odgovorilo na cilj revizije, postavljena su sledeća pitanja:

1. *Da li su nadležne institucije pravilno sprovele programe i da li su afirmativne mere za ruralni razvoj uticale na rodnu perspektivu?*
2. *Da li se mere i programi prate radi procene njihovog uticaja na uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada, postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena?*

Ova revizija je obuhvatila period 2019-2023 i fokusirala se na uticaj programa i mera za uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada.

Revizija je izvršena u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR), Agenciji za razvoj poljoprivrede (ARP), kao i Agenciji za zapošljavanje (AZRK), gde je glavni fokus bio Program poljoprivrede i ruralnog razvoja, odnosno dve mere kao u nastavku:

- a. *Investicije u fizičku imovinu u poljoprivrednim gazdinstvima – fokusira se na podršku investicijama u ovim sektorima: voće, povrće (uključujući krompir), mleko, meso, grožđe i jaja.*
- b. *Diversifikacija farmi i razvoj poslovanja - podržavaju niz poljoprivrednih i nepoljoprivrednih aktivnosti kroz sektore kao što su: zanati, razvoj seoskog turizma, proizvodnja meda, nedrvni proizvodi, akvakultura i uzgoj živine.*

Izbor ove dve mere je napravljen zbog činjenice da kroz njih žene poljoprivrednice imaju prioritet u dobijanju investicionih grantova, kroz ocenjivanje se dodatnim bodovima.

Ova revizija je direktno povezana sa ciljevima održivog razvoja, Agende Ujedinjenih nacija 2030 za održivi razvoj, gde je rodna ravnopravnost jedna od centralnih tema ove agende.

Revizija je razvijena paralelno sa susednim zemljama i zasnovana je na Sporazumu o saradnji između predstavnika Državnog revizorskog zavoda Republike Severne Makedonije, Visoke državne kontrole Albanije i Nacionalne kancelarije za reviziju Kosova. Sporazum je u skladu sa Smernicom 9000 INTOSAI-a, i u podršci Agencije Ujedinjenih nacija - UN Women.

Metodologija i delokrug revizije prikazani su u Prilogu 1.

NALAZI REVIZIJE

03

3. Nalazi revizije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (u daljem tekstu: MPŠRR) izrađuje dugoročne i kratkoročne politike izradom strateških dokumenata kao što su; nacrt Sedmogodišnjeg programa poljoprivrede i ruralnog razvoja za period 2014-2020, Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2022-2028, kao i Nacionalni program za poljoprivredu i ruralni razvoj za period 2023-2027.

Na osnovu ovih programa izrađuju se jednogodišnji programi ruralnog razvoja, gde se moraju definisati mere i podmere za finansiranje, kao i planiranje budžeta.

Određivanje kriterijuma za bodovanje mera mora se sprovoditi na osnovu konkretnih analiza za ocenjivanje i kroz administrativno uputstvo. Bodovi za kriterijume za izbor određuju se za svaki podsektor mera koje finansira ministarstvo.¹⁰

Ministarstvo poljoprivrede treba da definiše okvir za ocenjivanje kroz identifikaciju pokazatelja učinka da bi izvršilo procenu programa ruralnog razvoja. Ministarstvo mora preduzeti sve mere kako bi ženama pružilo jednaku i stvarnu priliku da pristupe i koriste sredstva ministarstva kroz afirmativne radnje¹¹, sprovođenje obaveza predviđenih Zakonom o ravnopravnosti polova¹² i PKRR kao i poštovanje punih prava svakog pojedinca¹³.

U cilju promocije i informisanja poljoprivrednika i drugih zainteresovanih strana o programu ruralnog razvoja, Upravno telo u saradnji sa ARP svake godine treba da održava informativne sesije, kako bi poljoprivrednici i šira javnost bili blagovremeno obavješteni.

MPŠRR mora izraditi i ažurirati okvir za praćenje i procenu za sprovođenje dokumenata politike ruralnog razvoja.¹⁴

Javni poziv za dodelu grantova u ruralnim sredinama, izvršenje i kontrolu projekata vrši Agencija za razvoj poljoprivrede, kao odgovorna za realizaciju programa ruralnog razvoja. Ova agencija objavljuje javni poziv za podnošenje prijave poljoprivrednika i poljoprivrednih gazdinstava. Javni poziv za podnošenje prijave ostaje otvoren 30 dana ili u nekim slučajevima odlukom ministra 45 dana.

10 Administrativna uputstva 2019, 2020, 2021

11 Prema strategiji za poljoprivredu i ruralni razvoj, afirmativna radnja podrazumeva davanje većeg broja bodova i jednakih mogućnosti za pristup i direktna plaćanja.

12 Zakon o ravnopravnosti polova, član 5. tačka 1.5 uključivanje rodno budžetiranja u svim oblastima, kao neophodnim sredstvom za obezbeđenje poštovanja principa rodne ravnopravnosti u prikupljanju, distribuciji i određivanju izvora

13 Strategija za poljoprivredu i ruralni razvoj 2022-2028, tačka 5.4.4 Rodna ravnopravnost i socijalna inkluzija

14 Interni pravilnik član 11. tačka 1.1

Nakon objavljivanja poziva, dužnost odeljenja ARP je da prihvataju dokumente putem online sistema prema merama i sektorima raspisanim u javnom pozivu. Odeljenja razmatraju prijave i potvrđuju da li su kriterijumi podobnosti ispunjeni.¹⁵

Da bi se dokazalo stvarno stanje, ARP mora da izvrši tri terenske kontrole, prva kontrola, druga kontrola i ex-post kontrola.

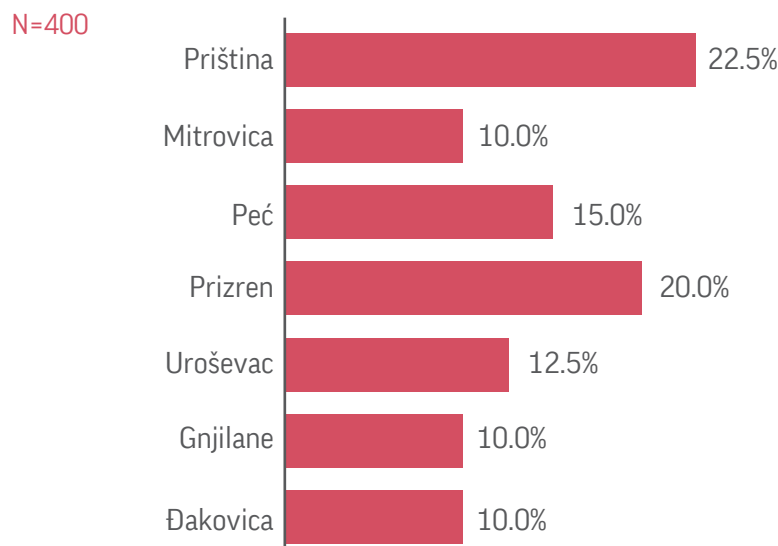
Registraciju lica koja traže posao i pružanje usluga stručne obuke vrši Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo. Jedan od glavnih strateških ciljeva javnih službi za zapošljavanje na Kosovu je smanjenje neaktivnosti, povećanje zaposlenosti, razvoj veština u skladu sa zahtevima tržišta rada i bolja administracija tržišta rada.

Na pitanja ovog revizorskog izveštaja odgovorile su i žene u ruralnim sredinama kroz anketu koja je sprovedena u sedam regiona Kosova. Ova anketa je sprovedena na osnovu Sporazuma o saradnji sa Agencijom Ujedinjenih nacija, odnosno sa predstavništvom „UN Women“ na Kosovu. Anketa je obuhvatila 400 žena i nalazi ove ankete imaju nivo pouzdanosti od 95% i marginu greške od 4,89%. Uzorak je stratifikovan po regionima i nasumično odabran (za više detalja pogledajte anketu u Prilogu 3).

Svrha ankete je bila: da se izmeri angažovanost žena na tržištu rada, pristupu imovini, pristupu informacijama o grantovima MPŠRR-a, prijava za grantove MPŠRR i njihovo iskustvo, i pristupu poljoprivrednim savetodavnim uslugama.

Uzorak od 400 žena koje žive u ruralnim sredinama na Kosovu pokazuje proporcionalnu raspodelu prema populaciji žena u ruralnim sredinama u sedam regiona Kosova.

Figura 1. Anketirane po regionima

15 Pravilnik o radu ARP-a, 2012

U nastavku su predstavljeni nalazi koji su rezultat analize i procene dokumentacije, revizije procesa, testiranja, intervjuja sa odgovornim službenicima na terenu kao i ankete. Prikupljeni dokazi poslužili su da se donesu zaključci koji su predstavljeni u poglavlju 4 i preporuke za unapređenje procesa koje su predstavljene u poglavlju 5.

3.1. Ocenjivanje kriterijuma, informisanje javnosti i praćenje programa grantova Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja

Ovo poglavlje sadrži nalaze koji se odnose na ocenjivanje kriterijuma za mere i podmere programa za ruralni razvoj, način distribucije informacija potencijalnim korisnicima kao i procedure i metode praćenja programa kako bi se obezbedilo da su implementacija i rezultati u skladu sa ciljevima programa ruralnog razvoja.

3.1.1. Kriterijumi za izbor ne obezbeđuju podršku ravnopravnosti polova

Ministarstvo poljoprivrede treba da definiše okvir za procenu kroz identifikaciju pokazatelja učinka da bi izvršilo procenu programa ruralnog razvoja.¹⁶

Programe ruralnog razvoja procenjuje i prati Evropska komisija u skladu sa pravilima i procedurama Međunarodne agencije za ruralni razvoj (IPA).¹⁷ Ove procene se odvijaju u tri faze; preliminarne (ex-ante), srednjoročne (mid term) i konačne (ex-post) procene.¹⁸

Primećeno je da su završene dve procene za Nacionalni program MPŠRR 2014-2020; ex ante i mid term¹⁹, takođe postoji i dokument ex ante procene pripremljen za strateški program 2023-2027.²⁰

Prema srednjoročnom izveštaju o proceni programa 2014-2020, afirmativne mere koje se smatraju socio-ekonomskih pokazatelja trebalo bi da se sprovedu kroz uključivanje kriterijuma starosti i pola.²¹ Treba napomenuti da se prema smernicama Međunarodnog programa za ruralni razvoj (IPARD), kriterijumi

16 MPŠRR, Dužnosti i odgovornosti Departmana za politike ruralnog razvoja (Upravni autoritet), Sektor za praćenje, procenu i izveštavanje za ruralni razvoj

17 Okvirni sporazum EU-a, 2015, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=10774>

18 Priručnik za praćenje i procenu, DPP

19 Ex post evaluation report 2013, Ex ante evaluation report 2014-2020, Mid term evaluation 2019

20 Ex ante evaluation report 2023

21 MTE, <https://www.developmentaid.org/organizations/awards/view/204041/support-to-the-ministry-of-agriculture-forestry-and-rural-development-mafrd-to-evaluate-the-agricult> Anex 3, Themes and questions for focus group discussions, August 2019.

za izbor i bodovi za procenu za svaki od poziva dodeljuju na osnovu predloga koji je pripremio Upravni autoritet i u saradnji sa IPA agencijom.²²

Ako se osvrnemo na godišnje PRR-e i administrativna uputstva (u daljem tekstu AU) možemo videti da se broj kriterijuma menjao tokom godina.²³ Kriterijumi su uklonjeni ili dodati, kao i proceni različitim bodovima u zavisnosti od godišnjeg programa i uputstva. Za promene kriterijuma videti prilog 2. (Tabela br. 1; Promena kriterijuma za izbor i njihovo procenjivanje tokom godina).

Za obe mere, raspodela bodova je imala nesporan efekat. U meri 1 „Investicije u fizičku imovinu i ekonomski razvoj“ afirmativne bodove su uslovljene verifikacijom vlasništva, dok je u meri 302/7 „Diverzifikacija farmi i razvoj biznisa“, u nekim sektorima postojala velika razlika u afirmativnim bodovima za pol. Naglašavamo da su se za meru 302/7 bodovi su se kretali u velikoj meri u zavisnosti od sektora, u nekim slučajevima od 55 do 5 bodova. Na primer, bodovi predviđeni za sektor rukotvorina za koje je predviđeno da unaprede ženski pol tokom godina su se promenili i imlicirali kriterijumom „Farmerovo iskustvo“ i „Novi aplikant“, (Vidi prilog 2. Tabela 2. Promena kriterijuma za meru 302/7).

Radi veće jasnoće, u nastavku smo prikazali promene afirmativnih mera za obe mere.

---

22 Programming guidelines IPARD III, str. 3 Sectorial agreement for IPARD III

23 Za meru 1 „Investicije u fizičku imovinu i ekonomski razvoj“ primenjeno je 9 do 11 kriterijuma, dok je za meru 302/7 „Diverzifikacija farmi i razvoj biznisa“ primenjeno 6 do 11 kriterijuma.

Tabela 2: Promene kriterijuma u godišnjim programima ruralnog razvoja 2019-2023.

Promena afirmativnih mera									
Mera 1- Investicije u fizičkoj imovini					Mera 7 – Diverzifikacija farmi i razvoj biznisa				
Kriterijum	Maksimalni afirmativni rezultati i većina međuzavisnih kriterijuma				Kriterijum	Maksimalni afirmativni rezultati i većina međuzavisnih kriterijuma			
Godine	2019	2020/21	2022	2023	Godine	2019	2020/21	2022	2023
Pol poljoprivrednika (Sektor staklenika & voćnjaka)	2	2	2	2	Pol poljoprivrednika (Ruralni turizam/P. Meda /Zanatstvo)	2,2,55	2,2,10	5,5,5	5,10,5
Novi aplikant (Sektor staklenika & voćnjaka)			3	3	Starost aplikanta (Ruralni razvoj/ Prerada peda / Zanatstvo)	5,5,10	5,5,10	5,5,35-45	10,5,35-45
Vlasništvo zemlje (Sektor staklenika & voćnjaka)	.3,10	.3,10	.3,10	.3,10	Iskustvo aplikanta (Ruralni razvoj i zanatstvo -preko jedne godine dobija maksimalne bodove)	25-35,10-15	25-35,35-40	50-55,15	40-45,15

Gornji prikaz pokazuje promene u afirmativnim merama, gde su socio-ekonomski kriterijumi implicirani drugim kriterijumima. Na primer: Aplikantkinje u okviru mere 1 „Investicije u fizičku imovinu i ekonomski razvoj“ dobiće afirmativne bodove samo ako su posedovale zemljište u poslednjih tri do pet godina. Aplikantkinje u meri 302/7 „Diverzifikacija farmi i razvoj biznisa“ dobijaju bodove samo ako dokažu tri godine vlasništva u otvorenim biznisima. To znači da afirmativne tačke nisu imale uticaja na direktnu podršku žena.

Na osnovu ovih činjenica, možemo zaključiti da preduzeti programi i mere ne obezbeđuju osnaživanje žena u ruralnim zonama.

Preduzimanje mera od strane organa ministarstva za uslovljavanje afirmativne mere u ime izbegavanja „veštačkih uslova”²⁴ nema realnog osnova za procenu. Sa druge strane, bez obzira na pol aplikanta, grantovi su namenjeni finansiranju porodičnih biznisa i poljoprivrednih projekata, mogu se upravljati samo uključivanjem oba pola. To znači da je važniji nadzor ili realizacija projekta, a ne ko upravlja projektom.

24 Prema PRR-u, stvaranje veštačkih uslova znači dobijanje bodova u ime pola, ovo predstavlja prevaru i kažnjava se prema važećem zakonodavstvu

Negativne posledice stalno promenljivih kriterijuma i procedura za bodovanje mogu se videti u dva aspekta: Prvo, pošto je na Kosovu starost žena koje se bave poljoprivredom uglavnom 45-55 godina, korist od bodova kao mladu poljoprivrednicu je stimulisala mlade ali ima isključujući žene poljoprivrednike²⁵, jer ne ulaze u kategoriju „mladi poljoprivrednik“. Drugo, žene širom Kosova imaju vlasništvo nad nekretninama u samo 17% imovine, a za poljoprivredno zemljište ovaj procenat jedva dostiže 4%, pa je uslovljavanje mere nekretninama isključilo mnogo više žena nego muškaraca.²⁶ Dok, smanjenje afirmativnih bodova u nekim sektorima mere 7/302, a posebno zanatskim, povećalo je broj korisnika muškog pola koji za godine 2019-2022 dostiže cifru od 45-55% korisnika. To pokazuje da su čak i sektori od kojih se očekuje da pomognu uključivanje žena na tržište rada očigledno daleko od ovog cilja.

Vredi napomenuti da je, prema autoritetima, uslovljavanje afirmativne mere vlasništvom nad imovinom imalo za cilj da poveća broj žena koje imaju ovo pravo. Prema zakonodavstvu, žene imaju pravo na imovinu na osnovu rodbinskih veza i to im omogućava da iskoriste pravo suvlasništva za apliciranje za grantove.²⁷ Na osnovu naše analize, jedan od razloga zašto žene ne koriste ovo pravo može biti njihova neinformisanost.

3.1.2. Neuključivanje žena u informisanje o Programima ruralnog razvoja

Ministarstvo mora da obezbedi da informacije o programu, posebno o mogućnostima korišćenja mera programa, budu dostavljene široj javnosti i zainteresovanim stranama. Ministarstvo treba da se angažuje u organizaciji sastanaka i javnih rasprava sa socijalno-ekonomskim partnerima, ruralnim stanovništvom, udruženjima poljoprivrednika i drugim relevantnim subjektima. Takođe bi trebalo da podrži poljoprivrednike u obuci u specijalizovanim oblastima kao što su poljoprivreda, pravna pitanja, rodna ravnopravnost i ruralni razvoj.²⁸

Nakon usvajanja PRR-a od strane ministra, i objavljivanja poziva za podnošenje aplikacija od strane ARP, Upravni autoritet u saradnji sa ARP održava informativne sesije u sedam regiona Kosova.

Informisanje poljoprivrednika da učestvuju na ovim informativnim sesijama vrši se u koordinaciji sa regionalnim direktorima poljoprivrede putem ličnih i elektronskih saopštenja i poziva poljoprivrednicima iz dotičnog regiona, saopštenja u lokalnim medijima, brošura, postera, letaka itd.

Iako Upravni autoritet u saradnji sa ARP preduzima sve potrebne radnje da informiše poljoprivrednike o održavanju informativnih sesija o PRR, broj učesnika nije zadovoljavajući, posebno žena.

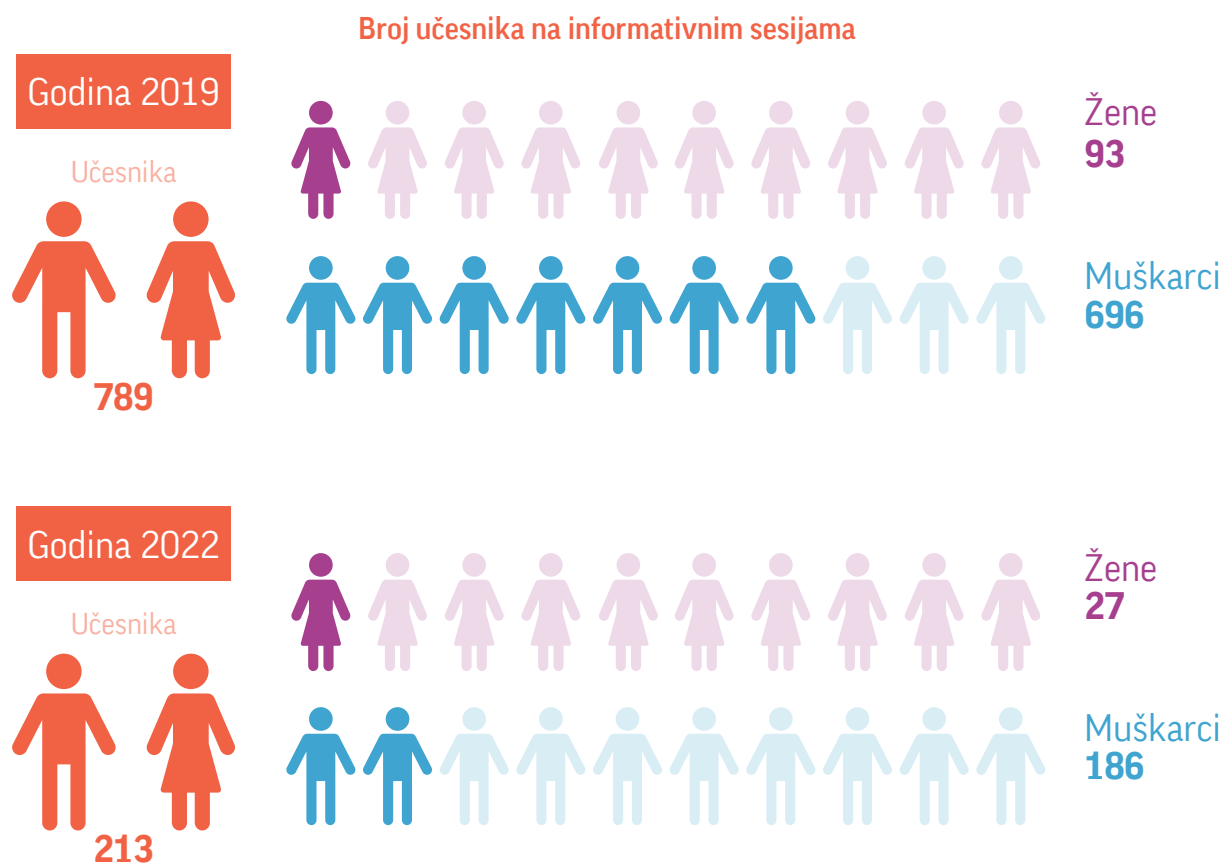
25 Rodna analiza projekta, Stručna obuka i mogućnosti za stvaranje prihoda u poljoprivredi za žene i mlade koji žive u ruralnim područjima Kosova, avgust 2020. [https://iadk.org/Uploads/Documents/Pdf/AL/1008/Analiza%20Gjinore_Final\(Shqip\).pdf](https://iadk.org/Uploads/Documents/Pdf/AL/1008/Analiza%20Gjinore_Final(Shqip).pdf)

26 Članak, Neformalnost pogada žene u poljoprivredi Radio Slobodna Evropa 2023 <https://www.evropaelire.org/a/joformaliteti-cenon-grate-ne-bujgesi-/32303973.html>

27 Zakon o nasleđivanju, Pravilnik Ministarstva, Administrativna uputstva, PRR-e

28 MPŠRR, Dužnosti i odgovornosti Departmana za politike ruralnog razvoja (Upravni autoritet), Departman za savetodavne i tehničke usluge <https://www.mbpzhr-ks.net/sq/departamenti-i-politikave-të-zhvillimit-rural-autoriteti-menaxhues>

U tabeli ispod prikazali smo broj učesnika informativnih sesija podeljen po polu.

Izvor: Upravni autoritet, Izveštaji sa informativnih sesija

Iz tabele se može primetiti da je na informativnim sesijama održanim 2019. i 2022. godine broj žena znatno manji u odnosu na broj muškaraca. U 2019. godini, oko 12% učesnika su bile žene, dok su 88% bili muškarci. Dok su 2022. godine oko 13% učesnika bile žene, a 87% muškarci. Nisko učešće žena je možda došlo zbog toga što se informativne sesije održavaju samo u periodu kada se objavljuju konkursi, a redovni sastanci sa ciljnim grupama se ne održavaju tokom cele godine. U 2020-2021. godini nisu održane informativne sesije, promocija programa je obavljena kroz objavljivanje vodiča za poljoprivrednike na internet stranici Ministarstva. Kao sredstvo komunikacije i informisanja, pored internet stranice, korišćena je i društvena mreža/Facebook, gde su pravljene promotivni i informativni postovi.²⁹ Što se tiče 2023. godine, do kraja faze izvršenja revizije, subjekt nije vodio informativne sesije. Objava poziva za podnošenje prijave obavljena je krajem godine. Prenošenje informacija ženama u ruralnim sredinama pomoglo bi povećanju njihovog interesovanja za apliciranje i to bi uticalo na povećanje zaposlenosti kroz grantove.

Među anketiranim, 34,8% žena je upoznato sa poljoprivrednim savetovanjem koje pruža Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR). Sa druge strane, njih 65,3% nije svesno.

²⁹ Izveštaj o praćenju kvaliteta sprovođenja PRR-a 2020-2021.

Nizak broj žena učesnica na informativnim sesijama koje je organizovao Upravni autoritet u saradnji sa ARP-om, nastao je zbog nedostatka sastanaka, diskusija ili pronalaženja drugih naprednijih načina da se informacije prenesu svim ženama u ruralnim područjima. Dok je do neodržavanja informativnih sesija tokom perioda 2020-2021. godine došlo zbog pandemije COVID-19.

Neučestvovanje žena iz ruralnih područja u informativnim sesijama može uticati na to da mnoge poljoprivrednice nemaju potpune informacije o mogućnostima da imaju koristi od grantova MPŠRR-a, preko PRR-a. Takođe, ovo može uticati na žene iz ruralnih područja koje nisu u mogućnosti da se uključe na tržište rada.

3.1.3. Nedostaci u procesu praćenja PRR-a

Sektor za praćenje treba da prati i priprema izveštaje o sprovođenju politika/strategija za ruralni razvoj.³⁰ Nadzorni komitet, kroz izveštaje o praćenju koje sastavlja sektor za praćenje, razmatra napredak ka postizanju ciljeva, postizanje planiranih outputa i rezultata, procena, ispituje nalaze i zaključke itd.

Tokom analize godišnjih izveštaja o praćenju kvaliteta implementacije PRR-a, primetili smo da izveštaji sadrže različite analize na osnovu pokazatelja aktivnosti, finansijskih pokazatelja kao i pokazatelja rezultata (apliciranja /odbijanja i ugovora). Sve informacije koje se odnose na rezultate merenja pokazatelja u izveštajima su prikazane u ukupnim vrednostima prema merama, sektorima i podsektorima (pod merama), ali nisu podeljene po polu, iako strateški cilj PRR-a je podrška ženama preduzetnicama. Izveštaj o praćenju sadrži i druge analize pokazatelja učinka kvaliteta realizacije projekata ruralnog razvoja gde su prikazani podaci za pokazatelj novih radnih mesta, ali procena ovog pokazatelja nije podeljena po polu. Izveštaji o praćenju su važni jer moraju da daju podatke o napretku koji je postignut u sprovođenju mera koje se odnose na postizanje programskih ciljeva.

Razlog za nesprovođenje ovakvih analiza po polu je nedostatak pokazatelja u sistemu za praćenje informacionih tehnologija (u daljem tekstu IT), preko kojeg su praćeni i analizirani podaci o korisnicima grantova i izveštaji dobijeni od ARP-a. Moramo naglasiti da su zbog nedostatka drugih relevantnih pokazatelja u IT sistemu identifikovani i u izveštajima o praćenju. Takođe, svi izveštaji praćenja sektor za praćenje su samo u formi nacrtu i nisu ni odobreni, u nedostatku Komiteta za praćenje kao nadzornog tela za praćenje PRR-a, koji ne funkcioniše od 2014. godine. Treba naglasiti da usvajanjem petogodišnjeg poljoprivrednog programa 2023-2027. godine, izrađen je nacrt pravilnika o radu³¹ Komiteta za praćenje koji je u fazi javnog razmatranja.

U nedostatku detaljnih analiza pokazatelja učinka raščlanjenih po polu, izveštaji o praćenju ne pružaju adekvatne informacije za zainteresovane strane u vezi sa postizanjem ciljeva u skladu sa svrhom mera PRR-om, jer se naglašava da će prioritet imati projekti koji se realizuju u planinskim područjima, koje predlažu žene preduzetnice, mladi poljoprivrednici i projekti koji će otvoriti nova radna mesta u ruralnim područjima. Neoperacionalizacija nadzornog komiteta dovela je do toga da se izveštaji o monitoringu PRR-a dalje ne obrađuju i ne odobravaju.

³⁰ Uredba br.37/2013 o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, član 11., tačka 1.1-2.

³¹ Nacrt pravilnika o radu Nadzornog Komiteta 2023-2027.

3.2. Objava poziva za podnošenje aplikacija, razmatranje aplikacija i proces kontrole grantova od strane Agencije za Razvoj Poljoprivrede

U ovom poglavlju prikazani su nalazi u vezi sa kašnjenjima u procesu objavljivanja poziva, za apliciranje, neregistracijom aplikacija prema polu, kao i procedure razmatranja aplikacija koje stvaraju nejednake uslove za ženski pol. Povećanje interesovanja za oblast poljoprivrede nije donelo proporcionalno povećanje broja žena korisnica. Afirmativne mere koje su preduzete nisu uspele da proizvedu željeni efekat u unapređenju ravnopravnosti polova. Takođe, postoje nedostaci u procesu kontrole korisnika grantova.

3.2.1. Kašnjenje u objavljivanju poziva za apliciranje

Kao podršku realizaciji godišnjeg programa ruralnog razvoja, Agencija za razvoj poljoprivrede objavljuje pozive za apliciranje za poljoprivrednike i porodičnih domaćinstava. Godišnji programi ruralnog razvoja kao i raspisivanje konkursa moraju biti blagovremeno obavljani.

Iako je jedan od osnovnih ciljeva dodele grantova: povećanje proizvodnje i produktivnosti, diversifikacija aktivnosti na farmama i seoskim biznisima, kreiranje novih radnih mesta, raspisi poziva za podnošenje aplikacija za poljoprivrednike i porodična domaćinstva su kasno raspisani. Svi pozivi za podnošenje aplikacija za poljoprivrednike i domaćinstva u periodu 2019-2022 objavljeni su u drugoj polovini godine, dok je objava za 2023. godinu objavljen krajem ove godine³², a ne u skladu sa sezonskim radom ili u prilagođavanju klimatskim uslovima.

Javni poziv za podnošenje aplikacija ostaje otvoren 30 dana ili u nekim slučajevima odlukom ministra 45 dana.

U sledećoj tabeli je prikazano vreme izrade i usvajanja PRR-a, izrade AU kao i poziva za podnošenje aplikacija za period 2019-2023. godine.

32 Pozivi za apliciranje za poljoprivrednike i porodična domaćinstava, 2019-2023.

Tabela.4. Izrada i usvajanje PRR-a, izrada AU i poziva za podnošenje aplikacija, za period 2019-2023. godine

Godina	Prosledivanje PRR-a na usvajanje	Usvajanje PRR-a	AU za sprovođenje PRR-a	Objava poziva za podnošenje aplikacija
2019.	01.11.2018.	23.04.2019.	21.05.2019.	22.05.-01.07.2019. 01.07.-12.07.2019.
2020./21.	26.02.2020.	19.06.2020.	17.07.2020.	20.07.-20.08.2020. 30.01.-01.03.2021.
2022.	04.03.2022.	10.06.2022.	22.06.2022.	07.07.-08.08.2022. 08.08.-15.08.2022.
2023.	22.12.2022.	30.08.2023.	19.10.2023.	31.10. - 29.11.2023

Izvor: Podaci dobijeni od Upravljačkog autoriteta

Iz tabele se može primetiti da nakon izrade PRR-a, proces usvajanja programa traje od 3 do 8 meseci. Program za 2019. godinu je sačinjen na vreme, dok su u periodu 2020-2023. godine svi Programi ruralnog razvoja izrađeni i posebno kasno usvojeni.

Iako je 2023. godine izmenjen Zakon o poljoprivredi, kojim je predviđa da ministar mora da da saglasnost na godišnji program najkasnije u roku od petnaest (15) dana od dana usvajanja budžeta za odgovarajuću godinu, godišnji program u istoj godini je usvojen sa zakašnjenjem od osam (8) meseci.³³

Ova kašnjenja su izazvala i kašnjenje u objavljivanju poziva za podnošenje aplikacija, što je uticalo na gubitke poljoprivrednika u vremenu i materijalnim troškovima, posebno kada su u pitanju projekti koji se mogu razvijati samo u određenim vremenskim periodima u toku godine.

33 ZAKON BR. 08/L-072 O POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU, Član 8.

3.2.2. Procedure registracije i razmatranja aplikacija ne podržavaju u dovoljnoj meri ženski pol

ARP mora da registruje kandidate po polu. ARP takođe treba da proveri usklađenost sa kriterijumima podobnosti i uticaj afirmativnih mera na ravnopravnost polova.³⁴

ARP, kao autoritet koji sprovodi program za ruralni razvoj, prilikom registracije aplikacija u sistemu, vrši samo njihovu opštu registraciju. Što se tiče aspekta pola, ARP ima samo podatke o broju korisnika po polu, a ne i o broju aplikacija.

Registracija podataka razdvojenih po polu važno je kako bi Ministarstvo imalo jasan uvid u zainteresovanost žena iz ruralnih sredina da razvijaju svoju delatnost kroz finansiranje kroz grantove, a zatim na osnovu ove statistike izrađuje politike kao i definiše kriterijume na osnovu pola.

U nastavku procedura razmatranja prihvaćenih aplikacija, ARP proverava ispunjenost kriterijuma podobnosti, što podrazumeva kompletiranje dosijea sa svim potrebnim dokumentima i proveru tačnosti biznis plana. A onda proverava dokumentaciju da bi proverio ispunjenost kriterijuma za izbor.

Prilikom provere ispunjenosti kriterijuma podobnosti uočili smo da je značajan broj odbijen zbog neispunjavanja ovog kriterijuma. Da bismo bliže upoznali ovaj proces, testirali smo uzorke i rezultate ovog testiranja koji su predstavljeni u nastavku:

Tabela 5: Procedure razmatranja aplikacija /odbijeni slučajevi

	Pol	Ispunila je kriterijume podobnosti	Bodovanje kriterijuma izbora	Pokretanje žalbenih postupaka	Korisnik nakon žalbenih postupaka
R1	Ž	Da	88	Da	Da
R2	Ž	Ne	/	Da	/
R3	Ž	Ne	/	/	/
R4	Ž	Ne	/	/	/
R5	Ž	Da	77	/	/
R6	Ž	Da	100	/	/
R7	Ž	Ne	/	/	/

Izvor: Podaci iz dosijea ARP-a; odbijeni aplikanti

34 Program za ruralni razvoj 2022., Ex-post kontrole, str. 12.

Kao što se vidi iz podataka prikazanih u tabeli iznad, od sedam odbijenih slučajeva, četiri su odbijena zbog kriterijuma podobnosti. Tri od ovih slučajeva su odbijena zbog pogrešnog sastavljanja biznis plana, a isti nisu uložili žalbu, dok je samo u jednom slučaju pokrenut žalbeni postupak. Takođe smo potvrdili da je jedan od slučajeva (prvi slučaj ocenjen kriterijumima za izbor) vraćen na razmatranje kroz žalbene procedure i nakon toga je rezultirao prihvatanjem kao korisnik. U slučaju kada je ženski aplikant dobila 77 bodova, nije uspela da bude korisnica granta, jer su za korisnike proglašeni oni koji su postigli 80 bodova i više. Vredi napomenuti da ista aplikantkinja nije pokrenula žalbeni postupak. Dok je u drugom slučaju gde je ženski aplikant dobila 100 poena, ona je proglašena za korisnicom granta i potpisala je ugovor sa ARP. U međuvremenu, pošto ona nije završila projekat, ARP nije izvršila nikakvu uplatu. Stoga je ovaj slučaj dodat na listu odbijenih kandidata.

Međutim, pored testiranja prijava na ispunjavanje kriterijuma, takođe smo potvrdili da sve prijave koje uđu u uži izbor i koje prođu proces selekcije moraju proći drugi pregled. Aplikanti se ocenjuju prema ispunjenosti kriterijuma za izbor, a zatim se izbor korisnika vrši elektronskim sistemom. Dakle, elektronski sistem automatski rangira kandidate prema sakupljenim bodovima za ispunjavanje kriterijuma za izbor. Na primer, u slučajevima kada imaju jednake bodove, prioritet da dobije grant uvek ima kandidat koji se prvi prijavio, bez obzira na ispunjavanje kriterijuma, a kamoli pola. Ovo pravilo je inicirano nacionalnim programom razvoja ruralnih područja 2014-2020, a primenjuje se i sada.

Na osnovu svih ovih činjenica, zaključujemo da procedure razmatranja zahteva nisu povoljne za rodnu ravnopravnost. Odbijanje kandidata dolazi iz tehničkih razloga; neusklađenosti iznosa poslovnog plana ili neispravnog neispunjavanja obrazaca, te da postoje slučajevi kada se kroz žalbeni postupak dokaže da je odbijanje bilo neosnovano. Dok u slučajevima kada kandidatkinje ispunjavaju kriterijume za izbor, ali imaju jednake bodove sa ostalim kandidatima, ponovo su podložne riziku da budu odbijene zbog selekcije koju je izvršio elektronski sistem na osnovu vremena kada su kandidati poslali prijavu.

ARP ne razmatra sve slučajeve žalbi, sa obrazloženjem da dokumenti nisu kompletirani i da je poslovni plan bio netačan. S druge strane, elektronski sistem je izvršio automatsku selekciju kandidata na osnovu vremena kada prijava stigne, ne uzimajući u obzir rodnu preferenciju.

Uporedna analiza korisnika žena/muškaraca je predstavljen u sledećoj tabeli:

Tabela 6: Uporedni podaci, odnos žene/muškarci korisnici za podsektore mere 1; Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava:

Godina Aplicira Nja	Skladište		Staklenici		Otkup mleka		Prerada kravljeg mleka		Prerada ovčijeg i kozjeg mleka		Uzgoj svinja		Uzgoj stoke		Uzgoj živine		Vinogra- darstvo		Voćke		Bobičasto voće		Orašasto voće	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
2019	6	7	55	35	0	3	8	24	0	10	2	5	12	33	2	5	4	8	24	43	/	/	/	/
2020/21	/	/	43	63	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	15	44	/	/	7	17
2022	12	21	2	7	0	2	4	27	0	6	0	4	4	35	3	12	5	13	14	38	3	14	9	20
UKUPNO	18	28	100	105	0	5	12	51	0	16	2	9	16	68	5	17	9	21	53	125	3	14	16	37

Izvor: Podaci Agencije za ruralni razvoj, Liste sektora Mere 1 za period 2019-2022.

Prema podacima prikazanim u tabeli, primećuje se da su žene korisnice značajno manje u odnosu na muškarce u jedanaest sektora poljoprivrede u okviru mere 1 „Investicije u fizičku imovinu i porodična gazdinstva“.

Na osnovu ankete sprovedene u vezi sa apliciranjem, od ukupnog broja od 400 žena, 12% anketiranih (ili članova njihovih porodica) se prijavilo za ove grantove, dok većina (88%) nije. Anketirane ispitanice koje su se prijavile za grantove, razlozi za odbijanje granta su različiti. Značajan procenat (30,6%) je izjavilo da im nije naveden konkretan razlog za odbijanje. Oko 22,2% je navelo da zemljište nije upisano na njihovo ime ili na ime njihove porodice, dok je 33,3% navelo da ne ispunjava kriterijume, kao što su nedostatak zemljišta, dokumentacije ili vodnih resursa. Manji procenat, 5,6%, izrazilo je uverenje da grantovi nisu pravedno raspoređeni. Pored toga, 8,3% je navelo druge razloge za odbijanje.

Izazovi u aplikacijama za grantove uključuju nejasna odbijanja (bez navođenja razloga) (30,6%), neregistrovano zemljište (22,2%) i neispunjavanje kriterijuma (33,3%).

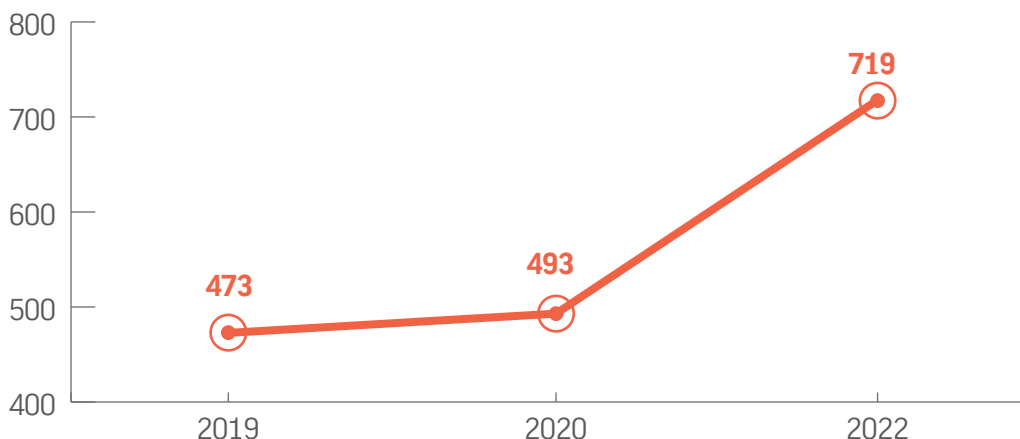
Kao rezultat odbijanja aplikantkinja, žene korisnice su u značajno manjem broju u odnosu na muškarce u jedanaest poljoprivrednih sektora u okviru mere 1 „Investicije u fizičku imovinu i porodična gazdinstva“. Ovaj nejednak odnos je posebno vidljiv u sektoru plastenika i voćnjaka kao delatnosti za koje su žene iskazale veće interesovanje. Zbog toga, cilj smanjenja nezaposlenosti žena nije ostvaren na mogućem nivou i u oblastima u kojima su ove aktivnosti imale priliku da se razvijaju.

3.2.3. Povećanje interesovanja za neke od poljoprivrednih sektora nije povećalo i broj žena korisnica

ARP mora da proveri poštovanje kriterijuma prihvatljivosti kriterijuma i uticaj afirmativnih mera na polnu ravnopravnost. Jedan od ciljeva PPP-a je poboljšanje kvaliteta života, razvoj zajednice i socijalno uključivanje u ruralnim područjima.³⁵

Primitili smo da je tokom perioda revizije, broj zainteresovanih lica ženskog pola za grantove mere „Investicije u fizička sredstva u poljoprivrednim privredama“ u stalnom porastu. To dokazuje pregled dole prikazanih podataka koji pokazuju proporcionalno povećanje iz godine u godinu.

Dijagram 1: Trend razvoja žena aplikanta za meru: „Ulaganja u fizička sredstva u poljoprivrednim privredama“, period 2019-2022.

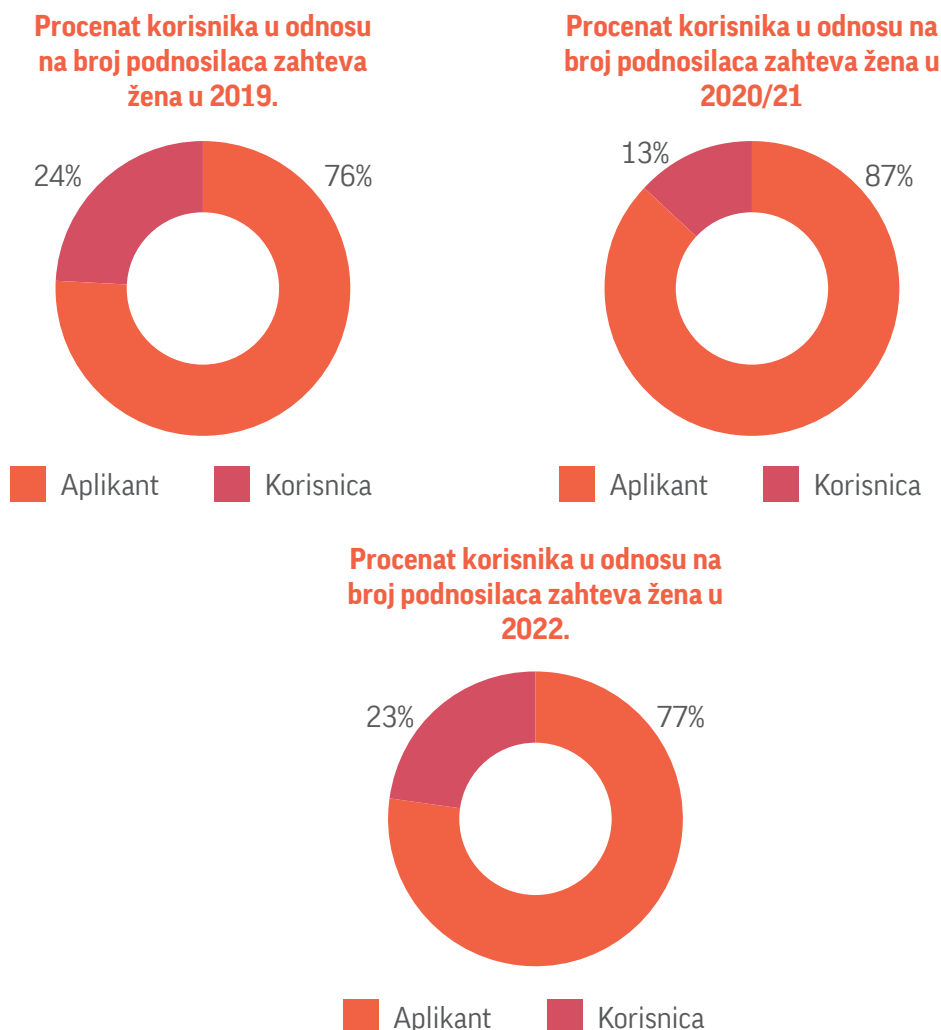
Kao što se može videti na dijagramu, trend rasta kamata u 2020/21. godini bio je relativno veći nego u prethodnoj 2019. godini, iako zbog pandemije nisu finansirani svi sektori ove mere.³⁶A 2022. godine ovaj nivo se skoro udvostručio u odnosu na 2019. godinu.

Takođe je primećeno da je uprkos povećanju broja aplikanta nivo korisnica opao, što se može videti u uporednoj analizi odnosa aplikant/korisnik.

³⁵ Program ruralnog razvoja 2022, glavni ciljevi PRR-a

³⁶ Sektori finansiranja u 2020/21. godini: plastenici, bobičasto voće i voćnjaci

Grafikon 2: Odnos ženaaplikanta/korisnica 2019-2022

Podaci: Spisak aplikanata 2020-2023, PRR

Kao što se može videti iz dijagrama, visok nivo aplikanata je obrnuto povezan sa nivoom korisnika. Ovo nam omogućava da shvatimo da, što se tiče investicija u fizičku imovinu, primenjene selekcijske procedure nisu uspele da unaprede uključivanje i angažovanje žena u ovim sektorima. Vredi napomenuti da je zbog perioda pandemije, tokom 2020/21. godine, pad korisnika u odnosu na aplikante još veći. U ovom periodu poziv je otvoren samo za tri sektora; voćnjaci, plastenici i bobičasto voće. Međutim, broj korisnica i dalje je nizak u poređenju sa brojem aplikanata u narednoj godini. Ovo pokazuje da je njihovo odbijanje bilo od 76-87% od ukupnog broja žena koje su aplicirale.

Uzrok ovakvog neproporcionalnog razvoja između aplikanata i korisnika su uslovi, sa vlasništvom, starošću poljoprivrednika i druge mere preduzete u kriterijumima neposredno posle 2019. godine. Već izvesno vreme možemo reći da je ova pojava bila pod uticajem pandemije zbog koje su sektori ove mere

svedeni na samo tri. Međutim, ova pojava je nastavila da se javlja i sledeće 2022. godine, tokom koje su uslovi pooštreni i neki kriterijumi promenjeni.³⁷

Kako navode nadležni organi, ove odluke su donete kako bi se sprečilo stvaranje veštačkih uslova, u smislu izbegavanja kandidata koji se apliciraju samo da bi imali koristi od afirmativnih bodova i ne bave se upravljanjem projektima. Međutim, ARP to nije mogao dokazati izveštajima koji dokumentuju stvaranje ovih uslova ili da projektima ne upravljaju žene korisnici.

Kao posledica ovoga, zanemaren je veliki broj zainteresovanih žena koje su pokazale interesovanje za određeni sektor kao što je prerada voća i povrća. Vredi napomenuti da čak i nadležni organi znaju da žene vide sektore u koje ulaze plastenici i voćnjaci kao dobru priliku za njihovo uključivanje na tržište rada.

3.2.4. Uslovljavanje afirmativnih mera učinilo je njihovu svrhu neefikasnom

ARP mora da proveriti poštovanje kriterijuma prihvatljivosti i uticaj afirmativnih mera na ravnopravnost polova.³⁸

Prema Programu ruralnog razvoja 2014-2020, kriterijumi za izbor su određeni minimalnim i maksimalnim brojem bodova prema preliminarnoj analizi.³⁹ Kriterijum pola, odnosno afirmativni poeni⁴⁰ u tu svrhu počele su da se primenjuju od 2014. godine kao socio-ekonomska mera za ispunjavanje principa sveobuhvatnosti i ravnopravnosti polova.

Ove afirmativni poeni su nastavili da se primenjuju kao afirmativni standardi čak i tokom perioda revizije 2019-23. godine.

Međutim, u međuvremenu je došlo do promena u pogledu novih uslovnih principa sa tri do pet godina kao vlasnika zemljišta ili preduzeća, kao i starosti poljoprivrednika, koje su, prema rečima nadležnih, preduzete zbog stvaranja veštačkih uslova.⁴¹ Kako ističu nadležni organi, većinu projekata u ime žena vodili su muškarci, međutim, otkrili smo da podaci o korisnicima grantova ne pružaju uporedni pregled o tome ko i kako se upravlja ovim projektima.

37 Konkretnije, za podsektore „Izgradnja staklenika“ i „Voćarstvo, bobičasto voće“ došlo je do promena kriterijuma kao što su; tokom 2019-2023. godine uveden je novi kriterijum „Novi aplikant“ (mlađi od 40 godina) i „Investicije u planinska područja“.

38 Program za ruralni razvoj 2022, Ex-post kontrolle, str. 12

39 Program za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014-2020

40 Povoljne politike/afirmativne mere za žene, sa ciljem za osnaživanje žena u poljoprivredno-ruralnim biznisima.

41 Stvaranje veštačkih uslova za dobijanje poena predstavlja prevaru i bice kažnjeno prema članu 38A, podstav 1.2.3 Zakona br. 04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju. (PPRR 2020/21 str. 35)

Analize revizorskih uzoraka pokazuju slab efekat afirmativnih mera, bilo je slučajeva da ova mera uopšte nije sprovedena. U nastavku smo prikazali primenu afirmativne mere u sedam slučajeva pregleda dosijea korisnika:

Tabela 7: Sprovođenje afirmativnih mera i njihov uticaj:

Godina	Pol	Projekat	Bodovanje	Afirmativne tačke
Mera: Investicije u fizička sredstva				
2019	Ž	Podizanje voćnjaka	88	2
2020	Ž	Podizanje voćnjaka	92	2
2021	Ž	Podizanje voćnjaka	88	0
2022	Ž	Podizanje staklenika	83	0
Mera: Diverzifikacija gazdinstvai razvoj biznisa				
2020/21	Ž	Povećanje kapaciteta prirodnog meda i uzgoja pčela	82	2
2020/21	Ž	Izgradnja medišta i ulaganje u košnice	87	2
2022	Ž	Razvoj i promocija seoskog turizma i agroturizma, izgradnja 3 drvene vile	75	0

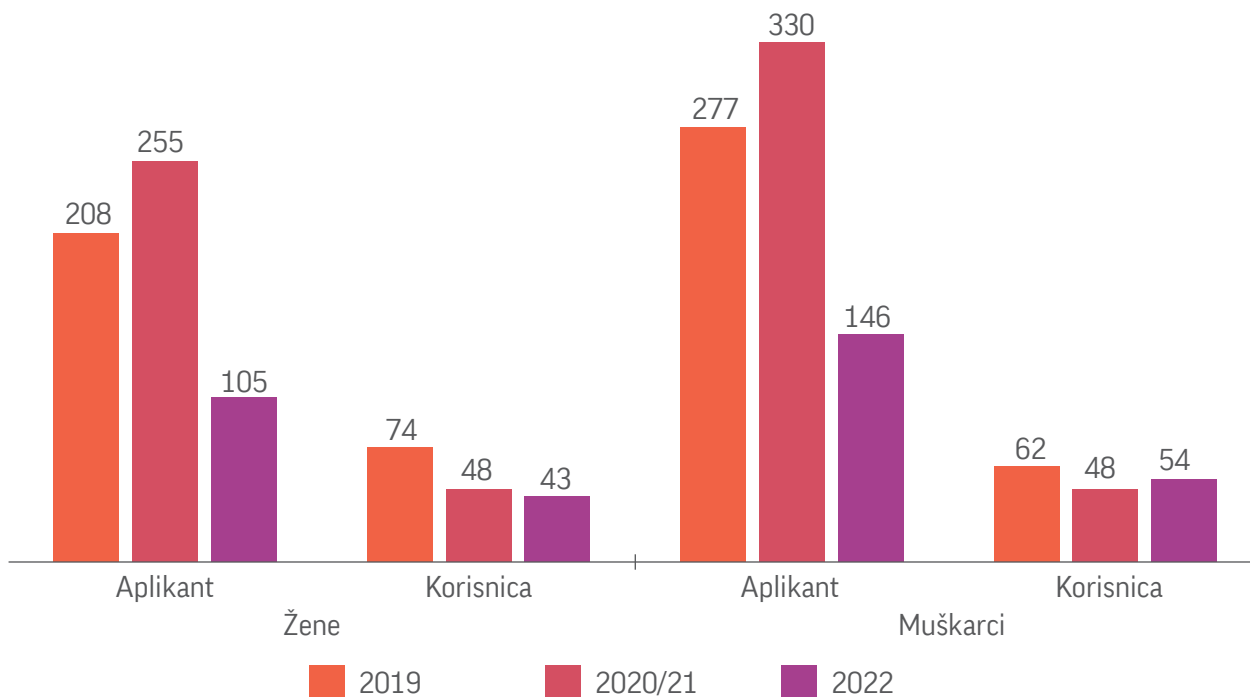
Kao što se vidi, afirmativni bodovi su primenjeni samo u četiri slučaja od sedam šena aplikanta, dok u tri druga slučaja nisu primenjene zbog neispunjavanja kriterijuma.

U meri 302/7 „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj biznisa“, koja se smatra afirmativnom merom za podršku ženskom polu investicionim grantovima, tokom perioda 2019-2021. godine kandidatkinje iz ove mere su bodovane sa 2 dodatna boda , dok je u 2022. godini broj dodatnih bodova za žene povećan sa 5 na 10 bodova, u zavisnosti od sektora/podmera. Međutim, u 2022. godini broj aplikanata/korisnica je smanjen u odnosu na prethodne godine, i na nižem je nivou u odnosu na broj muških aplikanata/korisnica.

Na donjem grafikonu je prikazan broj žena i muškaraca korisnika, za Meru „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj biznisa“, u periodu 2019-2022.

Grafikon 3. Broj prijavljenih i korisnika prema polu, za period 2019-2022.

Broj podnosilaca zahteva i korisnika prema polu, mera 302 Diversifikacija farmi i razvoj poslovanja, za period 2019-2022.

Izvor: PRR, 2019-2022

Iz grafikona se vidi da su tokom 2019. godine 54,4% korisnika bile žene, dok su 45,6% bili muškarci. U 2020/21. godini broj korisnika je neznatno smanjen, dok se broj korisnika povećao i dostigao odnos 50:50. Dok je 2022. godine broj korisnika nastavio da opada, dostigavši 44,3%, dok je muškaraca povećan i dostigao 55,7%.

Afirmativni bodovi se ne primenjuju na sve slučajeve aplikacije, zbog kriterijuma vlasništva, jer je gore naglašeno da žene dobijaju afirmativne bodove samo ako su imale zemljište ili biznis u poslednje 3 godine.

Što se tiče dodatnih bodova za žene aplikante i/ili vlasnice biznisa u kontekstu aplikacija za grantove u poljoprivredi, rezultati ankete su otkrili da je 26,5% ispitanika upoznato sa ovom politikom, priznajući da žene dobijaju dodatne bodove tokom procesa procene. S druge strane, 73,5% ispitanika nije upoznato sa ovom politikom.

Podaci o vlasništvu nad zemljištem, konkretno da li je ispitanik ili bilo koja žena u porodici vlasnik ili suvlasnik zemljišta, pokazuju da 4,8% ispitanika tvrdi vlasništvo ili suvlasništvo. Nasuprot tome, većina, 72,8%, navodi da nisu vlasnici ili suvlasnici, ni one same ni bilo koja žena u porodici.

Kako su problemi vlasništva znatno izraženiji kod ženskog pola, neprimenjivanje afirmativne mere za sve slučajeve povećava broj odbijenih od strane ženskog pola. Uslovno vlasništvo je imalo dvostruki uticaj na afirmativne bodove tako što je izgubilo više od 10 bodova pri proceni kriterijuma za izbor i smanjilo verovatnoću da će one biti korisnici. Ženama nije ponuđena lakša prilika za obavljanje ove delatnosti, koja je, iako je vezana za nekretnine, dokazala da može uspešno da je vodi ženski pol.

3.2.5. Nedostaci u procesu kontrole korisnika grantova

Direktorijat za kontrolu u ARR-u treba da planira, organizuje i sprovodi terenske kontrole korisnika grantova za superkontrolu i naknadnu kontrolu.⁴² Terenske inspekcije mora da obavlja tim od dva inspektora koji moraju biti u rotaciji.⁴³ Druga kontrola se vrši nakon izvršene investicije po ugovoru i predocenja paketa zahteva za plaćanje od strane korisnika, a u slučaju nepoštovanja plana investicija utiče na odobravanje plaćanja. Zahtev za isplatu će biti odbijen za projekte koji nisu završili nijednu aktivnost za koju je ocenjen tokom procesa procene⁴⁴.

Prilikom analize uzoraka korisnika grantova mere 101 „Ulaganja u fizička sredstva poljoprivrednih gazdinstava” i 302/7 „Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja” za 2019-2022. godinu, primetili smo da su svi korisnici prošli prvu kontrolu. a drugo prema proceduri. Dalje, prilikom njihove analize u dijelu izvještaja o kontroli, uočili smo da je proces kontrole (druga kontrola i naknadna kontrola) obavljen dva puta zaredom od strane istog inspektora kod istog korisnika PRP-a za 2019. godinu. još nije završen tri godine nakon odobrenja konačne isplate korisniku.⁴⁵

Dalje, u jednom drugom slučaju tokom verifikacije primetili smo da je isplata korisniku po meri 101.1 odobrena iako nije bilo dokaza da je to obezbedilo otvaranje novih radnih mesta. Sprovedena je i druga kontrola u vezi sa naznačenim korisnikom, ali nije pokazala da nije ispunjen kriterijum za obezbeđivanje novih radnih mesta. Treba napomenuti da je kod istog korisnika izvršena naknadna provjera i u izvještaju je utvrđeno da korisnik nema spisak zaposlenih za koje je osvojio, niti ima knjigovodstvenu knjigu.

Da bismo videli kako su korisnici grantova realizovali svoje projekte, izvršili smo i njihovo fizičko posmatranje na terenu, gde smo posetili 6 korisnika grantova, 4 korisnice i 2 korisnika. Rezultati fizičkog posmatranja su objavljeni u nastavku.

42 Uredba o kontroli, Uputstvo za obavljanje kontrola na terenu, jun 2010, revidiran 2020, član 3, strana 5

43 Uputstvo za obavljanje kontrola na terenu, jun 2010, revidirano 2020, član 11, strana 6

44 AU za mere i kriterijume podrške ruralnom razvoju za 2019. godinu, poglavlje II, mera 101 Investicije u fizička sredstva u poljoprivrednim gazdinstvima, član 6, tačka 9.

45 Treba napomenuti da je na zahtev policije za privredni kriminal izvršena i super provera kod istog korisnika

Projekat: Ulaganja u osnivanje zasada lešnika sa sistemom za navodnjavanje i poljoprivrednom mehanizacijom

Slika 1: Fizičko posmatranje na terenu, Dashec Podujevo (pol korisnika, žensko)

U ovom projektu zasađeno je 3000-5000 sadnica lešnika. Realizovana su ulaganja u alate kao što su sistem za navodnjavanje, solarni paneli i poljoprivredni traktor. Prema rečima poljoprivrednika, kao porodično preduzeće, projekat je angažovao članove porodice, dok su tokom letnje sezone angažovani sezonski radnici. Takođe, naglasili su da vreme ne ide u prilog rastu biljaka jer je bilo štete od kiše. Projekat je prošao početnu fazu.

Projekat: Postavljanje zasada lešnika, ulaganje u mašineriju za voćnjake

Slika 2. Fizičko posmatranje, Babimoć, Obilić (pol korisnika, žensko)

U ovom projektu zasađeno je 330 voćaka. Zemljište ima sistem za navodnjavanje i ugrađene solarne ploče. Napredak sadnica - orašastih plodova i lešnika je slab. Prema rečima ovlašćenog lica, projekat je u zastoju jer nije bilo dobrih vremenskih uslova, a obilne kiše oštetile su useve. Projekat je još u početnoj fazi.

Projekat: Investicije u izgradnju plastenika

Slika 3. Fizičko posmatranje, Podujevo (pol korisnika, muško)

U ovom projektu je izgrađen deo plastenika i ugrađena oprema. Takođe, u promet su stavljeni proizvodi iz staklenika. Prema rečima korisnika, zbog katastarske verifikacije zemljišta nije bilo moguće zasaditi čitavu predviđenu površinu. Dakle, pošto plastenik nije u potpunosti zasaden povrćem, može se smatrati da je projekat još u početnoj fazi.

Projekat: Povećanje kapaciteta prirodnog meda i uzgoja pčela

Slika 4: Fizičko posmatranje, Lubište, godina (pol korisnika, žensko)

U ovom projektu, korisnica je uspela da napravi 100 košnica koje je postavila na 3 lokacije, porodični je posao. Ovaj projekat je uspešno sproveden i postigao je produktivnost. Projekat se ocenjuje kao završen.

Projekat: Izgradnja medišta i ulaganja u košnice

Slika 5. Fizičko posmatranje Hajkobilla, Priština (pol korisnika, žensko)

U ovom projektu urađena je izgradnja medišta i druge opreme za pčelinjake, uključujući i postavljanje solarnih panela. Prema rečima ovlašćene porodice, nije bilo pogodno godišnje doba za razvoj delatnosti. Projekat je delimično realizovan.

Projekat: Izgradnja hostela

Slika 6: Fizičko posmatranje Vesekoc, Vučitrn (pol korisnika, muškarac)

U ovom projektu izgrađene su 3 pansiona i postavljeni solarni paneli. Projekat je u završnoj fazi, ali nije počeo da se koristi prema nameni za razvoj seoskog turizma, jer do trenutka kada je vršena terenska opservacija nije bilo interesovanja za korišćenje ovih pansiona.

Posmatranjem projekata procenili smo da su dva u početnoj fazi realizacije, tri su delimično realizovana, a samo jedan od šest posmatranih projekata je u potpunosti realizovan. Na realizaciju projekata, osim klimatskih okolnosti, može uticati i administrativno upravljanje, raspisivanje konkursa kao i kontinuirani nadzor za efikasno sprovođenje.

Nedostaci u procesu kontrola od strane AZHB su; na osnovu informacija i prema rečima nadležnih, imenovanja istog inspektora istom korisniku u dve faze kontrole zaredom, to se desilo jer nisu imali drugu alternativu u imenovanju različitih inspektora. Ovo zbog njihovog angažovanja u vršenju velikog broja kontrola, kao i mogućnosti tehničkih propusta od velikog obima posla. Sprovođenje uzastopnih provjera istog korisnika od strane istog inspektora nije u skladu sa procedurama unutrašnje kontrole i predstavlja sukob interesa jer može omogućiti inspektoru da utiče na korisnika granta.

Dok nismo uspeli da razumemo razlog izvršenja isplate bez ispunjavanja kriterijuma za koje je ocenjeno, iako smo tražili dokaze. Posledica toga je da se ne može potvrditi broj zaposlenih ili otvaranje novih radnih mesta predviđeno projektom.

3.3. Registracija osoba koje traže posao i profila obuke za žene na selu od strane Zavoda za zapošljavanje

U ovom poglavlju predstavljeni su nalazi Zavoda za zapošljavanje o nedostatku podataka po polu u urbanim i ruralnim sredinama. Predstavljene su i usluge obuke i profili koji nedostaju za obuku žena u ruralnim područjima.

3.3.1. Nedostaju podaci i usluge stručne obuke odvojene od urbanih i ruralnih područja

Zavod za zapošljavanje treba da izradi individualne planove zapošljavanja za ugrožene grupe, kroz pružanje obuke na radnom mestu, subvencionisanje zapošljavanja, samozapošljavanja i promovisanje preduzetništva. Takođe mora pripremiti informacije, analize, istraživanja i studije za potrebe tržišta rada.⁴⁶

Zavod za zapošljavanje (u daljem tekstu APRK) ima sistem generisanja podataka. Sve usluge koje pruža APRK su klasifikovane prema: polu, etničkoj pripadnosti, regionima, starosnim grupama, kvalifikacijama, profesijama, ekonomskim aktivnostima i sektoru imovine.

U sledećoj tabeli prikazan je broj lica koja traže posao prema polu, za period 2019-2022.

Tabela 8. Registracija lica koja traže posao po polu, za period 2019-2022.

Godine	2019	2020	2021	2022
Žene	32,382	75,701	38,568	39,169
Muškarci	38,408	93,279	43,474	41,606
Ukupno	70,790	168,980	82,042	80,775

Izvor: Godišnji izveštaji o učinku 2019-2022, „Rad i zapošljavanje“, APRK

46 Zakon br. 04/L-205 o Agenciji za zapošljavanje Republike Kosovo, član 6 tačka 1.1 i 1.2

Kao što se vidi iz tabele, svake godine je broj žena koje traže posao manji u odnosu na broj muškaraca. Takođe se može primetiti da broj lica koja traže posao varira iz godine u godinu. Procenat registrovanih tražilaca posla 2022. godine u odnosu na 2021. godinu kod muškaraca je smanjen za 4,3%, dok je kod žena zabeležen porast od 1,6%.

Od ukupnog broja registrovanih lica koja traže posao, najveći deo zauzimaju nekvalifikovana lica i lica sa niskim stepenom obrazovanja, odnosno lica sa osnovnim i srednjim obrazovanjem. Ove kategorije čine 90,3% broja registrovanih lica koja traže posao.

Broj redovnih posredovanja u zapošljavanju, koje obavlja APRK, prikazan je u sledećoj tabeli.

Tabela 9. Redovno posredovanje pri zapošljavanju prema polu, za period 2019-2022.

Godine	2019	2020	2021	2022
Žene	1,794	574	1,499	2,147
Muškarci	2,366	756	1,456	2,313
Ukupno	4,160	1,330	2,955	4,460

Izvor: Godišnji izveštaji o učinku 2019-2022, „Rad i zapošljavanje“, APRK

Iz podataka prikazanih u tabeli može se primetiti da su samo 2021. godine žene imale nešto veći procenat koristi u odnosu na muškarce, od procesa redovnog posredovanja pri zapošljavanju, gde su žene imale koristi oko 51%, dok su muškarci imali oko 49% koristi. . Dok je u ostale tri godine procenat muških korisnika bio veći u odnosu na broj žena

Dok je broj posredovanja u zapošljavanju kroz aktivne mere tržišta rada prikazan u sledećoj tabeli.

Tabela 10. Intervencije zapošljavanja kroz aktivne mere tržišta rada po polu, za period 2019-2022.

Godine	2019	2020	2021	2022
Žene	2,198	2,915	2,065	1,249
muškarci	2,413	2,716	1,232	763
ukupno	4,611	5,631	3,297	2,012

Izvor: Godišnji izveštaji o učinku 2019-2022, „Rad i zapošljavanje“, APRK

Podaci prikazani u tabeli pokazuju da su od posredovanja u zapošljavanju kroz aktivne mere tržišta rada samo u 2019. godini žene imale koristi od oko 48%, što je najmanji procenat u poređenju sa muškarcima koji su koristili oko 52%. Dok je u periodu 2020-2022. procenat žena korisnica veći u odnosu na muškarce. Procenat žena korisnica je oko 52-63%, dok je procenat muškaraca oko 37-48%.

Međutim, dokazali smo da APRK nema specifične podatke za urbana i ruralna područja; koji pokazuju broj lica koja traže posao, posredovanja ili drugih usluga.

Nedostatak podataka razdvojenih po urbanim i ruralnim područjima nastao je jer Zavod za zapošljavanje ne definiše ovaj mjerni indikator o zaposlenosti žena sa sela i kao rezultat toga ne postoji jasan pregled

stanja i potreba žena sa sela. S obzirom da profesionalne veštine igraju veoma važnu ulogu u pronalaženju posla⁴⁷ analizirali smo sve sektore u kojima se ove usluge nude.

U sledećoj tabeli prikazan je broj korisnika stručnog usavršavanja podeljen po polu.

Tabela 11. Opšte stručne veštine po polu, za period 2019-2022

Godine	2019	2020	2021	2022
Žene	2,264	901	932	990
Muškarci	4,339	2,535	2,221	1,807
Ukupno	6,603	3,436	3,153	2,797

Izvor: Godišnji izveštaji o učinku 2019-2022, „Rad i zapošljavanje“, APRK

Podaci prikazani u tabeli pokazuju da je broj učešća žena u profesionalnim veštinama znatno manji od učešća muškaraca.

U okviru ovih usluga Zavod za zapošljavanje ne nudi usluge stručnog osposobljavanja za većinu sektora poljoprivrede. Vredi napomenuti da su 2022. godine ponuđene samo dve vrste stručne obuke, koje pokrivaju sektor mlekarstva i prerade voća i povrća.⁴⁸

Na osnovu ankete, podaci o statusu prijave na Zavodu za zapošljavanje pokazuju da je 19% ispitanika trenutno na evidenciji, dok većina (81%) nije prijavljena.

Podaci pokazuju da je 15,5% ispitanika informisano o mogućnostima stručnog usavršavanja koje nudi Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo (APRK), a 11,3% je učestvovalo u ovim obukama. Sa druge strane, 84,5% ispitanika nije informisano o takvim mogućnostima obuke, a 88,7% nije učestvovalo ni u jednoj stručnoj obuci koju organizuje APRK.

Nedostatak stručnog osposobljavanja žena na selu u većini poljoprivrednih sektora, kao i nedostatak informacija odvojenih od urbanih i ruralnih područja, negativno i uticajno utiče na njihovu integraciju u tržište rada.

47 Zapošljavanje i stručno osposobljavanje

48 Godišnji izveštaji o učinku 2019-2022, „Rad i zapošljavanje“ APRK

ZAKLJUČCI

04

4. Zaključci

Odgovorne javne institucije preduzele su niz akcija na jačanju položaja žena u društvu, ali još uvek nisu postignuti zadovoljavajući rezultati za uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada. Programi ruralnog razvoja i afirmativne mere nisu uspeli da obezbede jednaku podršku za oba pola i ne postoji procena ostvarenja ciljeva programa iz rodne perspektive. Afirmativne mere uslovljavaju žene od tri do pet godina kao vlasnice zemljišta ili preduzeća, čineći njihovu namenu neefikasnom, jer ograničava učešće ili podršku žena i devojaka koje su tek započele svoju delatnost. Nedostaje veća aktivacija u pravilnom informisanju žena o korišćenju njihovih prava zagarantovanih zakonom. Budući da je nedostatak funkcionisanja Odbora za praćenje prouzrokovao probleme u procesu praćenja programa ruralnog razvoja i kao rezultat toga oni nemaju podatke koji bi odražavali postignute rezultate ili njihov uticaj na uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada, postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena.

Agencija za zapošljavanje ne raspolaže podacima razvrstanim po polu za urbana i ruralna područja u vezi sa registracijom, službama za zapošljavanje, učešćem u aktivnim merama tržišta rada i stručnom osposobljavanjem registrovanih nezaposlenih. Posebno, nedostatak usluga za stručno osposobljavanje žena poljoprivrednika uzrokuje da ova kategorija ima poteškoća u uključivanju na tržište rada.

Programi i mere MPŠRR ne obezbeđuju podršku rodnoj ravnopravnosti. Promena kriterijuma i njihovo bodovanje izvršeno je bez ikakvih analiza koje su uticale na afirmativnu meru i princip sveobuhvatnosti. U nedostatku imovine, kandidati su izgubili bodove za oba kriterijuma i ovaj dvostruki efekat pokazuje negativnu implikaciju između njih. Ministarstvo nije predvidelo progresivnu šemu razvoja za kontinuirano uključivanje žena zainteresovanih za poljoprivredu povećanjem i obogaćivanjem šeme afirmativnih mera. Vredi napomenuti da je fizičko posmatranje koje je izvršio revizorski tim pokazalo da je napredak projekata imao slabosti i kod muških i ženskih korisnika.

Upravni organ saraduje sa AZP-om na organizovanju informativnih sesija o PRR-u i objavljuje informativne materijale na internet stranici Ministarstva, kao što su uputstva za popunjavanje obrazaca i druge informacije za podnosiocima prijave. Međutim, i dalje postoje nedostaci u prenošenju informacija ženama koje žive u ruralnim područjima.

Kašnjenja u izradi i usvajanju Programa ruralnog razvoja izazvala su druga lančana kašnjenja kako u objavljivanju poziva za podnošenje prijave, tako i u izboru korisnika grantova.

ARP nema potpune informacije o broju podnosioca prijave na osnovu pola za dobijanje grantova. Ovaj nedostatak informacija može stvoriti prepreke pri kreiranju politika koje imaju za cilj da podrže sveukupni razvoj, sa posebnim fokusom na poboljšanje položaja žena u ruralnim područjima.

Podnosioci zahteva za grant podležu procedurama administrativne i sadržajne verifikacije dokumentacije. Zbog komplikovanih i često nepristupačnih procedura za farmerke sa niskim stepenom obrazovanja, kao

i elektronskog sistema koji se koristi za izbor korisnika, nemoguće je odabrati korisnike grantova prema objektivnoj prosudbi zasnovanoj na principu rodne ravnopravnosti.

Postoji povećanje interesovanja tokom 2019-2022 za grantove koji se nude za meru 1, „Ulaganja u fizičku imovinu i domaćinstva“, ali u poređenju sa ukupnim brojem svih podnosilaca zahteva, njih 76-87% je odbijeno, a korisnici po polu su žene u malom broju od 13-24%. Do odbijanja kandidata došlo je zbog komplikovanih procedura tokom pregleda i verifikacije za ispunjavanje kriterijuma podobnosti ili čak selekcije.

Ministarstvo nije uspelo da sprovede ex-post procenu PRR, kroz koje bi se procenio uticaj investicija ostvarenih kroz grantove. Nedostatak stalne procene stanja, uzroka i posledica uticao je na nerazumno povećanje restriktivnih mera i implikacije kriterijuma što je onemogućilo veće uključivanje žena kao korisnica sredstava. Ovo je takođe bila posledica nedostatka proučavanja rodnih pitanja, ispitivanja njihovih zahteva i potreba u sektoru poljoprivrede.

Izveštaji o nadzoru ne pružaju dovoljno informacija za postizanje ciljeva prema programskim merama. Izveštaji sadrže opšte podatke o podnosiocima zahteva po merama, odbijenim i korisnicima, ali nisu razvrstani po polu. Odbor za praćenje ne funkcioniše od 2014. godine. U nedostatku funkcionalnosti odbora, izveštaji o praćenju programa nisu razmatrani i odobreni.

Direkcija za kontrolu je pokazala nedostatke u postupku imenovanja inspektora tako što je dva puta uzastopno imenovala iste inspektore, dok interne procedure zahtevaju rotaciju inspektora radi kontrole. Drugom kontrolom koja je urađena nakon investicije nije utvrđen nedostatak dokaza za zaposlene kao ni razlog za nesprovođenje kriterijuma za koji je projekat ocenjen. stoga se ne može potvrditi broj zaposlenih ili otvaranje novih radnih mesta predviđeno projektom.

PREPORUKE

05

5. Preporuke

Ministar Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja treba osnažiti uticaj politika, programa i mera usmerenih na promovisanje uključivanja žena iz ruralnih područja na tržište rada:

1. *Da obezbedi potpune informacije o specifičnim potrebama i zahtevima žena u poljoprivrednom sektoru uključivanjem detaljne i sveobuhvatne rodne analize u izradi programa, promovišući rodnu ravnopravnost.*
2. *Da u potpunosti revidira afirmativne mere, da se definišu kriterijumi koji uzimaju u obzir različite okolnosti žena u ruralnim područjima.*
3. *Da igra proaktivnu ulogu i poveća kampanje podizanja svesti tokom cele godine, uzimajući u obzir specifične potrebe i izazove sa kojima se suočavaju žene u ruralnim područjima.*
4. *Da osigura funkcionalnost Odbora za nadzor, kroz kontinuirani nadzor programa. Izveštaji o nadzoru treba da sadrže više analitičkih pokazatelja razvrstanih po polu kako bi se olakšala sveobuhvatna procena uticaja programa.*
5. *Da objavljivanje poziva za podnošenje prijava i izbor podnosilaca prijava treba izvršiti na vreme, kako ne bi došlo do kašnjenja u gajenju/proizvodnji različitih poljoprivrednih kultura u vezi sa klimatskim uslovima.*
6. *Da razvija mehanizme za što objektivnije razmatranje prijava, da posebno obrati pažnju na žalbene postupke i postupke ponovnog razmatranja u slučajevima kada se takvi postupci pokrenu.*
7. *Da izmeni sistem elektronskih podataka za registraciju i odabir korisnika kako bi se jasnije odražavao broj žena i muškaraca podnosilaca zahteva i osigurala objektivna procena zasnovana na principu rodne ravnopravnosti.*
8. *Da ojača unutrašnje kontrole u cilju adekvatnog sprovođenja propisa i procedura, uključujući odgovarajuću rotaciju inspektora, da bi se identifikovali i ispravili nedostaci u procesu.*

Preporučujemo ministru Ministarstva finansija, rada i transfera da Agencija za Zapošljavanje Republike Kosovo da:

1. Uključi u njihove izveštaje o zapošljavanju i stručnoj obuci, i razvrstane analize u urbanim i ruralnim područjima.
2. Razvija programe obuke koji ispunjavaju potrebe žena u ruralnim područjima, čineći ih dostupnim i prilagođenim nivoima obrazovanja.

PRILOG

Prilog 1. Obim i metodologija revizije

Obim revizije

Obim ove revizije su:

Agencija za zapošljavanje (AZRK) u okviru koje su kancelarije za zapošljavanje i centar za stručno usavršavanje.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) u okviru koje su: Odeljenje za politike ruralnog razvoja (Upravljačko telo) kao i Odeljenje za savetodavne i tehničke usluge.

Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP), u okviru koje su: Direkcija za odobravanje projekata i Direkcija za kontrole.

Tokom revizije ova dva subjekta, glavni fokus je Program poljoprivrede i ruralnog razvoja, odnosno sledeće dve mere:

- a. *Ulaganja u fizička dobra u poljoprivrednim privredama,*
- b. *Diverzifikacija farmi i razvoj poslovanja.*

Izbor ove dve mere je napravljen zbog činjenice da kroz njih žene farmeri imaju prioritet u dobijanju investicionih grantova, što se ocenjuje dodatnim bodovima.

Revizija će obuhvatiti period 2019. - 2023. godine, iako se neke okolnosti pre ovog perioda mogu revidirati radi prikupljanja podataka za sprovođenje uporednih analiza.

Metodologija revizije

Da bi se odgovorilo na pitanja revizije, koriste se različite tehnike kako bi se obezbedili odgovarajući dokazi, kao što su:

- Analiza pravnog i regulatornog okvira koji se odnosi na rodnu ravnopravnost; zaštita od diskriminacije; Zakon o imovini i imovinskim pravima; nasledstvo;
- Analiza pravnog okvira Agencije za zapošljavanje;
- Analizira godišnjih izveštaja o radu „Zapošljavanje i stručno osposobljavanje“;
- Analiza programa za rodnu ravnopravnost 2020-2024;
- Analiza Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja 2022-2028; Program za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014-2020;
- Analizira različitih domaćih i međunarodnih izveštaja i istraživanja vezanih za rodnu ravnopravnost i zapošljavanje žena;
- Analiza programa za ruralni razvoj 2019, 2020-2021, 2022 i 2023;
- Analiza smernica za prijavu programskih mera za ruralni razvoj;
- Analizira pravilnika o poslovima, odgovornostima, nadležnostima i organizacionoj strukturi ARP;
- Analiza administrativnih smernica (MPŠRR) za mere i kriterijume podrške ruralnom razvoju za 2019-2022;
- Analizira izveštaja o nadgledanju kvaliteta sprovođenja PRR (2020-2021);
- Analiziranje podataka/statistike o zapošljavanju za period revizije;
- Analizira izveštaja o radu APR 2022;
- Uzorkovanje na osnovu podataka koje je pružila ARP.⁴⁹ Od kvantitativnih podataka, selekcija uzoraka je izvršena prema stratifikaciji za šest sektora iz dve navedene mere. Uzorkovanje se zasniva na metodi slučaja, stručnoj proceni i najvećoj materijalnosti.
- Izrada ankete uz podršku UN Women, sa ženama koje žive u ruralnim područjima na Kosovu.
- Poseta na terenu
- Razmena praksi sa VRI uključenim u paralelnu reviziju
- Ostala dokumentacija relevantna za naš revizorski rad.

49 | Liste podnosilaca zahteva/korisnika grantova za obe mere.

Prilog 2. Analiza kriterijuma i broja korisničkih kontrola

Tabela 12: Kriterijumi i njihova promena 2019-2023 za meru 1

1. Mera 1 Ulaganja u fizička sredstva										
Srednjoročni ciljevi programa: Unapređenje kvaliteta života stanovnika u ruralnim područjima kroz diversifikaciju aktivnosti na farmama i van farmi, u cilju otvaranja novih radnih mesta i povećanja prihoda stanovnika sela.										
Br.	Kriterijumi izbora Staklene bašte	Bodovanje 2019			Bodovanje 2020/21			Bodovanje 2022		Bodovanje 2023
1	Površina zemlje 50-55 ari	50	55	50	55	50	55	50	55	
2	Prihvatljiva ulaganja od 30.000-60.000	5	8	10	5	8	10			
3	Ugovorni odnosi (važeci ugovor zaključen sa trećim licima)		3							
4	Zaštita životne sredine i klimatske promene		2		10		10		10	
5	Stvaranje novih radnih mesta, prema AU		10		10		5		20	
6	Podrška po prvi put		10		5		10			
7	Vlasništvo nad zemljištem na kome se ulaže		3*		5*		10*			
8	Stručna sprema	3	5		3					
9	Pol farmera (afirmativna mera)		2		2*		2*		2	
10	Novi podnosilac prijave (mladi od 40 godina)						3		3	
Kriterijumi odabira Vočarstvo (Voćnjak, vlastelinsko drvo)		2019			2020/21			2022		2023
1	Površina zemlje 1 do 3 hektara		55		55	50	55	50	55	
2	Vrednost prihvatljivih ulaganja 30000-60000	5	8	10	5	8	10			
3	Ugovorni odnosi (važeci ugovor zaključen sa trećim licima)		3		10					
4	Zaštita životne sredine i klimatske promene		2		10		10		10	
5	Stvaranje novih radnih mesta, prema AU		10				5		20	
6	Vlasništvo nad zemljištem na kome se ulaže		3*		5*		10*			
7	Stručna sprema	3	3	5	3					
8	Ulaganja u planinska područja						5		10	
9	Podrška po prvi put		10		5		10			
10	Novi aplikant(mladi od 40 godina)						3		3	
11	Pol (afirmativna mera)		2		2*		2*		2*	

Tabela 13: Kriterijumi i njihova promena 2019-2023 za meru 302/7

1. Mera 7/302 Diverzifikacija farmi i porodičnih preduzeća; Seoski turizam, proizvodnja meda i rukotvorina/ nepoljoprivredne aktivnosti										
Br	Kriterijumi izbora Seoski turizam	Bodovanje 2019		Bodovanje 2020/21		Bodovanje 2022		Bodovanje 2023		
1	Iskustvo podnosioca zahteva u seoskom turizmu (za fizička lica, opisivati u projektu (sa NIF) - predlogom ili u biznis planu; za preduzeća se dokazuje poslovnom potvrdom)	25	35	25	35	50	55	40	45	
2	Mesto ulaganja (Planinske područja)	5	10	5	10		10		15	
3	Vrsta ulaganja: U slučaju ulaganja i iz tačke a) i iz tačke b), bodovi se obračunavaju od ulaganja sa najvećim delom sredstava (maksimalno 20 poena)	5	10	15	5	10	15			
4	Starost (Novi podnosilac zahteva mlađi od 40 godina)		5		5		5		10	
5	Pol		2		2		5		5	
6	Zaposlenje		10		10		5		5	
7	Podrška po prvi put		10		10					
8	Kulturno nasleđe		8		8		5		5	
9	Obrazovanje		3		3					
10	Podrška od LAG		2		2		5		5	
11	Zaštita životne sredine*						10		10	
Kriterijumi izbora Proizvodnja meda		2019	2020/21		2022		2023			
1	Veličina farme u trenutku prijave *	40	50	40	45	50	45	55	40	45
2	Registracija biznisa		5		5		5		10	
3	Zaposljenje		5		5		5		10	
4	Adresa / prebivalište podnosioca zahteva **	10	5	5	10		5			
5	Podrška po prvi put		10		10					
6	Pol		2		2		5		10	
7	Starost		5		5		5		5	
8	Obrazovanje		5		5					
9	Organska poljoprivreda		8		8					
10	Zaštita životne sredine*						10		10	
11	Bezbednost hrane						10			

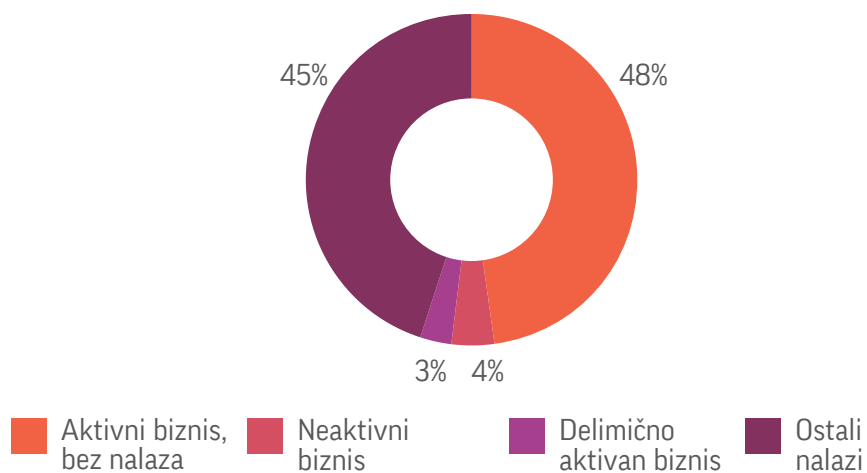
Kriterijumi izbora Rukotvorine	2019	2020/21	2022	2023			
1 Pol podnosioca prijave	45	55	10	5			
2 Iskustvo podnosioca prijave u zanatskoj delatnosti (za fizička lica (sa NIF) navesti u predlogu projekta ili biznis planu; za preduzeća se dokazuje poslovnim sertifikatom)	10	15	35	40	15	15	
3 Starost (Novi podnosilac prijave mlađi od 40/ stariji od 40 godina)		10	10	35	45	35	45
4 Mesto ulaganja	5	10	10	15	15	15	
5 Zaposljenje		10	15	10	10		
6 Podrška po prvi put			10				

Izvor; Smernice i programi ruralnog razvoja, 2019-2023

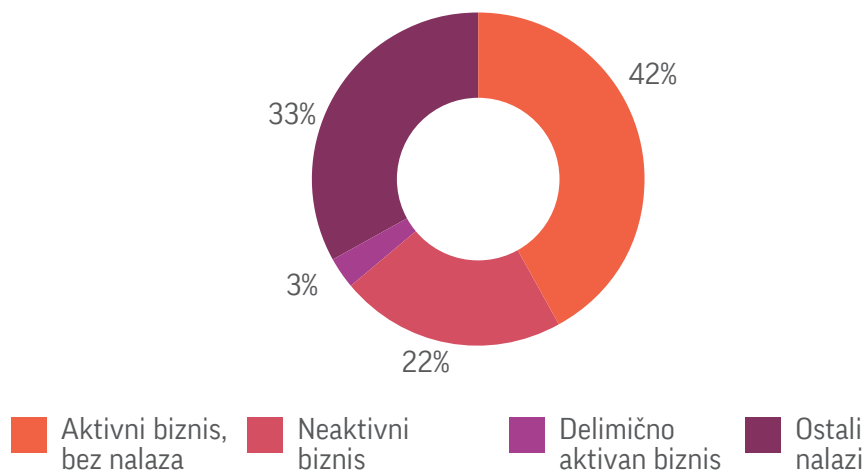
Tabela 14: Kontrole izvršene tokom 2019-2023

Kontrole sprovedene tokom 2019.-2023. godine					
Rokovi kontrole	2019	2020	2021	2022	Septembar 2022. - Septembar 2023.
Druga kontrola za korisnike prethodne godine	302	-	20	9	402
Prva kontrola PRR-a relevantne godine	510	334	418	313	536
Druga kontrola relevantne tekuće godine	69	372	313	-	-
Naknadna kontrola 2016. godine	349	-	-	-	-
Naknadna kontrola 2017. godine	-	356	-	-	-
Naknadna kontrola 2018. godine	-	-	551	-	-
Naknadna kontrola 2019. godine	-	-	-	58	390
Ponovne poktrole	29	8	27	1	8
Ponovna naknadna kontrola	25	-	-	104	6
Super kontrola	2	2	-	-	440
Ukupno	1,286	1,072	1,329	485	1,782

Izvor: Analiza godišnjih izveštaja o radu, izveštaja kontrola PRR-a i izveštaja naknadne kontrole Uprave za kontrolu u ARP

Grafikon 4: Izveštaj o naknadnoj kontroli za korisnike mere 101 za 2019. godinu

Izvor: Izveštaj o praćenju naknadne kontrole ARP

Grafikon 5: Izveštaj naknadne kontrole za korisnike mere 302 za 2019. godinu

Izvor: Izveštaj o praćenju naknadne kontrole kontrola ARP

Prilog 3. Izveštaj ankete

Istraživanje ekonomskih mogućnosti i izazova žena u ruralnim oblastima na Kosovu

Uvod

Kancelarija UN Women na Kosovu angažovala je kompaniju da sprovede anketu među 400 žena koje žive u ruralnim oblastima na Kosovu. Glavna svrha ankete je bila da se razume nivo znanja žena o i pristup među njima u vladinim subvencijama i grantovima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR). Takođe, anketa je imala za cilj prikupljanje podataka o stepenu ekonomskog razvoja i poboljšanju kvaliteta života, kroz diversifikaciju poslovanja, razvoj zajednice i socijalnu inkluziju.

Konkretni ciljevi ankete su bili:

- *Procena nivoa zaposlenosti i prihoda žena na selu*
- *Razmatranje faktora koji doprinose održivom razvoju ruralnih područja*
- *Identifikacija faktora koji utiču na migraciju iz ruralnih u urbana područja*
- *Istraživanje potencijala za uravnotežen ekonomski i društveni razvoj u ruralna područja*

Ovaj izveštaj je strukturiran u nekoliko sekcija. Prvi deo daje pregled metodologije istraživanja i procedura uzorkovanja. Sledeći odeljci predstavljaju nalaze ankete, fokusirajući se na ključne oblasti kao što su lični podaci i podaci o domaćinstvima, pristup žena informacijama, učešće u ekonomskim aktivnostima i beneficije od grantova MPŠRR-a. Izveštaj se završava preporukama za buduće politike i intervencije koje imaju za cilj poboljšanje života žena koje žive u ruralnim oblastima na Kosovu.

Metodologija

Metodologija razvijena za istraživanje 400 žena u ruralnim oblastima na Kosovu koristila je slojeviti pristup u tri faze:

- *Izbor prvih jedinica uzorka (PJU): Istražna područja (IP) u seoskim naseljima na osnovu biračkih mesta (BM) služila su kao geografski klasteri. BM su odabrana proporcionalno broju domaćinstava u svakom regionu, sa slučajnim odabirom sa nacionalne liste. Mape izabranih BM su unapred dobijene od Centralne izborne komisije (CIK).*
- *Izbor domaćinstava: Domaćinstva su sistematski birana unutar oblasti istraživanja. Anketari su počinjali na fiksnoj tački, pratili nasumični put i birali domaćinstva kroz posete od vrata do vrata.*
- *Izbor ispitanika: U okviru domaćinstava, anketa je sprovedena sa ženom u domaćinstvu od 18+ godina koja je slavila svoj poslednji rođendan.*

Međutim, kao i u svakom istraživanju gde se prikupljaju primarni podaci, vredi istaći neka ograničenja ove studije:

- *Ograničeno zastupanje: Nalazi istraživanja su zasnovani na ograničenom uzorku od 400 žena u ruralnim oblastima Kosova i možda nisu u potpunosti reprezentativni za celokupnu populaciju žena koje žive u ruralnim oblastima Kosova.*
- *Veličina uzorka i nivo pouzdanosti: Prema popisu stanovništva Kosova, broj žena starijih od 18 godina na Kosovu u ruralnim područjima je 183.794, što se smatra našom populacijom za ovo istraživanje. Dok anketa cilja na nivo poverenja od 95% sa veličinom uzorka od 400 žena, margina greške je 4,89%. Ove informacije su od suštinskog značaja za razumevanje tačnosti i pouzdanosti nalaza ankete i tumačenja rezultata istraživanja.*
- *Znanje i pamćenje ispitanika: Ispitanici se suočavaju sa izazovima da pamte specifične detalje ili nemaju dovoljno znanja o ovoj temi, posebno kada su u pitanju ekonomske aktivnosti domaćinstva ili informacije u vezi sa grantovima.*
- *Percepcija ispitanika: Ispitanici su možda dali odgovore koje percipiraju kao poželjne odgovore iz društvenog kruga, ili od organizacije koja sprovodi anketu umesto da izraze svoja prava iskustva ili mišljenja.*

Uprkos ovim ograničenjima, dobijeni podaci pružaju vredan uvid u izazove i mogućnosti sa kojima se suočavaju žene u ruralnim oblastima, pružajući osnovu za efikasne strategije za povećanje njihovog ekonomskog osnaživanja i socijalne inkluzije.

Lični podaci

Uzorak od 400 žena koje žive u ruralnim oblastima na Kosovu pokazuje proporcionalnu distribuciju prema populaciji žena u ruralnim oblastima u sedam regiona Kosova. Priština zauzima najveći udeo sa 22,5%, zatim Prizren (20,0%), Peć (15,0%), Uroševac (12,5%), Gnjilane (10,0%), Mitrovica (10,0%) i Đakovica (10,0%). Ova distribucija obezbeđuje uravnoteženu zastupljenost, omogućavajući sveobuhvatno istraživanje perspektiva. Dok su, u pogledu etničke pripadnosti, većina žena bile Albanke (95,5%), a neke od njih su pripadale nevećinskim zajednicama, odnosno Bosankama (4,5%).

Figura 2 Region

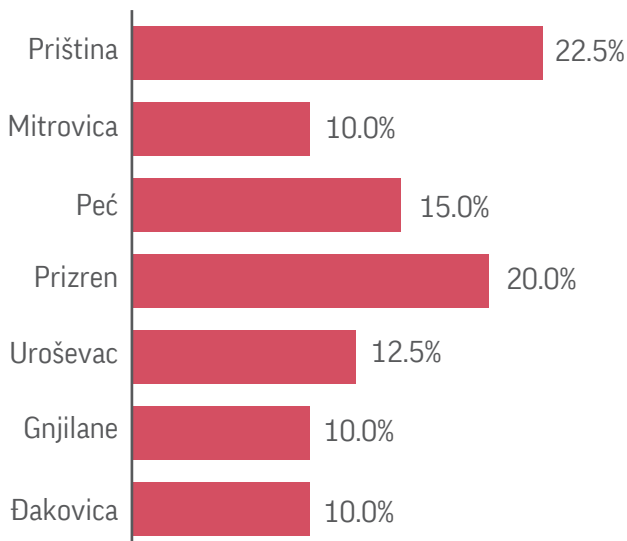
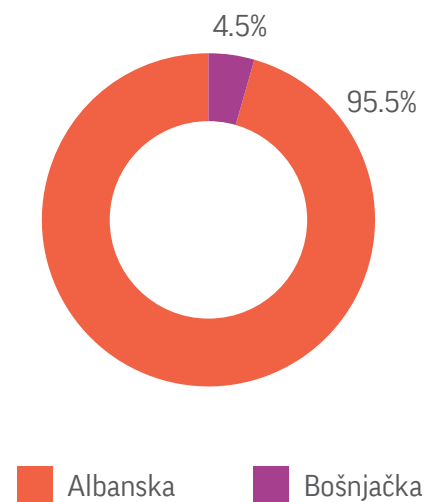
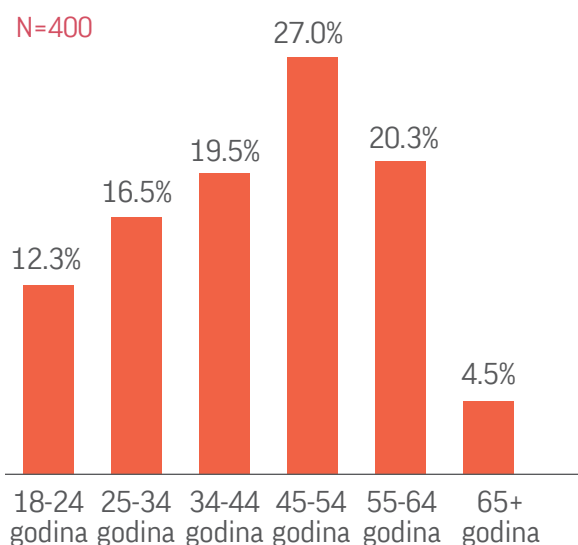

Figura 3 Etnička pripadnost

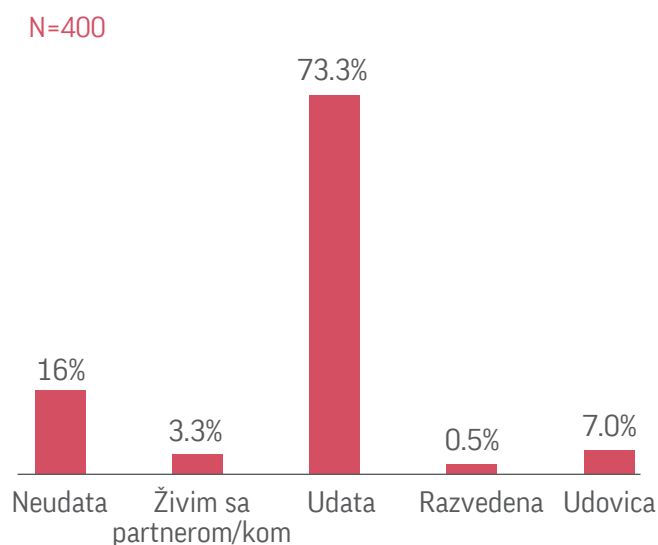

Primenjujući metod poslednjeg rođendana žena u domaćinstvu i uzimajući u obzir njihovu dostupnost da odgovore, uzorak od 400 seoskih žena na Kosovu je raspoređen na različite starosne grupe. Starosna grupa 18-24 godine zauzima 12,3% uzorka, za kojom sledi starosna grupa 25-34 godine (16,5%), 35-44 godine (19,5%), 45-54 godine (27,0%), 55-64 godine (20,3%) i 65 godina i više (4,5%). Ova stratifikacija obuhvata perspektive seoskih žena različitog uzrasta. Većina ispitanika je u braku (73,3%), dok 3,3% živi sa partnerom. Dok je 16% neoženjenih. Pored toga, 7,0% je udovice, a 0,5% je razvedeno.

Figura 3 Starosna grupa

Figura 4 Građanski status

Što se tiče broja dece, 20% ispitanih žena kaže da nema dece, 5,8% ima jedno dete, a 18,3% dvoje dece. Najčešći odgovor je bio da imaju troje dece, navelo je 28,8% ispitanika. Takođe, 15,5% ima četvoro dece, 8,3% petoro, dok 2,3% ima šestoro dece. Samo nekoliko ispitanika je izjavilo da ima sedmoro, osmoro ili devetoro dece, sa procentima u rasponu od 0,3% do 0,8%. Treba napomenuti da su ovde sve žene odgovorile o broju svoje dece, bez obzira da li su odrasle ili ne i da li su deo sadašnjeg domaćinstva. Pored toga, žene koje su izjavile da imaju decu pitane su da li imaju decu mlađu od 6 godina, a 14,1% je izjavilo da imaju jedno dete ispod ove godine, 6,6% da ima dvoje dece ispod ove godine, a 1,3% da ima troje dece.

Figura 6 Broj dece

N=400

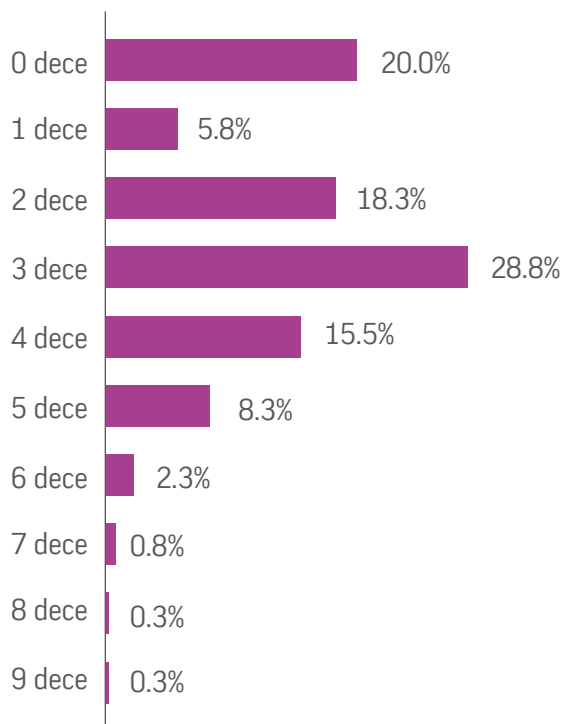
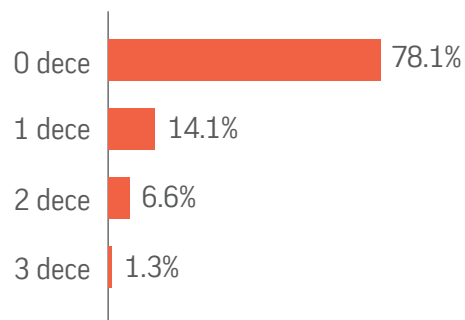

Figura 7 Broj dece do 6 godina

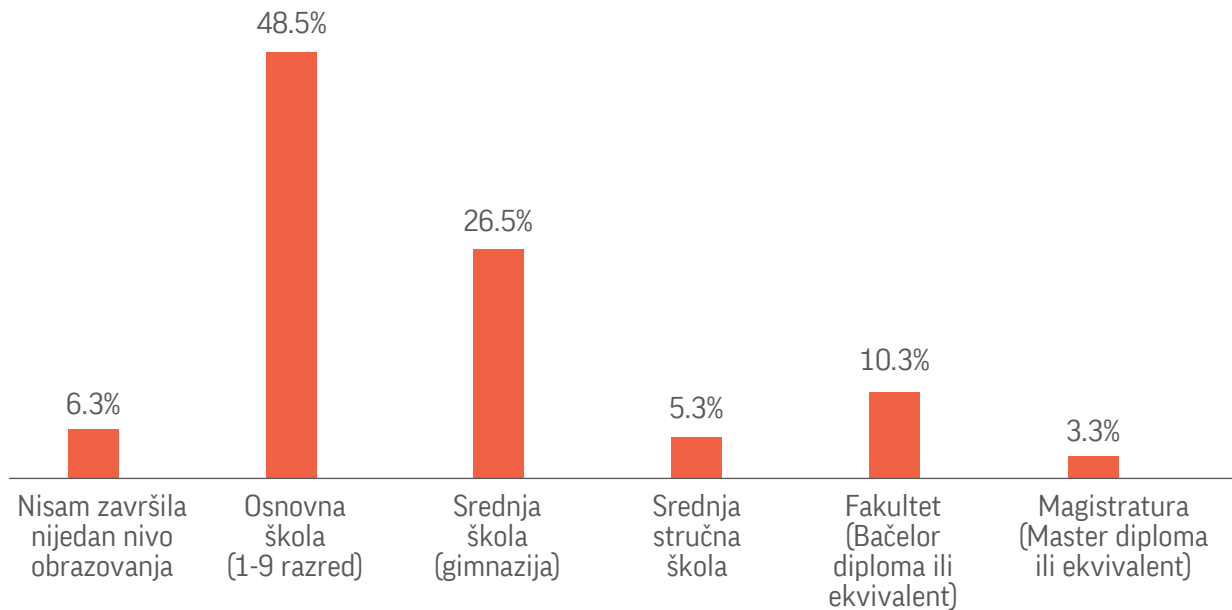
N=320

Što se tiče najvišeg stepena završenog obrazovanja, podaci pokazuju različitu distribuciju. Otprilike 6,3% ispitanika izjavilo je da nije završilo nijedan nivo formalnog obrazovanja. Gotovo polovina (48,5%) ima završenu osnovnu školu (1-9 razred), dok 26,5% ima završenu srednju školu (gimnaziju). Manji deo, 5,3%, ima završenu srednju stručnu školu. Pored toga, 10,3% je izjavilo da je završilo fakultet (diploma Bachelor studija ili njen ekvivalent), a 3,3% je završilo master studije (magistarsku diplomu ili njen ekvivalent).

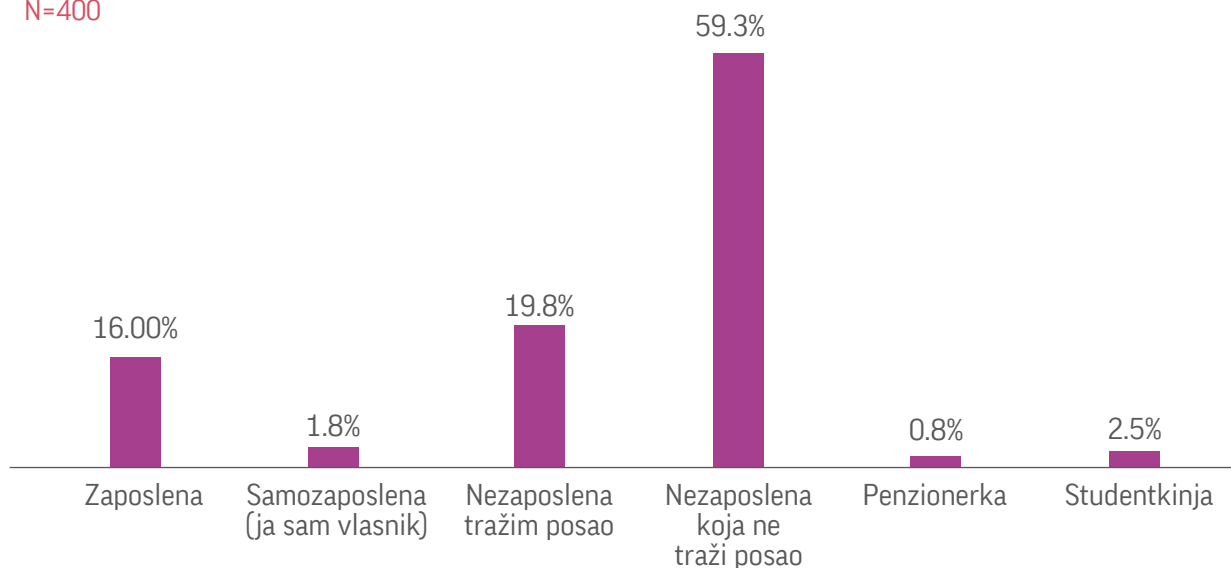
Figura 8 Završen stepen obrazovanja

Podaci o trenutnom radnom statusu ispitanika pokazuju da je 16% ispitanika trenutno zaposleno, dok je 1,8% samozaposleni ili vlasnici preduzeća. Značajan deo, njih 19,8%, traži posao dok su nezaposleni, dok je većina, sa 59,3%, nezaposlena i ne traži posao. Mali deo, 0,8% su penzioneri i 2,5% studenti.

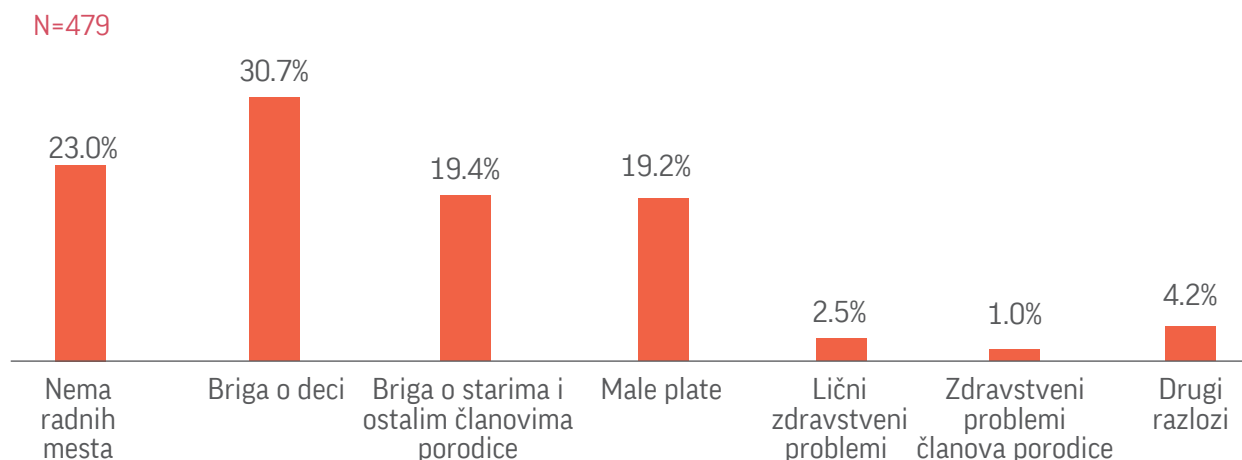
Figura 9 Radni status

N=400

Glavni razlozi za netraženje posla su različiti. Tako, 23,0% ispitanika kao glavni razlog navodi nedostatak posla. Takođe, 30,7% navodi da je njihov fokus na brigu o deci značajan faktor, dok 19,4% navodi brigu o starima i drugim članovima porodice. 19,2% kao preovlađujući razlog ističe niske plate. Manji procenat, 2,5%, svoju neaktivnost pri zapošljavanju pripisuje ličnim zdravstvenim problemima, dok samo 1,0% ukazuje na zdravstvene probleme članova porodice. Još 4,2% ukazuje na razne druge razloge. Ovi procenti bacaju svetlo na različite faktore koji utiču na odluke žena da ne traže posao.

Figura 10 Razlozi za netraženje posla

*Samo one koje ne traže posao

*Prikazan je % odgovora sa "Da" za svaku od njih

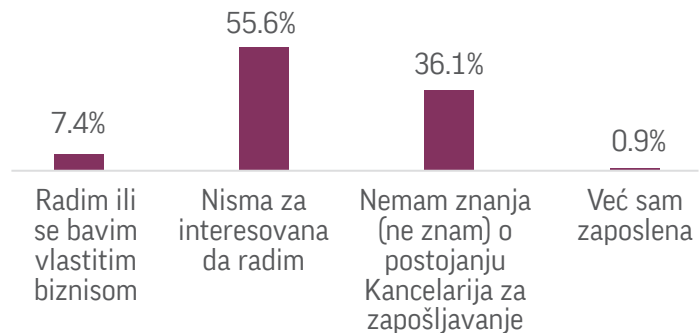
Podaci o statusu registracije u Kancelariji za zapošljavanje pokazuju da je 19% ispitanika trenutno na evidenciji, dok većina (81%) nije prijavljena. Za one ispitanike koji nisu prijavljeni u Kancelariju za zapošljavanje, razlozi su drugačiji. Od njih 7,4% navodi da su trenutno zaposleni ili se bave sopstvenim poslom, 55,6% iskazuje nezainteresovanost za posao, a 36,1% navodi nedostatak znanja o postojanju Kancelarije za zapošljavanje. Dalje, 0,9% navodi da su već zaposleni, što potencijalno navodi da ih drugi posao ne zanima.

Figura 11 Prijavljivanje u Kancelariju za zapošljavanje

N=400

Figura 12 Razlozi za neprijavljivanje u Kancelariju za zapošljavanje

N=324

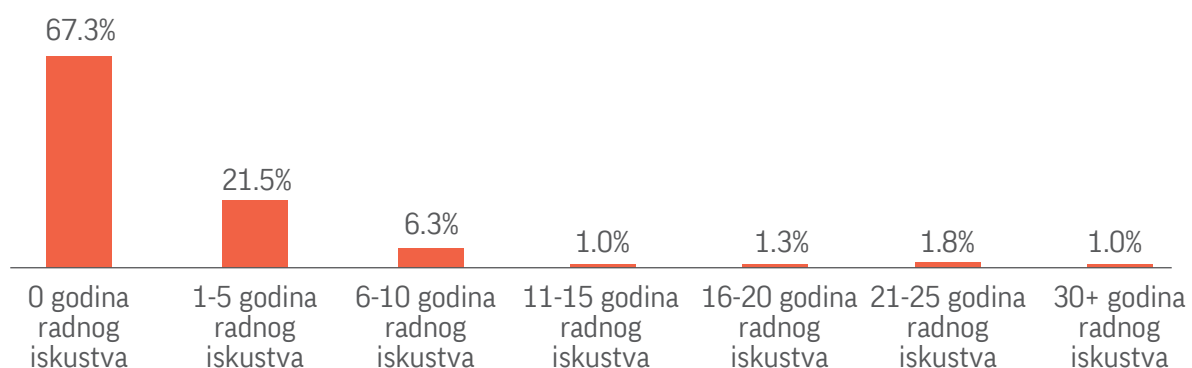

*Samo one koje nisu registrovane u Kancelariju za zapošljavanje

Podaci o radnom iskustvu pokazuju da značajan procenat ispitanika ima različite nivoe radnog iskustva. Posebno, 67,3% nema prethodno radno iskustvo („0 godina radnog iskustva“). Dalje, podaci pokazuju da 21,5% ima 1-5 godina radnog iskustva, 6,3% ima 6-10 godina i manji procenat ima iskustvo u rasponu od 11 do 30+ godina.

Figura 13 Radno iskustvo u godinama

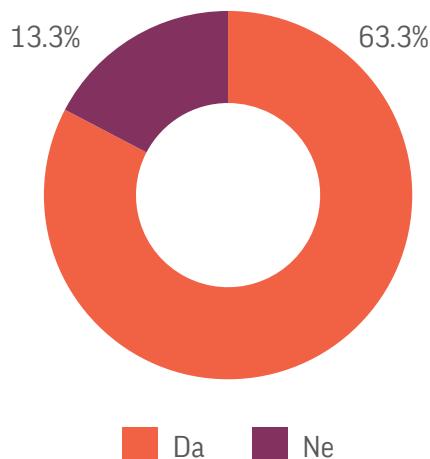
N=400

Međutim, 63,3% žena koje su u braku ili vanbračnoj zajednici navodi da im muževi rade. Međutim, treba napomenuti da anketa nije prikupila detalje o sektoru zapošljavanja, formalnosti, pa čak ni o mestu gde rade.

Figura 14 Zaposlenje muža ili vanbračnog partnera

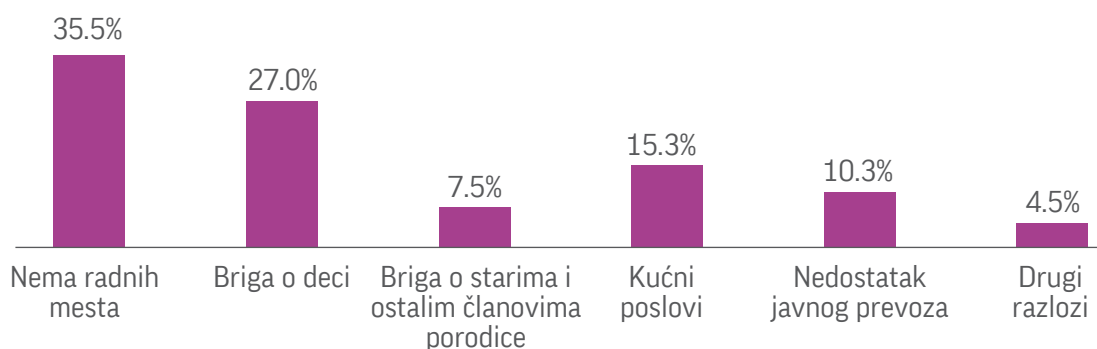
N=306

Glavni izazovi koji sprečavaju žene u ruralnim oblastima da se angažuju u zapošljavanju su različiti, što se ogleda u rezultatima istraživanja. Značajan procenat (35,5%) identifikuje nedostatak mogućnosti zapošljavanja kao glavni izazov. Pored toga, 27% navodi odgovornost za brigu o deci kao veliku prepreku, dok 7,5% navodi potrebu da se brine o starima i drugim članovima porodice. Obaveze u domaćinstvu, uključene u kućne poslove, 15,3% ispitanika je identifikovalo kao važan izazov. Štaviše, 10,3% ističe nedostatak javnog prevoza kao prepreku za zapošljavanje. Manji procenat, 4,5%, pripisuje izazove drugim razlozima. Ovi nalazi pružaju vredan uvid u specifične prepreke sa kojima se žene u ruralnim sredinama suočavaju u potrazi za poslom.

Figura 15 Percepcija glavnih izazova koji sprečavaju seoske žene da rade

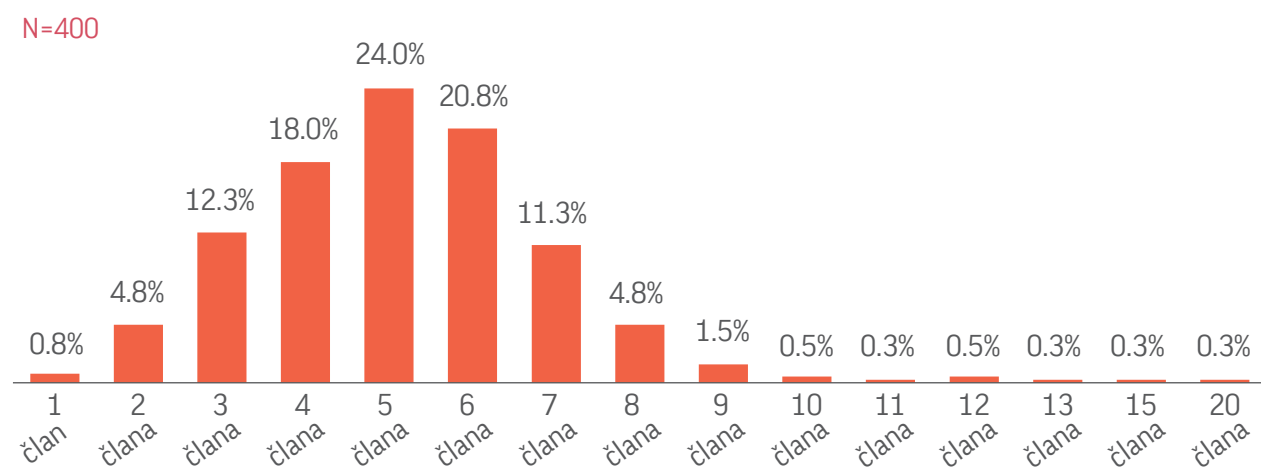
N=400

Podaci o domaćinstvima i privrednoj delatnosti

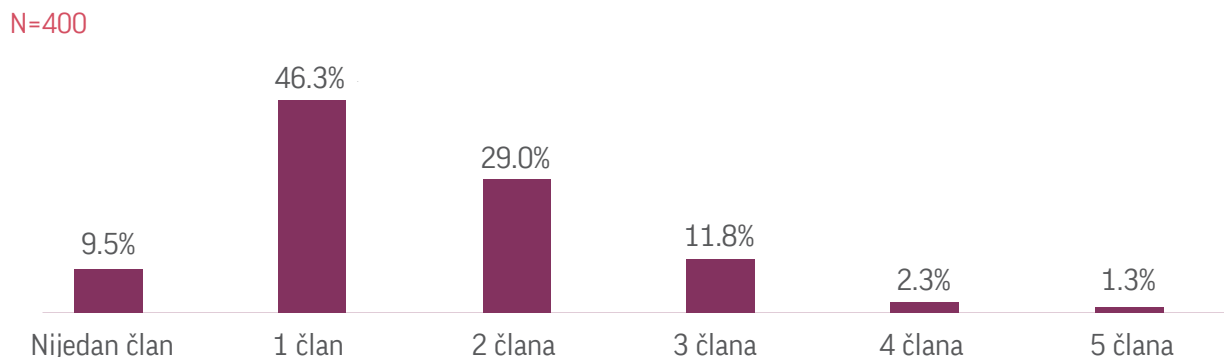
Podaci o veličini porodice ilustruju različitu distribuciju među ispitanim učesnicima. Skoro četvrtina (24%) ispitanika ima petočlanu porodicu, što je čini najčešćom porodicom. Nakon toga 20,8% navodi da ima 6 članova porodice, dok 18,0% ima 4 člana. Dalje, distribucija uključuje domaćinstva sa 3, 7 i 2 člana, svako sa 12,3%, 11,3% i 4,8% respektivno. Manji procenat predstavljaju porodice sa 1, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15 i 20 članova. Ovi validni procenti, izvedeni iz odgovora 400 učesnika, daju sveobuhvatnu sliku različitih veličina domaćinstava unutar anketirane populacije.

Figura 16 Broj članova porodice

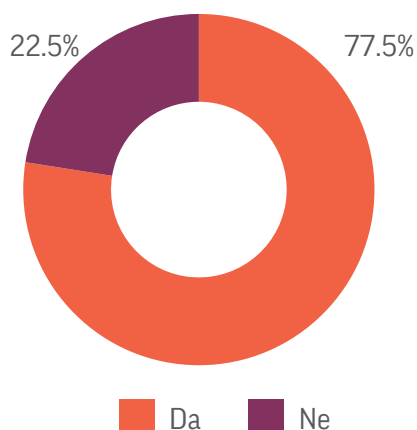
Distribucija trenutno zaposlenih članova domaćinstva, uključujući i samog sebe, daje uvid u dinamiku zapošljavanja unutar domaćinstava. Značajan deo od 46,3% navodi da je samo jedan član porodice, uključujući i sebe, trenutno zaposlen. Takođe, 29,0% navodi da dva člana porodice rade, dok 11,8% ima tri zaposlena člana porodice. Manji procenat predstavljaju porodice sa četiri, pet ili bez zaposlenih članova. Naime, 2,3% ima četiri zaposlena člana porodice, 1,3% petoro, a 9,5% navodi da nema zaposlenog člana porodice.

Figura 17 Broj zaposlenih članova porodice

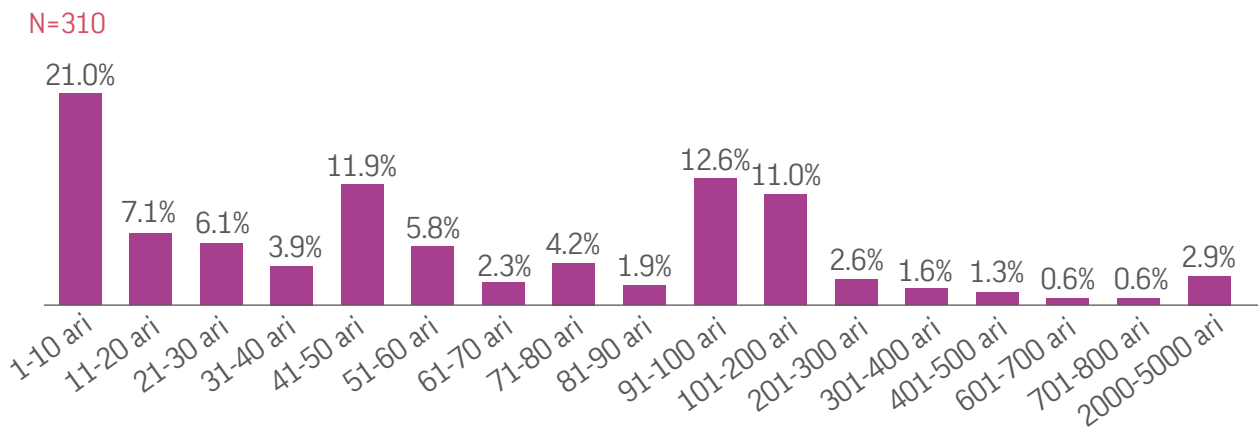
Podaci o vlasništvu zemljišta za poljoprivredu u okviru anketiranih porodica pokazuju da značajan deo od 77,5% afirmiše posedovanje poljoprivrednog zemljišta. S druge strane, 22,5% navodi da njihove porodice ne poseduju zemljište za poljoprivredne delatnosti.

Figura 18 Posedovanje zemljišta za poljoprivredu

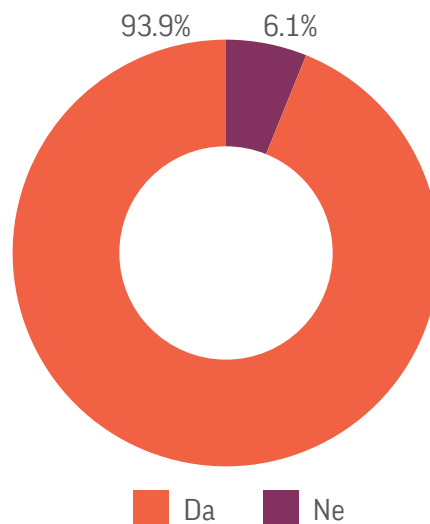
Podaci o površini zemljišta u arima su različiti. Tako 21,0% anketiranih navodi da poseduje zemljište površine koje varira od 1 do 10 ari, dok 12,6% ima zemljište veličine između 91 i 100 ari. Ostali značajni procenti uključuju 11% sa površinama zemljišta veličine između 101 i 200 ari, i 11,9% između 41 i 50 ari. Manji procenti predstavljaju različite kategorije veličina zemljišta, uključujući i one koje ne znaju tačnu veličinu. Ovi podaci pružaju dragocen uvid u raznolikost veličina poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu anketiranih domaćinstava.

Figura 19 Površina zemljišta u arima

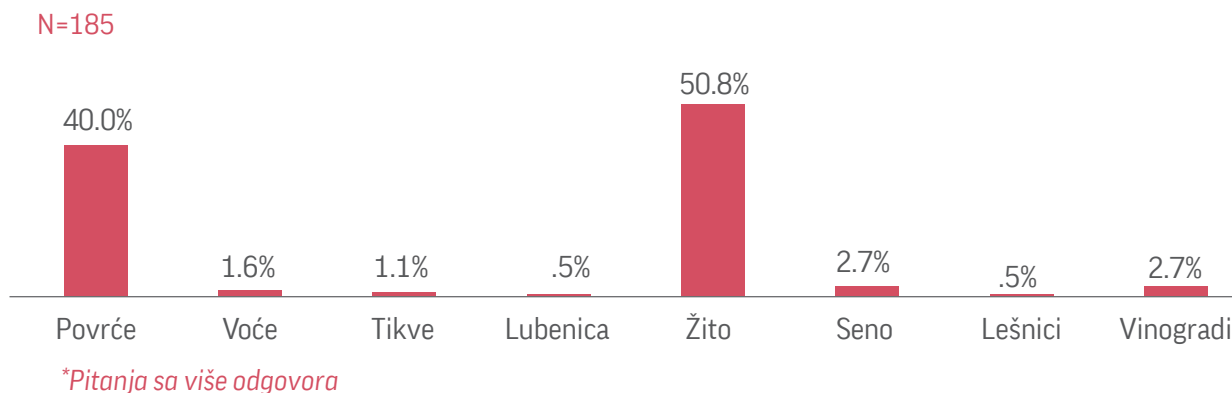
Podaci o vlasništvu nad zemljištem, konkretno da li je anketirani ili bilo koja žena u porodici vlasnik ili suvlasnik zemljišta, pokazuju da 4,8% anketiranih afirmiše vlasništvo ili suvlasništvo. Nasuprot tome, većina, 72,8%, navodi da nisu vlasnici ili suvlasnici, ni oni sami ni bilo koja žena u porodici. Ovi procenti, izvedeni iz odgovora 400 učesnika, pružaju uvid u distribuciju vlasništva nad zemljom unutar anketirane populacije i naglašavaju potrebu za daljim istraživanjem u vezi sa pojedincima uključenim u vlasništvo nad zemljom u kontekstu domaćinstva.

Figura 20 Vlasništvo ili suvlasništvo nad zemljištem od strane žena porodice

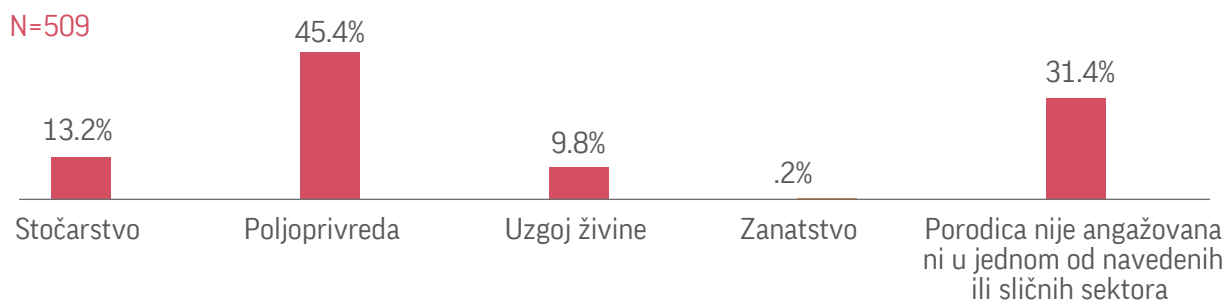
Od žena koje su izjavile da njihove porodice poseduju zemljište tražilo se dalje da detaljnije obrazlože šta uzgajaju. Rezultati pokazuju da 50,8% njih gaji pšenicu, što je čini najpominjanijom kulturom sa najvećim procentom ukupno. Posle pšenice, 40% učesnika navodi da uzgaja povrće. Takođe, pojedini učesnici pominju gajenje voća, bundeva, lubenica, sena, lešnika i vinograda. Važno je napomenuti da su neki učesnici možda spomenuli više od jedne kulture. Ova informacija daje opšti pregled različitih vrsta uzgoja na zemljištima domaćinstava anketiranih.

Figura 21 Gajenje kultura na poljoprivrednom zemljištu

Podaci o angažovanju u sektorima ruralnog razvoja otkrivaju važne informacije. Negde 45,4% porodica se bavi poljoprivredom, 13,2% se bavi stočarstvom, dok se 9,8% bavi živinom, dok 31,4% navodi da se ne bavi ovim sektorima, ukazujući na različite načine života u ruralnim sredinama. Ovi nalazi naglašavaju značaj poljoprivrede i pokazuju različite ekonomske aktivnosti koje oblikuju ruralni razvoj.

Figura 22 Aktivnosti ruralnog razvoja u kojima je domaćinstvo angažovano

* Pitanja sa više odgovora

Tabela ispod daje pregled specifičnih aktivnosti u okviru različitih sektora. U sektoru stočarstva, 10,4% anketiranih je uključeno u pčelarstvo i negu pčela. Dok se značajan deo (89,6%) fokusira na negu i uzgoj životinja kao što su krave, ovce i koze. U poljoprivredi se 97,3% bavi uzgojem povrća za potrošnju. Međutim, samo 2,7% uzgaja poljoprivredne proizvode posebno za potrebe svojih životinja. U sektoru zanatstva, jedan ispitanik je naveo da se bavi krojačkim poslovima.

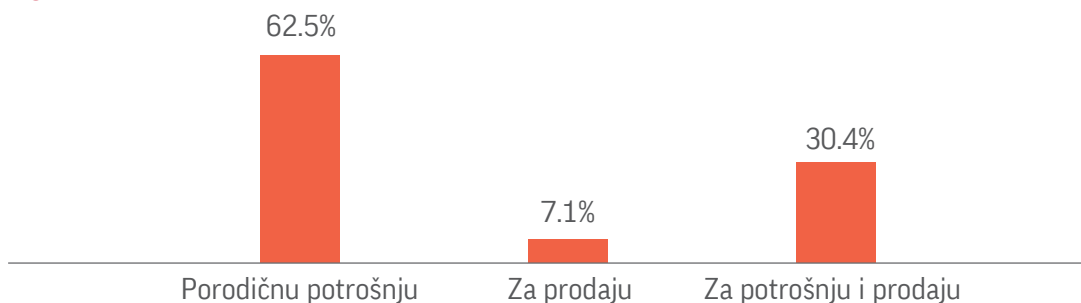
Tabela 15 Specifične aktivnosti ruralnog razvoja u kojima je domaćinstvo angažovano

Specifična aktivnost	Stočarstvo (N=67)	Poljoprivreda (N=223)	Zanati (N=1)
Čuvanje pčela i briga o njima	10,4%		
Čuvanje i uzgoj životinja (krave, ovce, koze)	89,6%		
Sadnja i gajenje povrća za potrošnju		97,3%	
Sadnja i gajenje poljoprivrednih proizvoda za potrebe životinja		2,7%	
Krojač			100%

Podaci o nameni proizvoda koji proizilaze iz delatnosti porodičnih ekonomija ističu da 62,5% njih gaji artikle za porodičnu potrošnju, 7,1% za prodaju i 30,4% za ličnu potrošnju i za prodaju.

Figura 23 Korišćenje proizvoda iz delatnosti domaćinstva u ruralnom razvoju

N=240

Struktura angažovanja članova porodice u navedenim delatnostima pokazuje da 0,8% izveštava da nisu uključivali članove porodice (u ova dva slučaja je navedeno da zapošljavaju sezonske radnike za svoje potrebe za obradu zemlje i nijedan član porodice nije angažovan), dok 25% ima angažovanog jednog člana, 51,3% dva člana, 15,8% tri člana, 4,2% četiri člana, a 2,5% ima pet članova koji učestvuju u aktivnostima.

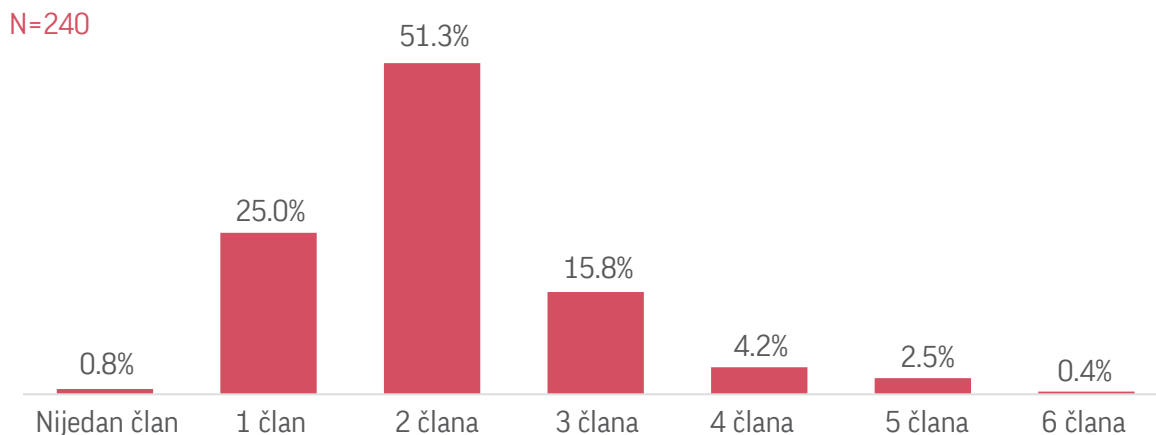
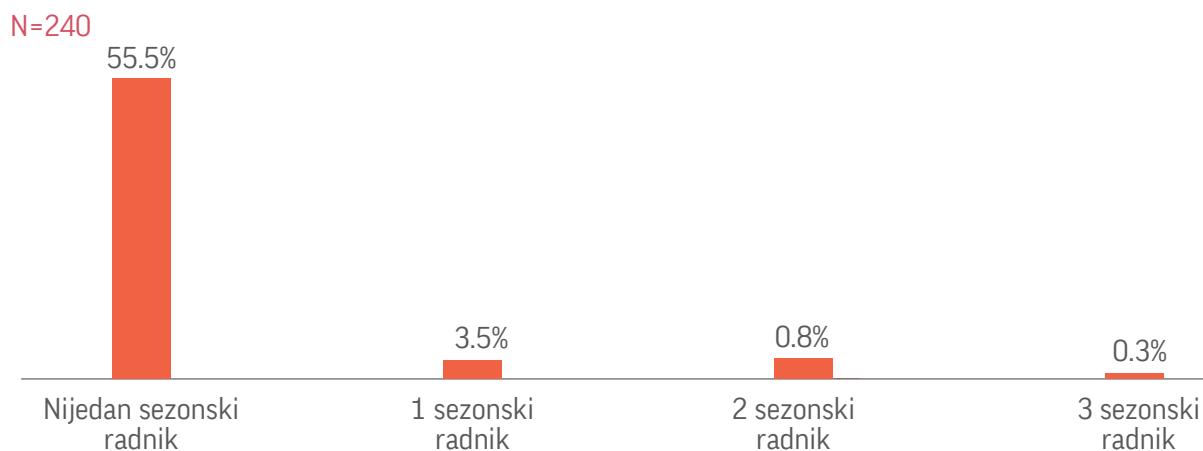
Figura 24 Broj članova porodice zaposlenih/angažovanih u aktivnostima ruralnog razvoja

Tabela ispod prikazuje distribuciju članova porodice angažovanih u određenim aktivnostima, naglašavajući razlike između muškaraca i žena. Konkretno, 13,3% porodica ne angažuje muškarce u aktivnostima vezanim za ruralni razvoj, a 21,7% njih ne uključuje žene, što ukazuje na segment porodica gde nijedan član porodice ne doprinosi. Većina porodica ima samo jednog angažovanog člana porodice (63,8% ima angažovanog muža, a 67,1% angažovanu ženu). Značajan procenat porodica čine dva muška člana porodice (18,3%) i dva ženska člana porodice (9,6%). Manji procenat proširuje angažovanje na tri člana porodice (3,8% za muškarce i 1,7% za žene), dok su slučajevi sa četiri ili više angažovanih članova retki. Generalno, tabela daje podatke o različitim nivoima angažovanja članova porodice prema polu u aktivnostima ruralnog razvoja.

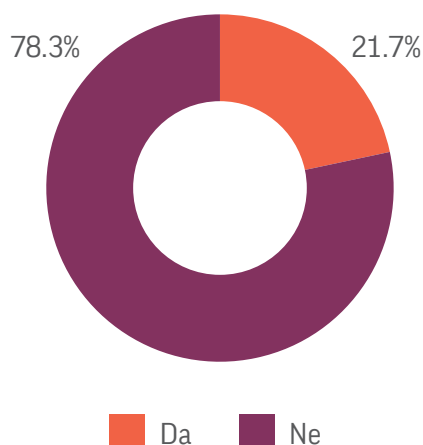
Tabela 16 Broj muških i ženskih članova porodice zaposlenih/angažovanih u aktivnostima ruralnog razvoja

Broj angažovanih članova	Muškarci porodice		Žene porodice	
	N	%	N	%
Nijedan član	32	13.3%	52	21.7%
1 član	153	63.8%	161	67.1%
2 člana	44	18.3%	23	9.6%
3 člana	9	3.8%	4	1.7%
4 člana	1	0.4%		
5 članova	1	0.4%		
6 članova				
Ukupno	240	100%	240	100.0%

Podaci o sezonskim radnicima pokazuju da je 92,5% anketovanih izjavilo da nema sezonskog radnika, dok 5,8% ima jednog sezonskog radnika, a 1,3% dva sezonska radnika. Takođe, 0,4% je navelo da ima tri sezonska radnika.

Figura 25 Broj sezonskih radnika zaposlenih/angažovanih u aktivnostima ruralnog razvoja

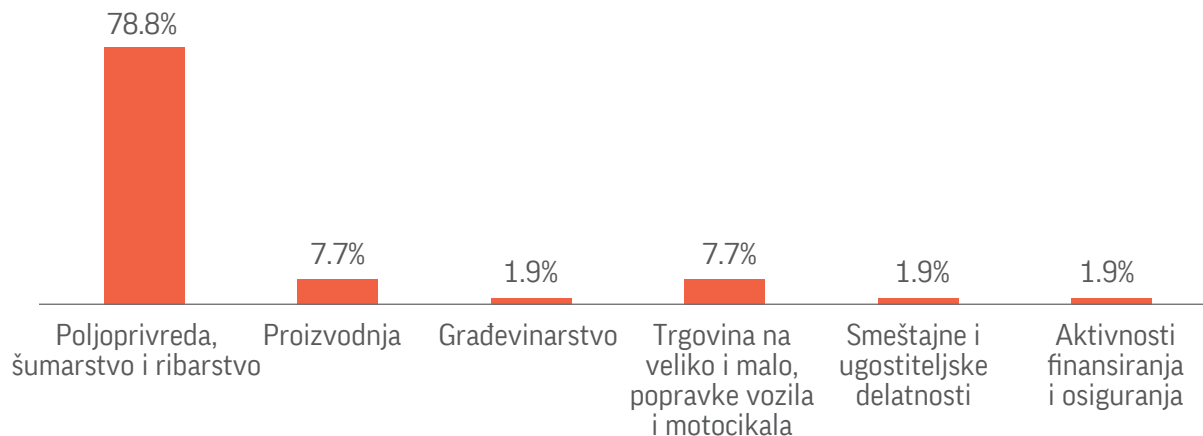
Podaci o registrovanim porodičnim biznisima pokazuju da 21,7% anketiranih ima registrovane porodične biznise, dok većina, sa 78,3%, nema registrovane porodične biznise.

Figura 26 Posedovnje registrovanog biznisa iz domaćinstava

Iz analize sektora u kojim se angažuju registrovani porodični biznisi proizilazi da većina njih, sa 78,8%, posluje u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, na osnovu NACE kodova. Takođe, manji procenat je uključen u proizvodni sektor (7,7%), Isto toliko je uključeno i u trgovinu na veliko i malo, popravkom vozila i motocikla (7,7%), Dok 1,9% njih izjavljuje da je biznis uključen u aktivnosti smeštaja i uslugama hrane, građevinarstvo i finansijske delatnosti i osiguranja.

Slika 27 Ekonomska delatnost (prema NACE Rev 2 kodovima) registrovanih biznisa domaćinstava

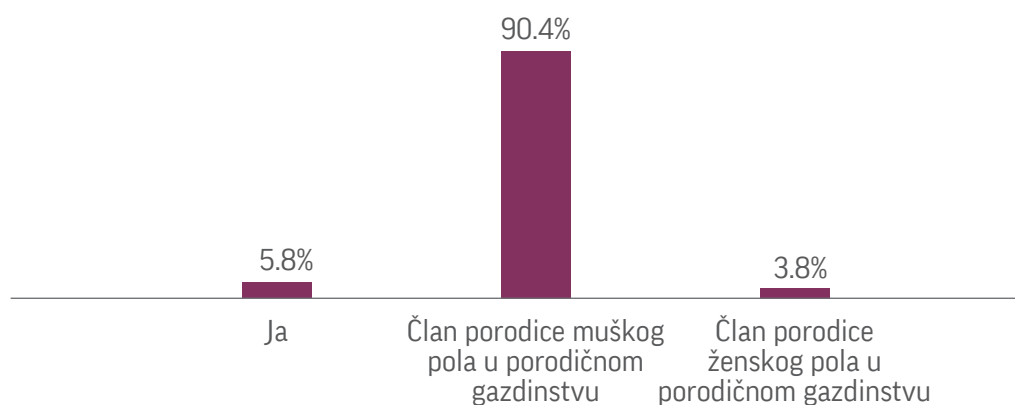
N=52

Samo 9,6% žena su vlasnici biznisa domaćinstava, dok su 90,4% slučajeva muškarci koji su vlasnici ovih biznisa. Što se tiče iskustva kao vlasnice biznisa, od žena koje su vlasnice, bilo same ili druge žene u porodici, jedna žena je bila vlasnica biznisa 1 godinu, jedna je vlasnica biznisa 2 godine, dve žene su 5 godina vlasnice biznisa i jedna je u ovoj ulozi je 10 godina.

Figura 28 Vlasništvo nad registrovanim biznisima domaćinstava

N=52

Distribucija broja radnika u registrovanim biznisima, kategorizovanih po rasporedu, odnosno sa punim i nepunim radnim vremenom, pokazuje da od biznisa sa registrovanim zaposlenima 28,8% nema nijednog radnika sa punim radnim vremenom, dok 55,8% ima jednog radnika sa punim radnim vremenom. Pored toga, 7,7% ima dva radnika sa punim radnim vremenom, a po 1,9% ima tri i četiri radnika sa punim radnim vremenom. Što se tiče zaposlenja sa nepunim radnim vremenom, 55,8% biznisa nema radnika sa nepunim radnim vremenom, 38,5% ima jednog radnika sa nepunim radnim vremenom, a 5,8% ima

dva radnika sa nepunim radnim vremenom. Ova analiza pruža informacije o modelima osoblja unutar registrovanih biznisa, naglašavajući preovlađujući rad sa punim radnim vremenom.

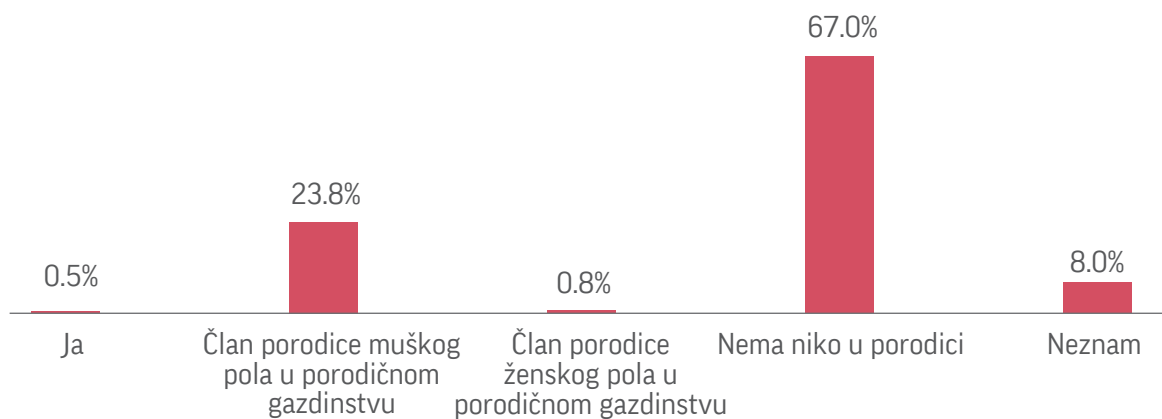
Tabela 17 Broj radnika u registrovanim biznisima domaćinstava

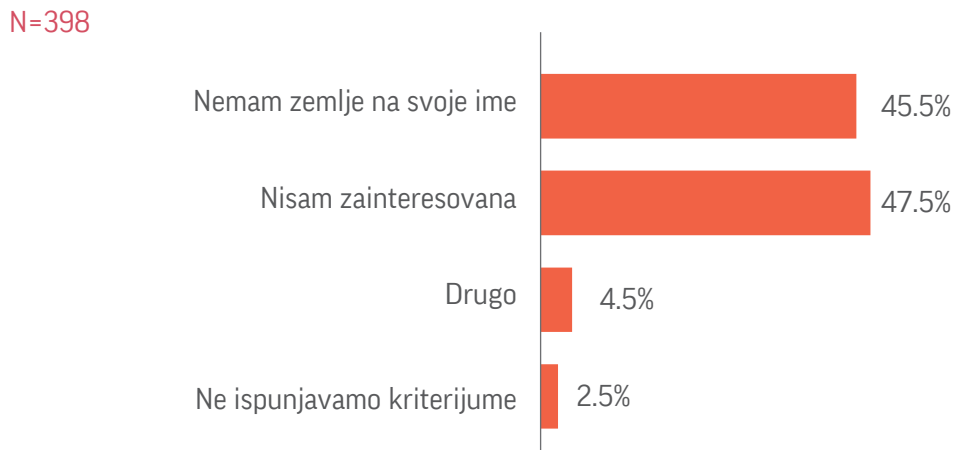
Broj radnika u registrovanom biznisu	Puno radno vreme		Nepuno radno vreme	
	N	%	N	%
Nijedan radnik	15	28,8%	29	55,8%
1 radnik	29	55,8%	20	38,5%
2 radnika	4	7,7%	3	5,8%
3 radnika	1	1,9%		
4 radnika	1	1,9%		
5 radnika	2	3,8%		
Ukupno	52	100%	52	100,0%

Podaci o posedovanju identifikacionog broja poljoprivrednika (IBP) u domaćinstvima pokazuju da 0,5% anketiranih ima svoj IBP, 23,8% navodi da muški član porodice ima jedan, a 0,8% navodi ženskog člana porodice koji ima jedan IBP. Međutim, većina (67%) izjavljuje da niko u njihovoj porodici nema IBP, dok 8% nije sigurno. Za one bez IBP-a, razlozi su različiti. Najčešći razlozi su da 45,5% nema zemljište na svoje ime, 47,5% navodi nezainteresovanost, a 2,5% navodi druge razloge.

Figura 29 Posedovanje identifikacionog broja poljoprivrednika (IBP), prema članovima porodice

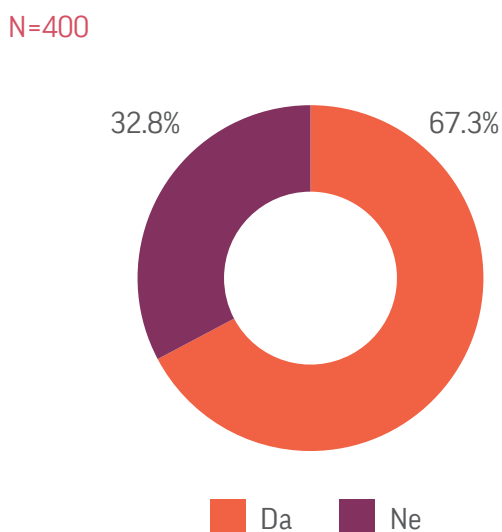
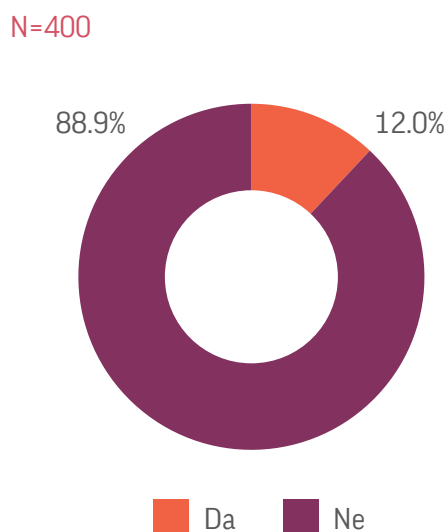
N=400

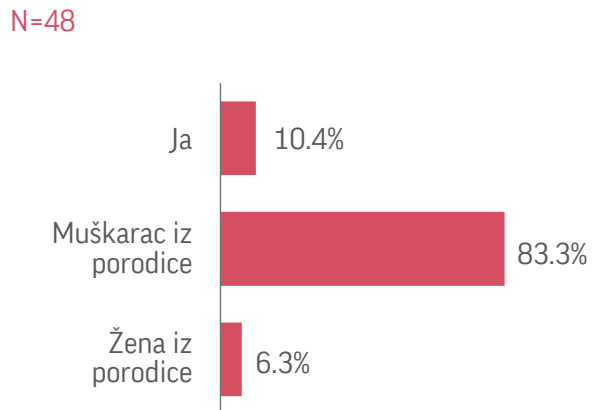
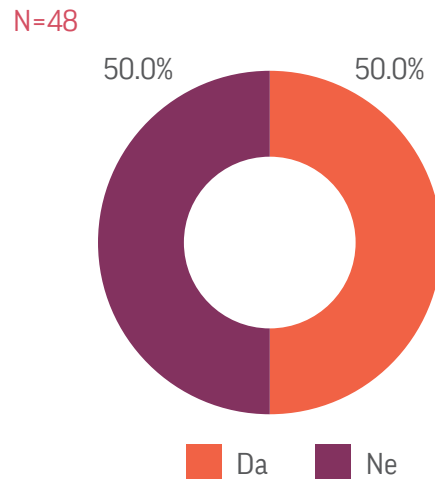

Figura 30 Razlozi zbog kojih nemate identifikacioni broj poljoprivrednika (IBP)

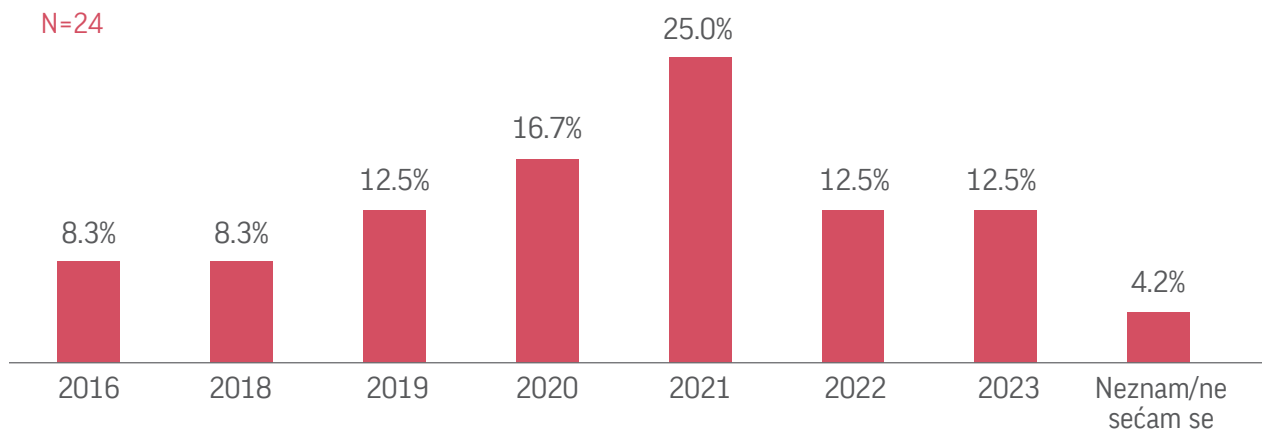
Informacije i koristi od grantova MPŠRR-a

Podaci o podizanju svesti i učešću u poljoprivrednim grantovima od Ministarstva poljoprivrede pokazuju da je 67,3% ispitanika upoznato sa takvim grantovima, a 32,8% nije. Što se tiče prijave, 12% ispitanika (ili članova njihovih porodica) se prijavilo za ove grantove, a većina (88%) nije. Među onima koji su se prijavili, većina (83,3%) je imala muškog člana porodice kao podnosioca zahteva, 10,4% se prijavilo sami, a 6,3% je imalo ženskog člana porodice kao podnosioca zahteva. Međutim, kada je reč o uspešnosti prijave, podaci pokazuju ujednačenu podelu, pri čemu 50,0% izjavljuje da je dobilo grant, a preostalih 50,0% prijavljuje neuspešne prijave. Od ukupnog uzorka, čini se da je 6% (24 od 400) ispitanika ili članova njihovih porodica koristilo grant.

Figura 31. Informacija o dodeli grantova od strane MPŠRR-a**Figura 32. Prijava za grantove od strane MPŠRR-a**

Figura 33. Podnosioci zahteva za grant od strane MPŠRR-a**Figura 34. Korišćenje granta od strane MPŠRR-a**

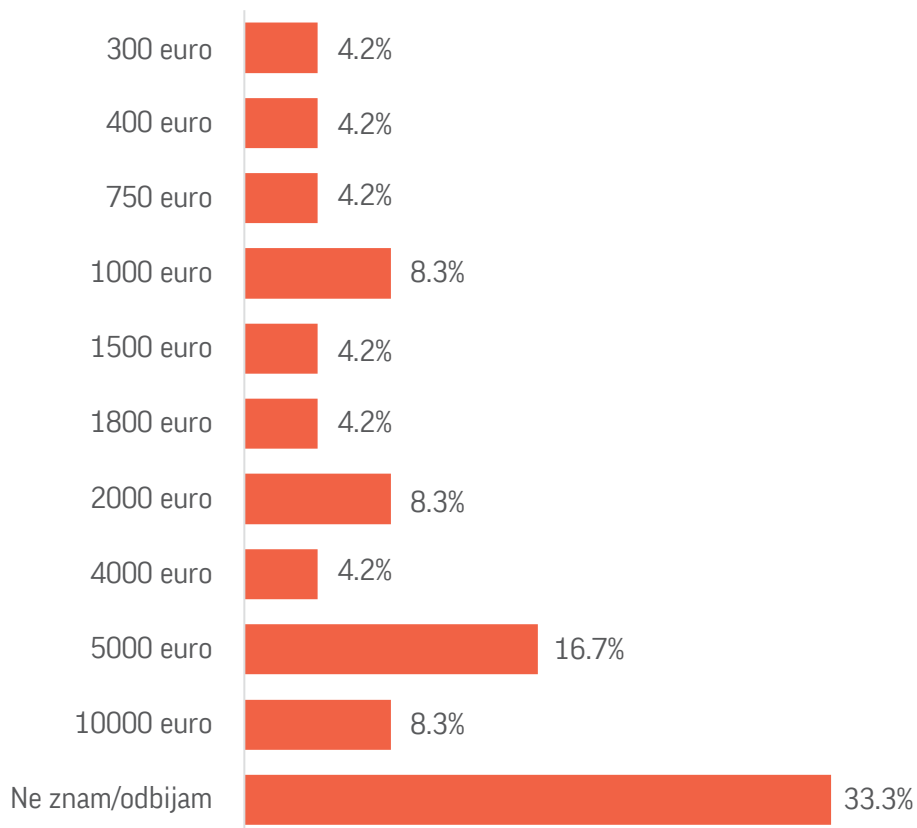
Što se tiče godine dobijanja granta, ispitanici su naveli različite godine, gde su pominjali 2016, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 i 2023. Podaci pokazuju da je 25,0% grantova dobijeno u 2021. godini, 16,7% u 2020. godini, 12,5% u 2019, 2022. i 2023. Po 9,3% pominju 2016. i 2018. godinu, a 4,2% ne zna i se ne seća godine dobijanja.

Figura 35. Godina dobijanja granta

Što se tiče vrednosti granta, ispitanici su naveli različite cifre u rasponu od 300 evra do 10.000 evra. Najčešći iznosi su bili 5.000 evra (16,7%), 10.000 evra (8,3%), 2.000 evra (8,3%) i 1.000 evra (8,3%). Posebno, 33,3% učesnika ili nije znalo iznos granta ili je odbilo da ga otkrije.

Figura 36. Vrednost dobijenog granta

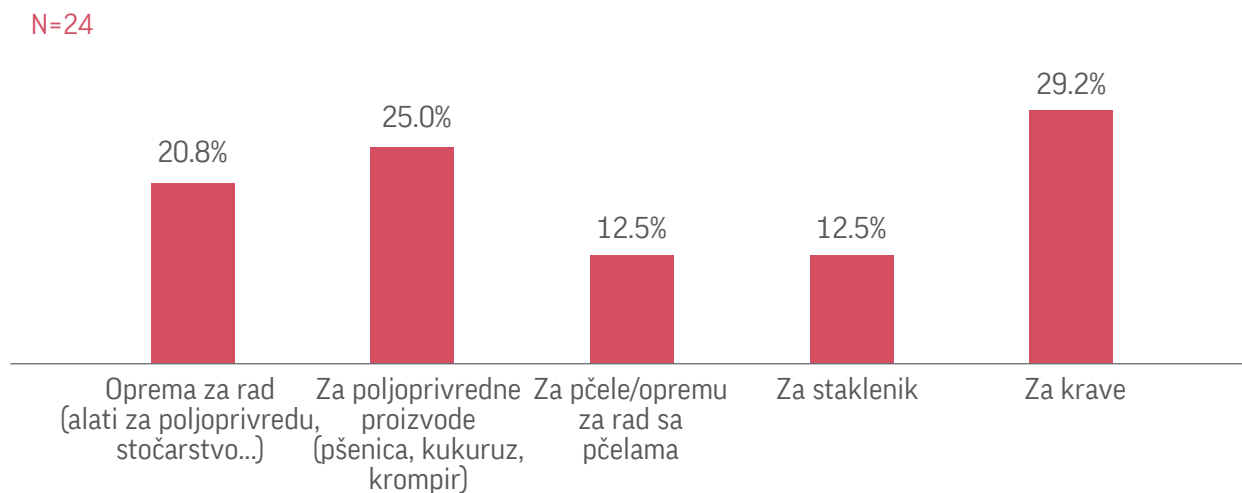
N=24

Ispitanici ili članovi njihovih porodica su dobijali grantove za različite namene, uključujući poljoprivrednu opremu (20,8%), poljoprivredne proizvode (25,0%), pčele ili opremu za pčelarstvo (12,5%), plastenike (12,5%) i stoku (konkretno krave) (29,2%). Podaci pokazuju raznolikost korišćenja grantova u domaćinstvima ispitanika, dajući informacije o specifičnim sektorima i aktivnostima koje imaju koristi od ovih grantova.

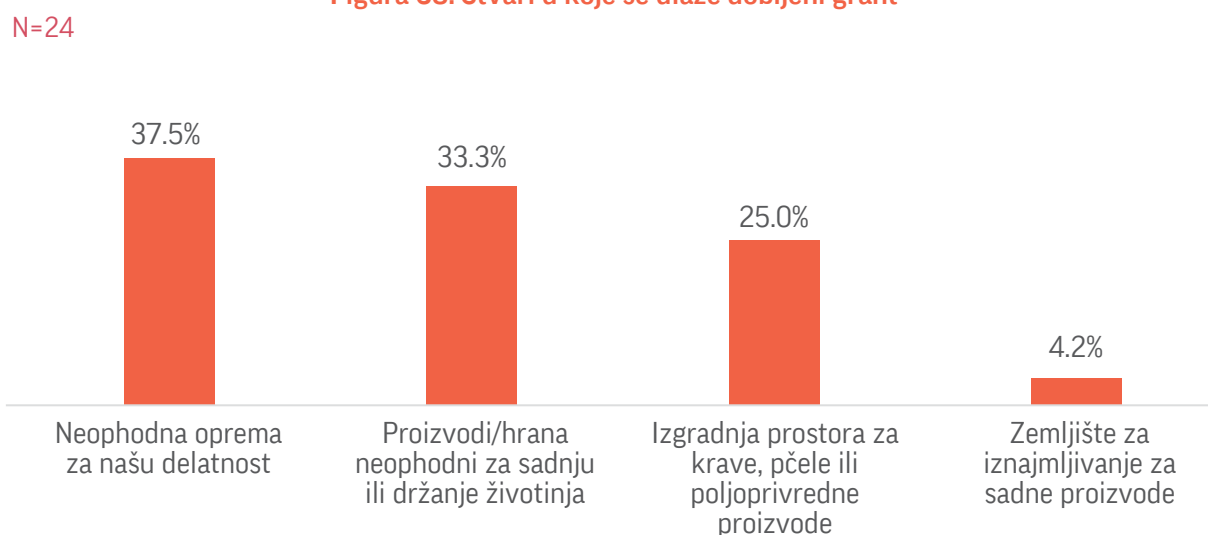

Figura 37. Stvari za koje se koristio grant

Ispitanici koji su dobili grantove su izjavili da su uložili u različite aspekte svojih poljoprivrednih aktivnosti. Podaci pokazuju da je 37,5% uložilo u potrebnu opremu za svoju delatnost, a 33,3% je izdvojilo grantove za proizvode potrebne za sadnju ili uzgoj životinja. Takođe, 25% je svoja ulaganja usmerilo u izgradnju prostora za krave, pčele ili poljoprivredne proizvode. Manji postotak, 4,2%, je izabrao da koristi grant za iznajmljivanje zemljišta za sadnju. Ove informacije pružaju dragocen uvid u specifične oblasti u kojima su sredstva granta korišćena za poboljšanje poljoprivrednih praksi i podršku egzistenciji ispitanih pojedinaca.

Figura 38. Stvari u koje se ulaže dobijeni grant

Čini se da grantovi nisu uticali na zapošljavanje, zato što većina nije zaposlila nove radnike (75%). Međutim, 25% je zaposlilo po jednog novog radnika (25%). Od onih koji su se zaposlili, u dva slučaja su zapošljene žene, a u četiri slučaja muškarci. Međutim, što se tiče dodatnih bodova, u slučajevima kada

je žena bila lica koja su se prijavila za grant (samo 8 slučajeva), u 75% slučajeva su se izjavili da su dobili dodatne bodove, a u 25% su izjavili da nisu.

Među ispitanicima koji su se prijavili za grantove i koji su ikada suočili sa odbijanjem, razlozi za odbijanje granta bili su različiti. Značajan deo (30,6%) je prijavio da im nije naveden konkretan razlog za odbijanje. Oko 22,2% je navelo da zemljište nije upisano na njihovo ime ili na ime njihove porodice, a 33,3% je navelo da ne ispunjava kriterijume, kao što su nedostatak zemljišta, dokumentacije ili vodnih resursa. Manji postotak, 5,6%, je izrazio uverenje da grantovi nisu pravedno raspoređeni. Pored toga, 8,3% je navelo druge razloge za odbijanje. Ovi nalazi naglašavaju izazove i probleme sa kojima se lica koja se prijavljuju suočavaju tokom procesa prijave za grantove, ističući oblasti kojima je možda potrebna pažnja radi poboljšanja.

Figura 39. Razlozi za izostanak dobijanja granta (kad god)

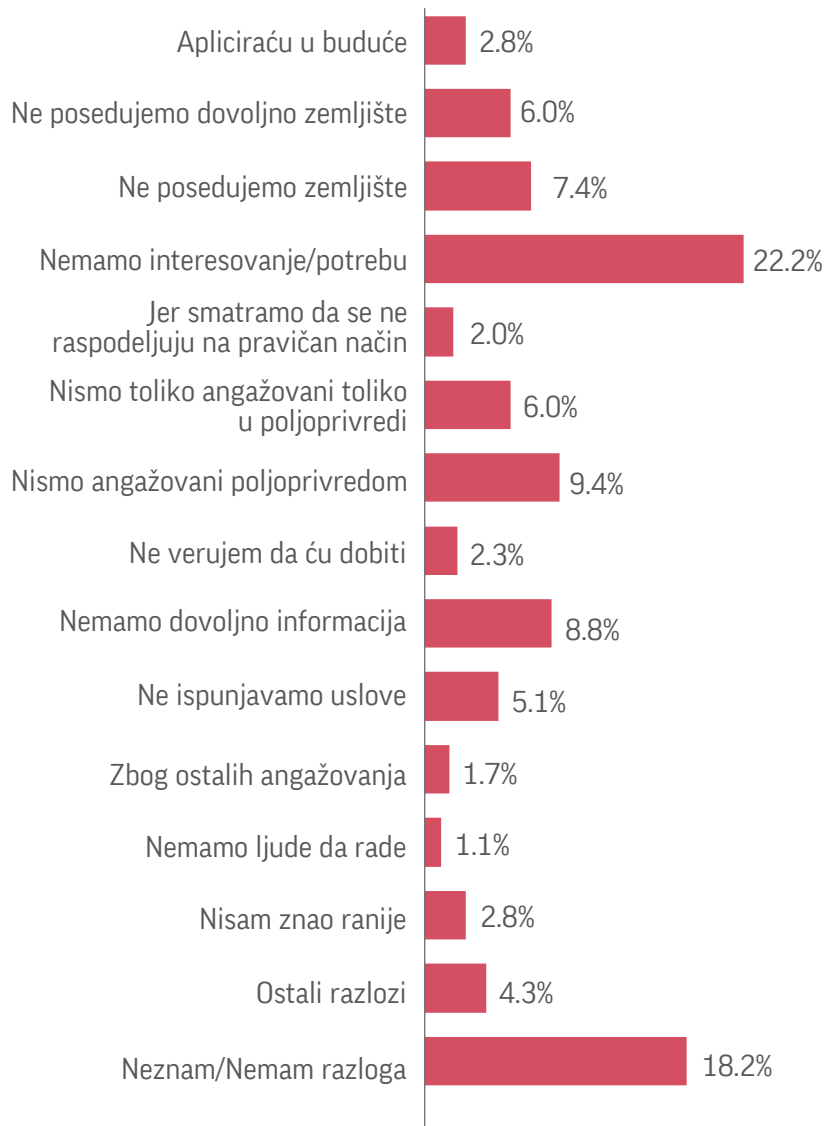
N=36

Od onih koji se nisu prijavili za grantove zatraženo je da detaljnije obrazlože razloge zbog kojih se nisu prijavili. Razlozi za zbog kojih se nisu prijavili za grantove razlikuju među ispitanicima, a 2,8% je izrazilo nameru da se prijavi u budućnosti. Otprilike 6% je navelo nedovoljno vlasništvo nad zemljištem, a 7,4% je navelo potpun nedostatak zemljišta. Značajan deo (22,2%) je prijavio nedostatak interesovanja ili potrebe, a 9,4% je izjavilo da nije mnogo uključeno u poljoprivredu. Oko 8,8% je navelo nedostatak dovoljnih informacija, a 5,1% je reklo da ne ispunjava tražene uslove. Takođe, 18,2% ili nije znalo razloge ili nije imalo konkretan razlog da se ne prijavi. Ovi različiti odgovori naglašavaju višestruke faktore koji utiču na odluke pojedinaca da se ne prijave za grantove, pružajući važne informacije za poboljšanje rasprostranjenosti informacija o programima subvencija i grantovima od javnih institucija.

Figura 40. Razlozi za izostanak prijavljivanja za grantove od strane MPŠRR-a

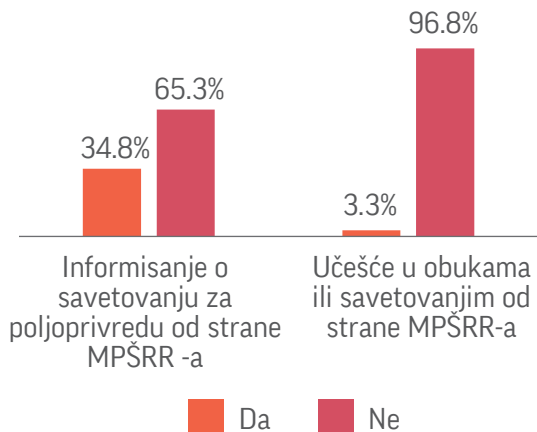
N=352

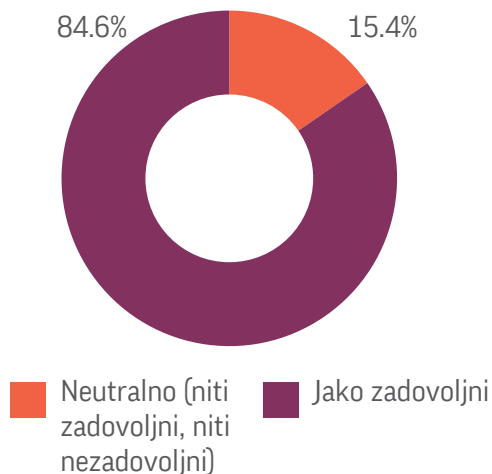
Pristup savetodavnim uslugama i obukama

Među ispitanicima, 34,8% je upoznato sa savetovanjem o poljoprivredi koje pruža Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR). S druge strane, njih 65,3% nije upoznato. Međutim, što se tiče učešća na obukama ili savetovanju od strane MPŠRR-a, samo 3,3% njih je učestvovalo na njima. Ove informacije naglašavaju potrebu za ciljanim naporima da se podigne svest i podstakne aktivnije učešće u ovim važnim programima. Od onih koji su učestvovali (njih samo 13), 15,4% je bilo umereno zadovoljno/neutralno obukom, a 84,6% je bilo veoma zadovoljno.

Figura 41. Informisanje i učešće na obukama ili savetovanju od strane MPŠRR-a

Figura 42 . Nivo zadovoljstva obukama MPŠRR-a

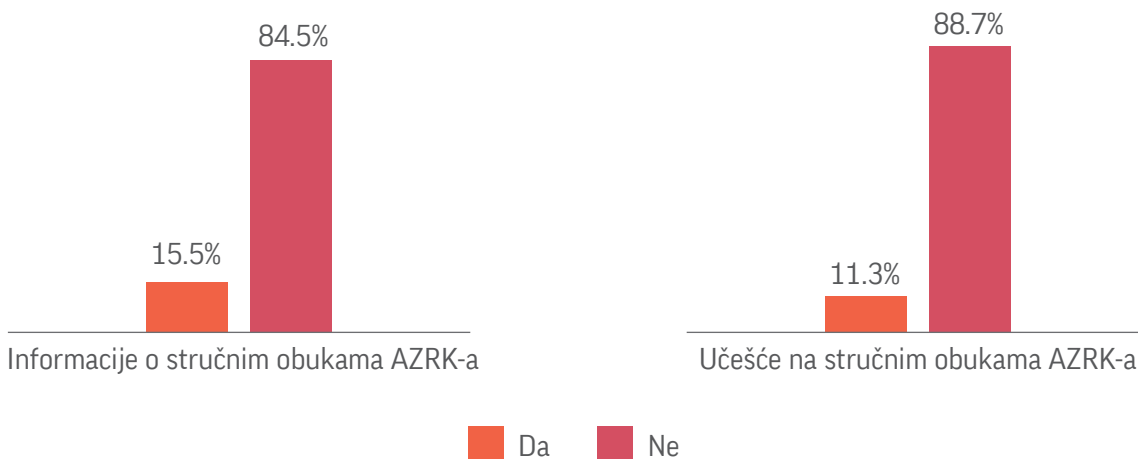

Podaci pokazuju da je 15,5% ispitanika informisano o mogućnostima stručne obuke koju nudi Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo (AZRK), a 11,3% je učestvovalo na ovim obukama. Sa druge strane, 84,5% ispitanika nije informisano o takvim mogućnostima obuke, a 88,7% nije učestvovalo ni u jednoj stručnoj obuci organizovanoj od strane AZRK-a.

Figura 43. Informisanje i učešće na stručnim obukama od strane AZRK-a

N=400

N=62

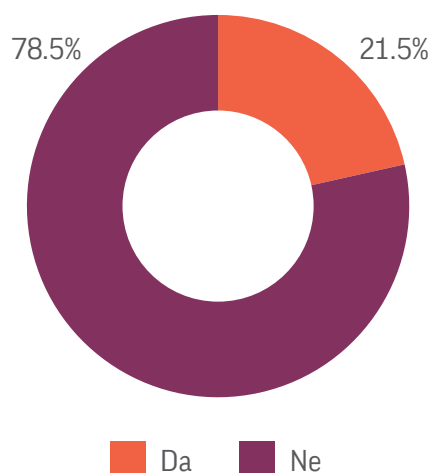

Interesovanje za započinjanje privrednih delatnosti

Što se tiče interesovanja za započinjanje privredne delatnosti, podaci pokazuju da 21,5% ispitanika izražava pozitivan stav, pokazujući interesovanje za započinjanje nove privredne delatnosti. Nasuprot tome, većina, što čini 78,5% ispitanika, trenutno nema takve namere. Ovaj pregled težnji ispitanika može poslužiti kao osnova za strategije i mehanizme podrške za podsticanje i olakšavanje privrednih inicijativa unutar ispitanog stanovništva.

Figura 44. Interes za započinjanje neke privredne delatnosti

N=400

Što se tiče vrste privredne delatnosti koju žele da započnu, najveće interesovanje je za poljoprivredne delatnosti, gde 36% izražava želju da se bavi delatnostima kao što su sadnja i gajenje voća i povrća. Takođe, 12,8% je zainteresovano za držanje i uzgoj pčela, a 7% iskazuje interesovanje za tradicionalno kuvanje. Pored toga, 15,1% izražava želju za otvaranjem kozmetičkih salona, usredsređujući se na estetiku. Manji postotak, 9,3%, je zainteresovano za bavljenje poslovima u vezi sa držanjem i uzgojem krava, a 5,8% za držanje i uzgoj pilića. Takođe su zastupljene tekstilne i odevne delatnosti (7%), kao i razna druga interesovanja.

Figura 45. Vrsta privredne delatnosti koju bi želeli da započnu

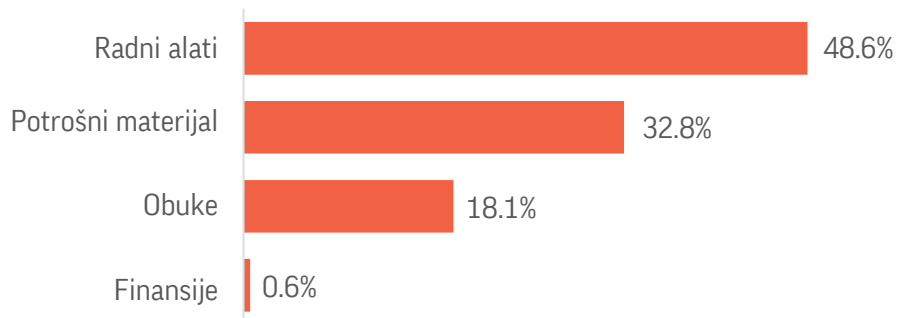
N=86

Rezultati ispitivanja pokazuju da među ispitanicima koji bi želeli da započnu privrednu delatnost postoje zahtevi za različitim oblicima podrške. Što se tiče neophodne podrške, 48,6% ispitanika je iskazalo potrebu za opremom za rad, ističući važnost posedovanja odgovarajuće opreme za svoje delatnosti. Pored toga, 32,8% ispitanika je identifikovalo potrebu za potrošnim materijalom. Međutim, 36,4% ispitanika je izrazilo interesovanje za obuku, ističući uočenu važnost razvoja sposobnosti i unapređenja znanja. Međutim, samo minimalni postotak (1,1%) ukazuje na potrebu za finansijskom pomoći. Podaci ukazuju na raznovrstan skup zahteva, sa posebno jakim naglaskom na radnoj opremi i potrošnom materijalu, koji je potreban za započinjanje privrednih delatnosti.

Figura 46. Neophodna podrška za započinjanje privredne delatnosti

N=117

* Pitanja sa više odgovora

U vezi sa potrebom za posebnom obukom koja bi pomogla u pronalaženju posla, ispitivanje je pokazalo da je 11,3% ispitanika (45 osoba) priznalo takvu potrebu, što ukazuje na interesovanje za sticanje veština koje bi mogle da povećaju njihovo zapošljavanje. Nasuprot tome, većina, koju čini 88,8% ispitanika (355 lica), izjavila je da ne uviđa potrebu za posebnom obukom kako bi pronašla posao.

Figura 47. Potreba za obukom za pronalaženje posla

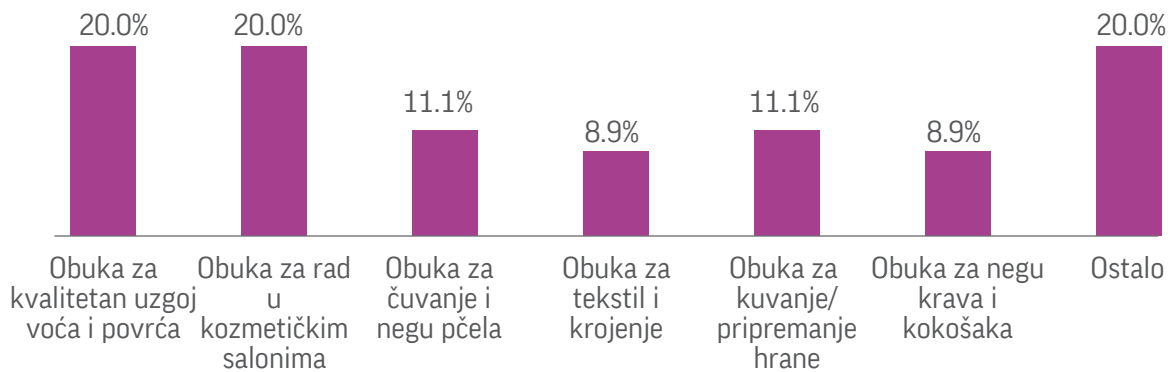
N=400

Za one ispitanike koji su izrazili potrebu za specifičnom obukom (45 pojedinaca), ispitivanje je istraživalo vrste obuke koje su smatrali korisnim. Odgovori su pokazali različita interesovanja, pri čemu je 20% izrazilo želju za obukom u kvalitetnom uzgoju voća i povrća, a ekvivalentno interesovanje za obuku vezanu za rad u salonima lepote. Pored toga, 11,1% ispitanika je izrazilo interesovanje za obuku u pčelarstvu, tekstilu i krojenju, kuvanju/pripremanju hrane i uzgoju životinja. Pored toga, 20% ispitanika je pokazalo interesovanje za druge vrste obuka.

Figura 48. Vrste obuka potrebne za pronalaženje posla

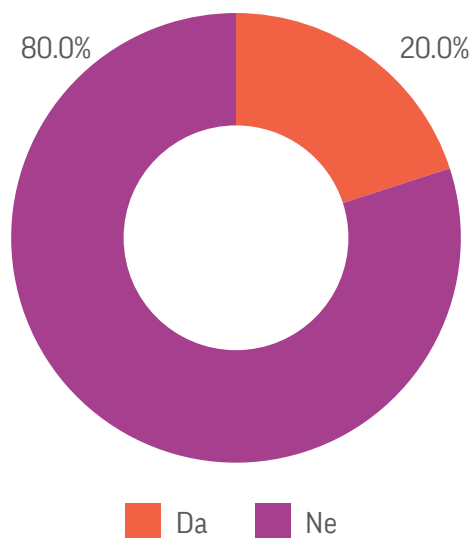
N=45

Nalazi ankete u vezi sa podizanjem svesti o mogućnostima grantova od strane MPŠRR-a su otkrili da 20% ispitanika zna da mogu da podnesu zahtev za grantove za zakup, ukoliko su vlasnik zemljišta i podnosilac zahteva u neograničenoj bračnoj vezi ili direktnoj krvnoj liniji (na primer: prababe i pradede, babe i dede, roditelji, deca, unuci i tako dalje), a to se dokazuje izvodom iz matične knjige venčanih ili izvodom iz matične knjige rođenih i/ili izvodom iz matične knjige umrlih. S druge strane, većina, a to je 80% ispitanika, je izjavila da nije upoznata sa ovom posebnom odredbom. Ovaj pregled navodi na mišljenje da postoji deo ispitanog stanovništva koji bi mogao imati koristi od ovih informacija, ukoliko postanu šire dostupne.

Figura 49. Znanja o tome da se mogu prijaviti za grantove u MPŠRR-u i da im nije potreban zakup, ukoliko su vlasnik zemljišta i podnosilac zahteva u neograničenoj bračnoj vezi ili u direktnoj krvnoj liniji

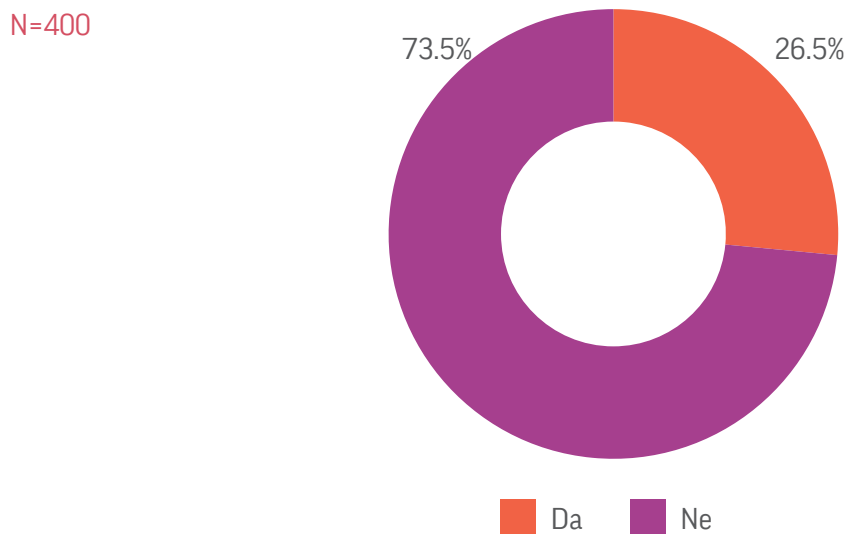
N=400

Kada su pitani o davanju dodatnih bodova ženama koje podnose zahteve i/ili vlasnicima poslovnih preduzeća u kontekstu prijave za poljoprivredne grantove, rezultati istraživanja su otkrili da je 26,5% ispitanika upoznato sa ovom politikom, priznajući da žene dobijaju dodatne bodove tokom procesa procene. S druge strane, 73,5% ispitanika nije upoznato sa ovom politikom. Ovaj neravnopravnost naglašava različite nivoe podizanja svesti u vezi sa razmatranjima u vezi sa polom u procesu prijave za grantove, što može uticati na strategije prijavljivanja u budućnosti.

Figura 50. Znanja o tome da grantovi za poljoprivredu, kada su žene kandidati i/ili vlasnici preduzeća, dobijaju dodatne bodove tokom procene

Prilog 4. Pisma potvrde i komentari subjekata revizije

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Financave, Punës dhe Transferëve
Ministarstvo Finansija, Kada i Transfera
Ministry of Finance, Labour and Transfers

AGJENCIA E PUNËSIMIT E REPUBLIKËS SË KOSOVES
AGENCIJA ZA ZAPOSILJAVANJE REPUBLIKE KOSOVO
EMPLOYMENT AGENCY OF THE REPUBLIC OF KOSOVO

AGJENCIA E PUNËSIMIT E REPUBLIKËS SË KOSOVËS
AGENCIJA ZA ZAPOSILJAVANJE REPUBLIKE KOSOVO
EMPLOYMENT AGENCY OF THE REPUBLIC OF KOSOVO
ZYRA QENDRORE E AGJENCISË - CENTRALNO SEDETE AGENCIE
CENTRAL OFFICE OF THE AGENCY

115 15 02 2024

LETËR E KONFIRMIMIT

REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVA - REPUBLIC OF KOSOVO ZYRA KOMBËTARE E AUDITIMIT NACIONALNA KANCELARIJA REVIZIJE / NATIONAL AUDIT OFFICE			
DATE: 15-02-2024			
Nr. Prot. / Br. Prot. 144	Nri ifaqve / Br. Stranica 1	Shif. klasif. / Klasi. Kod 47	Org. Jedin. / Org. Unit 06

Për pajtueshmërinë me të gjeturat e Auditorit të Përgjithshëm për raportin e auditimit të performancës **“Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave nga zonat rurale përmes përfshirjes së tyre në tregun e punës”**, dhe për zbatimin e rekomandimeve.

Për: Zyrën Kombëtare të Auditimit

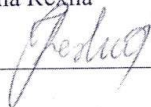
Vendi dhe data: Prishtinë, 15.02.2024

I nderuar,

Përmes kësaj shkrese, konfirmoj se:

- kam pranuar draft raportin e Zyrës Kombëtare të Auditimit **“Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave nga zonat rurale përmes përfshirjes së tyre në tregun e punës”** (në tekstin e mëtejshëm “Raporti”);
- pajtohem me të gjeturat dhe rekomandimet dhe nuk kam ndonjë koment për përmbajtjen e Raportit; si dhe
- brenda 30 ditëve nga pranimi i Raportit final, do t’ju dorëzoj një plan të veprimit për implementimin e rekomandimeve, i cili do të përfshijë afatet kohore dhe stafin përgjegjës për implementimin e tyre.

Zv. Drejtori i Përgjithshëm i Agjencisë së Punësimit
Jehona Rexha

REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVA - REPUBLIC OF KOSOVO ZYRA KOMBËTARE E AUDITIMIT NACIONALNA KANCELARIJA REVIZIJE / NATIONAL AUDIT OFFICE			
DATA/PRAKURJA/PROJEKTI/UR: DATUM/PRILIDJE/PROJEKTI/UR: 27-02-2024			
Njësia Org. Org. Jedin. Org. Unit	Shif. Klasif. Klasif. Kod Class. Code	Nr. Prot. Br. Prot. Prot. No.	Nr. i faqeve Br. Stranica No. Pages
06	47	196	1

REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVA - REPUBLIC OF KOSOVO QEVERIA E KOSOVËS - VLADA KOSOVA - GOVERNMENT OF KOSOVO MINISTERIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, SUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT Arkivi Qendror - Centralna Arhiva - Central Archive	
Nr./Br./No.	862
Nr. i fq./Br. Str./No. pg.	1
Data/Datum/Date:	27.02.2024
PRISHTINE - PRISTINA - PRISTINA	

REPUBLIKA E KOSOVËS / REPUBLIKA KOSOVA / REPUBLIC OF KOSOVO
 QEVERIA E KOSOVËS / VLADA KOSOVA / GOVERNMENT OF KOSOVA

MINISTERIA BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL
 MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, SUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA
 MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT

LETËR E KONFIRMIMIT

Për pajtueshmërinë me të gjeturat e Auditorit të Përgjithshëm për raportin e auditimit të performancës **“Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave nga zonat rurale përmes përfshirjes së tyre në tregun e punës”**, dhe për zbatimin e rekomandimeve.

Për: Zyrën Kombëtare të Auditimit

Vendi dhe data: 26.02.2024

Të nderuar,

Përmes kësaj shkrese, konfirmoj se:

- kam pranuar draft raportin e Zyrës Kombëtare të Auditimit **“Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave nga zonat rurale përmes përfshirjes së tyre në tregun e punës”** (në tekstin e mëtejshëm **“Raporti”**);
- pajtohem pjesërisht me të gjeturat dhe rekomandimet dhe nuk kam ndonjë koment për përmbajtjen e Raportit; si dhe
- brenda 30 ditëve nga pranimi i Raportit final, do t’ju dorëzoj një plan të veprimit për implementimin e rekomandimeve, i cili do të përfshijë afatet kohore dhe stafin përgjegjës për implementimin e tyre.

Faton PEÇI

Ministër i Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR)

Republika e Kosovës
Republika Kosova
Republic of Kosovo

Zyra Kombëtare e Auditimit
Nacionalna Kancelarija Revizije
National Audit Office

Izvršena revizija: “Ravnopravnost polova i osnaživanje žena iz ruralnih područja putem njihovog uključivanja na tržište rada”

Dokument: Komentari revidirane institucije u nacrtu revizorskog izveštaja

Nalazi	Slažem se da/ne	Komentari revidirane institucije u slučaju neslaganja	Gledište NKR-a
Nalaz3.2.1	Ne	Objava poziva za podnošenje prijava zavisi od odobrenja programa i A/U za dotičnu godinu od strane MPŠRR. Dok je ARP samo implementator programa.	Nalaz stoji jer je elaborirano da je do kašnjenja u objavljivanju poziva za podnošenje prijava došlo zbog kašnjenja u odobravanju programa.
Nalaz3.2.2	Ne	ARP ima elektronski program i u procesu je razvoja elektronskog programa grantova i sada se može identifikovati tačan broj žena i muškaraca. Svi aplikanti podležu istim postupcima u administrativnoj kontroli i proceni prema kriterijumima utvrđenim u A/U za dotičnu godinu. Što se tiče politike stvaranja uslova za favorizovanje među polovima, to je u nadležnosti MPŠRR-a. Komisija za razmatranje pritužbi imenuje se odlukom od strane generalnog sekretara MPŠRR-a. Ova komisija sastoji se od tri člana MPŠRR-a i dva člana ARP-a. Članovi komisije su nezavisni i odlučuju po slobodnoj i stručnoj volji, primenom zakonskih i podzakonskih akata na snazi. Što se tiče žalbenog pitanja, ostaje odgovornost odbijenog podnosioca predstavke, on ima pravo žalbe od datuma odbijanja do 30 dana da iznese svoju žalbu. Komisija imenovana odlukom prema A/U smatra se stručnom komisijom u kojoj se svaka njihova odluka sprovodi u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima na snazi. Dok se žalba na odluke komisije vrši samo u nadležnom sudu.	Nalaz stoji jer je obim revizije bio period 2019-2023 i stanje je bilo kako je opisano u izveštaju. Nalaz ima za cilj poboljšanje sistema selekcije i objektivnost tretiranja aplikacija tokom njihovog pregleda prema ispunjenosti kriterijuma podobnosti. U izveštaju se govori o detaljima gde je funkcionisanje sistema zastalo. Ako deset ljudi u elektronskom sistemu ima jednake bodove, izbor korisnika prema polu treba da bude jednak, što evidencije nisu dokazale. Na primer, liste koje smo dobili pokazuju da je samo prvih pet kandidata sa jednakim brojem bodova proglašeno za korisnike. Od uzoraka testiranih u ARP, u tim dosijeima nije bilo beleške o razmatranju žalbi. Dok su dokazi koji su sada poslani sa komentarima, su dokazi za razmatranje žalbi za slučajeve koje mi nismo testirali, nisu bili odabran uzorak.

RAVNOPRAVNOST POLOVA I
OSNAŽIVANJE ŽENA IZ RURALNIH
SREDINA PUTEM NJIHOVOG
UKLJUČIVANJA NA TRŽIŠTE RAD

Nacionalna Kancelarija Revizije
Naselje Arbëria
Ul. Ahmet Krasniqi, 210
10000 Priština
Republika Kosovo

